

АНДЕРСЕНОВИ
ПРИКАЗКИ
том 3

ХАНС КРИСТИАН АНДЕРСЕН АНДЕРСЕНОВИ ПРИКАЗКИ ТОМ 3

Превод: Светослав Минков

chitanka.info

МЕДНИЯТ ГЛИГАН

В град Флоренция, недалеч от „Пиаца дел Грандука“, има малка уличка. Наричат я, струва ми се, „Порта Роза“. Тук, около овощарския пазар, се намира един глиган, майсторски направен от мед. Светла и бистра струя вода се лее от устата на животното. Самият глиган е станал от времето зеленикавочервен, само муцуната му блести като полирана. И наистина тя е излъскана от стотиците деца и просяци, които я прегръщат и я докосват с уста, за да утолят жаждата си. Когато някое полуголо хлапе прегърне прекрасното животно и притисне удтица о блестящата му муцуна — тогава гледката е наистина чудесна.

Всеки, който отиде във Флоренция, ще намери лесно това място. Трябва само да запита първия срещнат просяк де се намира „Медният глиган“ — и веднага ще му го посочат.

Беше късна зимна вечер. Всички планини наоколо бяха покрити със сняг и на небето светеше месечина. А лунната нощ в Италия е по-светла, отколкото мрачният зимен ден на север — дори много по-светла. Небето тук сякаш сияе и ви издига нагоре, когато на север неговият оловен и студен покрив ви притиска о влажната земя.

В градината на великия херцог, дето и зиме цъфтят хиляди рози, едно малко дрипаво момче прекара целия ден под сянката на белите ели. Хубаво, засмяно и в същото време измъчено, това дете сякаш беше живият образ на самата Италия. Гладът и жаждата го измъчваха, но никой не му даваше милостиня, а когато мръкна и стана време да затворят вратите, пазачът го изгони навън. Дълго стоя то на моста над Арно и гледаше замислено звездите, които блещукаха във водата под великолепия мраморен мост „Света Троица“.

После момчето закричи бавно към медния глиган и като коленичи пред него, прегърна го, допря устни до блестящата му муцуна и загълта жадно вода. Наблизо се търкаляха няколко кестена и листа от салата — те послужиха на момчето за вечеря. На улицата освен него нямаше жива душа. Тук бедното момче беше пълен господар. То седна спокойно върху гърба на глигана, наведе се напред

така, че къдравата му главица се допря до главата на животното, и в същия миг заспа.

Настъпи полунощ. Медният глиган се раздвижи и момчето чу ясно как той каза:

— Дръж се здраво, сега ще побягна!

И глиганът наистина започна да тича. Най-напред те профучаха по „Пиаца дел Грандука“ и бронзовият кон под статуята на херцога зацвили силно, пъстрите гербове върху старото кметство светнаха, а Давид, изваян от Микеланджело, размаха прашката си. Навсякъде се събуждаше някакъв странен живот. Бронзовите статуи, които изобразяваха Персей и отвличането на сабинянките, сякаш оживяха. Вик на смъртен ужас се изтръгна из устата на една статуя и огласи площада.

Медният глиган спря пред една аркада, дето по време на карнавала се събираше цялото знатно общество.

— Дръж се здраво — извика глиганът, — дръж се здраво, сега ще се изкачим по стълбата!

Момчето не можеше да промълви нито дума, то трепереше от страх и радост.

Те влязоха в една дълга галерия. И по-рано момчето бе идвало тук. Стените на галерията бяха украсени с картини. Навсякъде се виждаха статуи и бюстове, осветени тъй силно, като че навън беше ясен ден. Но най-великолепно бе това, което те видяха в една от съседните зали. Момчето помнеше, че тук се намират най-големите чудеса, но в тая нощ всичко наоколо сияеше с някакъв особен блясък.

Момчето изглеждаше ослепено от тоя блясък. Стените светеха с различни багри, всичко беше изпълнено с живот и движение. Богинята на красотата — Венера — бе изобразена тук в два образа: статуята на Медицейската Венера и една великолепна картина — Тициановата Венера. И двете Венери бяха чудни хубавици: върху облите им рамене падаха разкошни къдрици, а в тъмните им очи блещукаше огън.

Какъв блясък, каква красота във всяка зала! Момчето разгледа всичко, защото медният глиган вървеше бавно напред. Картините се сменяха, но една от тях се запечата дълбоко в душата на малкото момче — най-вече с веселите и щастливи деца, които бяха изобразени на нея.

Мнозина навярно минават равнодушно край тая картина, а всъщност тя крие в себе си цяло богатство от поезия. Тя представя слизането на Христа в ада. Около Исус стоят не осъдените на мъчение грешници, а езичниците. Тая картина е нарисувал флорентинецът Анджиоло Бронзино. Най-хубавото тук са детските лица.

Бедното момче разглежда най-дълго тая картина. Медният глиган стоеше неподвижно пред нея. Чу се лека въздишка. Отде идеше тя — от картината или от гърдите на животното? Момчето простря ръце към усмихнатите деца. Но в тоя миг глиганът го отнесе нататък през отворените врати.

— Благодаря ти — каза момчето и помилва медния глиган, който слизаше вече по стълбата.

— И аз ти благодаря — отвърна глиганът. — Аз ти помогнах, но и ти помогна на мен, защото аз мога да се движа само когато на гърба ми седи невинно дете. Не слизай от гърба ми, защото ще стана пак тъй неподвижен, както ме виждаш денем на „Порта Роза“.

— Няма да те оставя, миличък глигане — рече момчето и те се понесоха отново по улиците на Флоренция, право на площада пред черквата „Санта Кроче“.

Страничните черковни двери бързо се разтвориха. Светлината от горящите пред олтара свещи изпълни цялата черква и озари пустия площад.

Чудна светлина струеше от една гробница в левия страничен олтар, дето хиляди трепкащи звезди образуваха сякаш сияние. Върху паметника имаше герб; червена като пламък стълба на синьо поле — това беше гробницата на Галилей. Паметникът е прост, но червената стълба на синьо поле има дълбоко значение. Тя е огнената стълба на знанието. Всички про ро ци на духа са се изкачвали по нея.

Край десния олтар на черквата от всяка статуя върху богати гробници лъхаше сякаш живот. Ето тук стои Микеланджело, там — Данте, с лавров венец на главата. Алфиери, Макиавели — рамо до рамо почиват тук все велики хора, гордостта на Италия. Тая черква, макар и по-малка, е много по-хубава от мраморната катедрала на Флоренция.

На момчето се струваше, като че мраморните одежди се движат, като че грамадните фигури издигат високо глави и под звуците на песни и музики гледат осветения олтар, дето деца в бели дрехи

размахват димящи кадилници. Силно благоухание изпълняше черквата и се носеше чак до самия площад.

Момчето протегна ръце към сиянието, но в тая минута медният глиган отмина нататък. Бедното дете трябваше да се държи здраво за него. Вятърът свиреше в ушите му, то чу как черковните двери скръцнаха и се затвориха и в същия миг момчето сякаш загуби съзнание, усети леден студ и отвори очи. Беше вече сутрин. Момчето продължаваше да лежи на гърба на глигана, макар и стъпило с един крак на земята, а глиганът си стоеше, както винаги, на старото място — в уличката „Порта Роза“.

Смъртен страх обхвана детето при мисълта за оная жена, която то наричаше своя майка. Вечерта тя го бе изпратила да проси милостиня, но то не получи нищо и се измъчваше от глад и жажда. Още веднъж прегърна то медния глиган, целуна го по муцуната, кимна му с глава и се запъти бавно по една от най-тесните улици, дето с мъка можеше да мине натоварено магаре. Една широка врата обкована с желязо, беше наполовина отворена. Момчето мина през нея, изкачи се по каменната стълба с мръсни стени и с въже вместо перила и влезе в една открита галерия, дето бяха прострени разни дрипи. Оттук друга стълба водеше към двора, от чийто кладенец бяха прекарани дебели железни въжета към всички етажи на къщата; по въжетата се клатушкаха ведра с вода, кладенецът скръцаше, водата от накачените съдове се плискаше на двора. Момчето тръгна отново нагоре по каменната полуразрушена стълба. Двама моряци изтичаха весело надолу и едва не го събориха. Зад тях се показва не много млада, но още красива жена с разкошни черни коси.

— Е, какво донесе? — попита тя момчето.

— Не се сърди! — молеше я то. — Нищо не можах да получа!

И детето се хвана за роклята на майка си, като че искаше да я целуне.

Те влязоха в една стая, която аз не ще описвам. Ще кажа само, че в тая стая имаше глинен мангал с разгорени въглища. Жената се приближи до мангала и започна да си грее ръцете, а момчето блъсна с лакът.

— Ти сигурно имаш пари! — извика тя.

Детето заплака. Тя го блъсна повторно и то заплака още по-силно.

— Ще млъкнеш ли? Или ще ти счупя главата! — И жената замахна с мангала, който държеше. Момчето се наведе с вик към земята. Но в тоя миг в стаята влезе съседката, която държеше в ръцете си също такъв глинен мангал.

— Феличита, какво правиш с детето? — рече съседката.

— Детето е мое! — извика Феличита. — Аз мога да го убия, ако искам, а заедно с него и теб, Жанина — и тя замахна отново с мангала. За да се запази, съседката също издигна своя мангал и двете гърнета се чукнаха тъй силно едно о друго, че из цялата стая се посипаха парчета глина, въглени и пепел.

В същата минута момчето изскочи из вратата, изтича през двора и побягна с всичка сила по улицата. Бедното дете спря чак при оная черква, чиито широки двери се отвориха за него предишната нощ. То влезе вътре. Всичко там блестеше и сияеше, както миналата вечер. Момчето падна на колене пред първия паметник отдясно — това беше гробницата на Микеланджело — и горчиво заплака. Никой не му обърна внимание — черковната служба беше свършила, хората влизаха и излизаха. Само един възрастен човек се спря за малко, погледна момчето и после отмина, както всички други.

Глад и жажда измъчваха детето. Съвсем отпаднало, то се сгуши в ъгъла между мраморните паметници и заспа. Настъпи вечерта. Беше вече тъмно. Изведнъж някой го дръпна за ръката. Момчето скочи — пред него стоеше същият възрастен човек, който го погледна сутринта.

— Болен ли си? Де живееш? Мигар ти прекара тук целия ден? — С такива въпроси го обсипа старецът. Момчето отговаряше охотно и човекът го поведе към малката си къщица, която се намиреше на една от близките улици. Те влязоха в една работилница. Жената на стареца седеше и шиеше. Едно малко бяло кученце, което бе остригано тъй ниско, че се виждаше розовата му кожа, скочи на масата и започна да прави пред момчето разни дяволии.

— Невинните души веднага се сближават — каза ръкавичарката и помилва кученцето и детето.

Добрите хора дадоха веднага храна и вода на момчето и казаха, че то може да пренощува у тях, а утре чичо Джузепе — тъй наричаха ръкавичаря — щял да поговори с майка му. После те го сложиха на един корав одър, но на детето, което спеше обикновено на гола земя,

тоя одър се стори като същинско царско легло. Момчето сладко заспа и в съня си все виждаше великолепните картини и медния глиган.

На сутринта чичо Джузепе излезе от къщи. Бедното дете беше много натъжено. То знаеше, че старецът е излязъл за да го върне при майка му. То целуна игривото кученце, а ръкавичарката ги гледаше ласкаво и им кимаше с глава.

С какъв отговор се върна чичо Джузепе? Той дълго разговаря с жена си, а тя все клатеше глава и милваше момчето.

— Добро дете е то — каза тя, — от него ще излезе също такъв славен ръкавичар, какъвто беше и ти. Виж го само какви тънки и гъвкави пръсти има. Сякаш самата мадона го е определила да стане ръкавичар.

Момчето остана у чичо Джузепе. Жената го учеше да шие. То сладко се хранеше, сладко спеше, развесели се и започна да дразни Беллисима — тъй наричаха малкото бяло кученце. Домакинята му се заканваше с пръст, бранеше кученцето и веднъж дори се разсърди. Това наскърби момчето. То седеше замислено в стаичката си, чийто прозорец гледаше към улицата, дето се сушеха кожи. Пред прозореца имаше дебела желязна решетка. Детето не можеше да заспи, медният глиган не излизаше от главата му! Изведнъж то чу отвън: чук, чук! Без съмнение чукаше глиганът. Момчето се спусна към прозореца, но не видя нищо. Глигана вече го нямаше.

— Помогни на господина и му пренеси сандъчето с боите! — каза на следната утрин ръкавичарката, когато край къщата ѝ мина младият съсед художник, който носеше кутия с бои и голямо платно за рисуване.

Момчето взе сандъчето и тръгна след художника. Те отидоха в картинната галерия и се изкачиха по същата стълба, по която детето мина в оная паметна нощ върху гърба на глигана. То позна статуите и картините, прекрасната Венера от мрамор и другата, която бе нарисувана с бои.

Ето, те се спряха пред картината на Бронзино — пред същата картина, на която бяха изобразени Христос и децата. Бедното момче също се усмихна — за него тук беше истински рай.

— Можеш да си отидеш у дома — каза художникът, като седна да рисува.

— Не мога ли да погледам как рисувате? — попита момчето. — Много ми се иска да видя как ще пренесете картината върху това бяло платно.

— Но сега аз няма да рисувам с бои — отвърна художникът и взе парче въглен. Ръката му се задвижи бързо по платното, очите му се заглеждаха от време на време в голямата картина и скоро, макар че очертанятия бяха едва забележими, фигурата на Христос изпъкна върху платното точно такава, каквато бе нарисувана на картината.

— Върви си сега у дома — каза художникът и момчето си отиде мълчешком в къщи, седна пред масата и започна да шие ръкавици.

Но през целия ден мисълта му се носеше из картинната галерия. Затова то постоянно си убождаше пръста с иглата, правеше грешки, ала не закачаше Беллисима. Когато настъпи вечерта, малкият ръкавичар се измъкна тихичко през разтворената врата и излезе на улицата. Навън беше студено, но звездите блещукаха ярко и весело. Момчето изтича по пустата улица и се намери скоро при медния глиган. То се наведе, целуна го силно по лъскавата муцуна и се покатери на гърба му.

— Миличък глигане — каза то, — колко ми беше мъчно за теб! Тая нощ ние трябва да се разходим!

Но медният глиган стоеше неподвижно, както по-рано, и из устата му се лееше студена струя вода. Изведнъж някой дръпна момчето за крака. То се огледа наоколо — беше Беллисима, малката, ниско остригана Беллисима. Тя лаеше силно, като че искаше да каже: „Виждаш ли, и аз дойдох! Защо си седнал тук?“ Дори самият дявол не би могъл да изплаши тъй силно детето, както това малко кученце. Беллисима на улицата! И при това необлечена. Какво ще стане сега? Зиме кученцето излизаше на улицата в овчо кожухче, което беше скроено и ушито точно за него. Кожухчето се завързваше с червена панделка под шията и под корема. В тая дреха кученцето приличаше на същинска козичка. И изведнъж Беллисима се намери сама и гола на улицата — какво ще стане сега? Всички мечти на момчето се пръснаха мигом. То целуна медния глиган и взе Беллисима на ръце! Кученцето трепереше от студ и детето побягна с всичка сила към къщи.

— Какво носиш? — извикаха му двама стражари. — Отде си откраднал това хубаво кученце? — попитаха го те и взеха Беллисима от ръцете му.

— Дайте ми го, моля ви се, дайте ми го? — молеше се момчето със сълзи на очи.

— Ако ти не си го откраднал кажи в къщи да дойдат за него в участъка — рекоха стражарите и отминаха нататък.

Момчето не знаеше дали да се хвърли веднага в Арно или да се върне у дома и да разкаже всичко. „Ще ме пребият от бой — мислеше си то. — Нищо, нека ме пребият, аз искам да умра.“ И то тръгна към къщи.

Уличната врата беше вече затворена. Момчето взе от земята един камък и захлопа с него по вратата.

— Кой е там? — обади се някакъв глас отвътре.

— Аз съм — викаше момчето. — Беллисима се загуби. Отворете вратата и ме убийте!

Дигна се страшна олелия. Най-много от всички се изплаши ръкавичарката. Тя погледна веднага към стената, дето обикновено висеше дрешката на кученцето. Кожухчето си стоеше на мястото.

— Беллисима в участъка! — пицеше ужасена тя. — Ах, ти лошо момче! Ти ли я подмами да тръгне с теб? Боже мой, тя сигурно ще измръзне! Такова нежно същество между ония груби стражари!

Веднага изпратиха чичо Джузепе в участъка. Ръкавичарката ахкаше и викаше, момчето плачеше. Събраха се всички съседи, дойде и художникът. Той взе детето на колене, разпита го какво се е случило и узна цялата история за медния глиган и за картинната галерия — история, която му се стори малко странна и неясна. Художникът утеша момчето, опита се да успокои и домакията, но тя не преставаше да се вайка дотогава, докато старецът не се завърна с Беллисима. Ех, каква радост беше! Художникът помилва още веднъж детето и му подари много картинки.

Тия картинки бяха много хубави. Какви смешни глави бяха изрисувани по тях! Тук беше и самият меден глиган, също като жъа.

Значи тоя, който умее да рисува с молив и с бои, може да събере около себе си целия свят...

На следния ден през свободното време момчето взе молив и на бялата страна на една картина се опита да нарисува медния глиган. Удаде му се. Наистина рисунката излезе малко крива и полегатата, единият край беше по-дебел, а другият по-тънък, но все пак човек можеше да се досети какво е нарисувано.

Момчето тържествуваше. То забеляза, че моливът не го слуша и не се движи, както трябва, но на следния ден редом с първия меден глиган стоеше друг, сто пъти по-хубав, а третият глиган вече беше толкова хубав, че всеки можеше да го познае от пръв поглед.

Затова пък шиенето на ръкавиците вървеше зле, поръчките от града се изпълняваха бавно. Медният глиган научи момчето, че на хартия могат да се изобразяват всякакви картинки и че градът Флоренция е същински албум. На всяка крачка човек среща неща, които просто молят да ги изпишеш на картинка.

На площада „Света Троица“ се издига висока права колона, а върху нея стои богинята на правосъдието със завързани очи и с везни в ръце. Скоро и тя бе нарисувана на хартия и я рисува не друг, а малкият ученик ръкавичар. Сбирката от рисунки бързо растеше, ала това бяха само изображения на неодушевени предмети. Но ето че веднъж пред малкия художник започна да подскача Беллисима.

— Стой, Беллисима, стой мирно — каза той, — ако искаш и ти да влезеш в моята картинна галерия. Ще видиш колко хубаво ще те рисувам!

Но Беллисима не искаше да стои мирно, та затова трябваше да се върже за главата и опашката. Тя лаеше и скачаше и въжето трябваше да се стегне още по-здраво. В тая минута се показа ръкавичарката.

— Ах, ти, безбожно момче! — извика тя. — Бедното животно.

И старата ръкавичарка блъсна момчето и го изгони като „неблагодарник“ от къщи, после зацелува със сълзи на очи своята ненагледна и полузадушена Беллисима.

В същото време на стълбата се появи съседът художник. И оттук именно нашата история прави завой.

През 1834 година във Флорентинската художествена академия имаше изложба. Две картини, окачени една до друга, привличаха постоянно многобройни зрители. По-малката от тях представляваше весело момче, което седи на столче и рисува бяло, ниско остригано кученце. Личи си, че кученцето не иска да стои мирно и затова е вързано здраво за главата и опашката. В тая картина имаше толкова много живот, че никой не можеше да мине край нея, без да ѝ се полюбува. Разказваха, че художникът е млад флорентинец, че още като дете той бил намерен на улицата от един стар ръкавичар и бил самоук

в рисуването. Един знаменит живописец открил случайно тоя талант точно в минутата, когато пъдели момчето от къщата на ръкавичаря за туй, че то завързало модела си — любимото на господарката куче.

Ученикът на ръкавичаря бе станал велик художник. Това доказваха неговите картини особено оная, която беше по-голяма. Върху нея имаше всичко на всичко само една фигура — прекрасно, но облечено в дрипи момче, което спеше на улицата. То седеше сгушено до медния глиган в уличката „Порта Роза“. Всички посетители на изложбата знаеха това място. Ръцете на момчето бяха отпуснати върху главата на глигана. То спеше дълбоко.

Тая чудна картина бе поставена в голяма позлатена рамка, а на един от ъглите на рамката висеше лавров венец.

Но между зелените листа на венеца се извиваше черна панделка, от която се спущаш до земята дълъг чер креп: младият художник беше умрял преди няколко дни.

ПСИХЕЯ

Рано сутрин, на разсъмване, върху покритото с пурпур небе гори голяма звезда, най-светлата утринна звезда. Лъчите ѝ трептят върху бялата стена, като че тя иска да начертае там всичко, което знае и което е видяла в продължение на десетилетия в разните кътчета на вечно въртящата се земя.

Да чуем един от нейните разкази. Неотдавна — туй „неотдавна“ на звездите за нас, хората, означава цели векове — нейните лъчи срещнаха един млад художник. Беше в града на папите, в столицата на света — Рим. Много промени станаха там с течение на времето, но всички те не се извършиха с такава бързина, с каквато детето става старец. Императорският град, както и сега, лежеше в развалини. Смокинови и лаврови дървета растяха между падналите мраморни стълбове, над разрушените бани, по чиито стени блестеше още позлатата. Колизеят представляваше само грамада от развалини. Черковните камбани биеха, тамянт ухаеше, по улиците вървяха шествия със запалени свещи и с блестящи балдахини. Тук на всяка крачка се чувствуваше господството на църквата, но също цъфтеше и се почиташе изкуството. В Рим живееха най-великият живописец на света — Рафаело, и първият скулптор на времето си — Микеланджело. Сам папата почиташе и двамата и ги удостояваше с посещението си. Изкуството се ползуваше с почит и уважение, награждаваха го. И все пак не всичко забележително и велико ставаше известно и се признаваше от всички.

В една тясна уличка имаше стара къща. Някога тая къща беше храм. Сега в нея живееше млад художник, беден и неизвестен. Тоя художник наистина имаше другари, все такива млади художници като него — юноши по дух, юноши в надеждите и в мислите си.

Те го уверяваха, че той е надарен с богат талант и способности, но е глупак, защото сам не вярва на себе си: защо винаги унищожава всичко, което извае от глина, защо никога не остава доволен от

работата си и никога не я довършва? Нали туй е необходимо, ако иска другите да оценят работата му и да му дадат пари за нея?

— Ти си мечтател — казваха му неговите другари — и затова си нещастен. А туй е така, защото още не си живял, не си опитал живота, не си пил с жадни глътки от чашата на насладата. Само в младостта можеш и трябва да се наслаждаваш на живота. Погледни великия художник Рафаело, когото папата почита и на чиито творби се чуди целият свят: той не презира нито виното, нито хляба.

— Да, не пренебрегва дори и хлебарската дъщеря Фарнарина! — каза Анджело, най-веселият от другарите му.

И още много други такива неща му говориха те. Искане да увлекат младия художник във веселия и разгулен живот, да го направят съучастник в своите безумства. Имаше минути, когато малко оставаше и той да последва техния пример: кръвта му беше гореща, той можеше не по-зле от другите да взема участие във веселия разговор, да се смее високо и безгрижно. И все пак, когато стоеше във Ватикана пред прекрасните образи, създадени от мрамор от велики художници, живели преди хиляди години, когато съзерцаваше божествената светлина, излъчвана из картините на великия майстор — тогава всичко, което наричаха „веселия живот на Рафаело“, изчезваше за него като утринна мъгла, гърдите му се разтваряха широко, той усещаше нещо светло, велико и благо, и се изпълваше с едно-едничко желание — да извае от мрамор също такива фигури. Той искаше да въплъти в образи това, що изпълваше сърцето му и го теглеше нагоре към безкрайното. Но как и в каква форма? Меката глина приемаше под пръстите му формите на хубостта, но на следния ден както винаги той разбиваше това, което бе създал вечерта.

Веднъж той минаваше край един от ония богати палати, с каквито беше пълен тогавашният Рим. Застана пред големите отворени врати и видя малка градина, оградена с художествено изписани арки. В градината цъфтяха много рози. Големи бели калии със зелени сочни листа се издигаха от мраморния басейн, където се плискаше бистра вода. И тук, край басейна, се мярна фигурата на млада девойка, дъщеря на стопанина на това разкошно жилище — лека, стройна, чудно хубава. Такава женска фигура той никога не беше виждал. Или — не!... Той бе видял, но на платно, на картината на Рафаел, в образа на Психея. Там тя беше само нарисувана, а тук ходеше жива.

И образът на тая девойка се запечата в сърцето му, в мислите му. Той се върна в своята сиромашка стая и извая от глина Психея, но тая Психея приличаше като две капки вода на младата римлянка, дъщеря на богатия благородник. За пръв път в живота си той гледаше своята работа с доволни очи. Тя имаше за него особено значение, защото изобразяваше Нея. Другарите му, които видяха неговата работа, ликуваха. „Това произведение — говореха те — е най-доброто доказателство, че ти имаш голям талант. Ние отдавна сме го признали. Сега ще го признае и светът.“

В глината наистина има много живот и плът, но ѝ липсва белотата и трайността на мрамора. Неговата Психея трябваше да бъде въплътена в мрамор. Художникът разполагаше и с подходящ материал: от много години вече на двора лежеше отломък от скъп мрамор, останал от родителите му. Парчета стъкло, плевел, остатъци от ангинари се бяха натрупали на купчина отгоре му и го бяха покрили с кал, но вътре той беше чист и бял като планински сняг. От тоя мрамор художникът реши да извае Психея.

Един прекрасен ден — да, светлата утринна звезда не можеше да види това, но ние знаем как се случи то, — един прекрасен ден група знатни римляни дойде в тясната тъмна уличка. Колата спря на ъгъла на уличката и всички се запътиха пеша към старата къща, за да видят работата на младия художник, за който случайно бяха научили.

Кои бяха тия знатни гости?

Бедният млад човек! Впрочем за него можеше да се каже също: щастливият млад човек!... Самата млада благородница стоеше пред него, в неговата стая! И как се усмихна тя, когато баща ѝ каза: „Та ти приличаш досущ на статуята!“ Не, такава усмивка не може да се предаде нито с думи, нито с длето, както не може да се изобрази и погледът, с който тя награди младия художник. Тоя чуден поглед издигаше, облагородяваше човека и в същото време го унищожаваше.

— Тая Психея трябва да бъде издялана от мрамор! — каза знатният гост. И тия думи бяха думи на живота, както за мъртвата глина или за тежкия мрамор, тъй и за дълбоко развълнувания млад художник. — Когато работата бъде готова, аз ще я купя! — добави благородникът.

От тоя ден в бедната работилница закипя нов живот. Веселието и сполуката бликаха тук като извор. Светлата утринна звезда виждаше

как бързо напредва работата. Сякаш самата глина оживя, откакто „тя“ идва в работилницата. Под ръцете на художника познатите черти възкръсваха отново с чудна, още по-съвършена хубост.

— Сега зная какво значи да живееш! — тържествуваше художникът. — Да живееш — значи да обичаш! Да живееш — значи да потънеш във възторженото съзерцание и упоение на хубостта.

Това, което другарите му наричаха живот и наслада, бяха само преходни блага, мехури, които излизат по повърхнината на кипящ квас, но не и чиста небесна влага, която дава живот.

Мраморният къс беше изчистен, длетото откърти от него големи парчета. После мраморът бе размерен, поставиха му точки и знаци — с една дума, извършиха всичката занаятчийска работа, след което камъкът започна постепенно да приема формите на жива човешка фигура. Тежката каменна маса стана въздушно лека и най-сетне се превърна в прекрасна Психея с чудна невинна усмивка — усмивката, която бе запечатана навеки в сърцето на художника.

Светлата Звезда на розовата утринна заря виждаше и разбираше какво разгаря чувствата на младия човек. Разбираше защо толкова често се менеше цветът на лицето му, защо искряха тъй странно очите му, когато той възпроизвеждаше чудния образ, запечатан в сърцето му.

— Ти си велик като художниците на стара Гърция! — говореха възхитените му другари. — Скоро целият свят ще се възхищава на твоята Психея.

— На моята Психея! — повтаряше той. — Моя! Да, тя трябва да бъде моя! Нали и аз съм също такъв художник, каквито са великите майстори на Гърция? Бог ме дари със своята милост, издигна ме наравно с богоизбраните.

И той падаше на колене, проливаше сълзи на благодарност и умиление пред милостта на Твореца и после забравяше отново всичко заради нея, заради мраморния ѝ образ, заради прекрасната Психея, която стоеше като изваяна от сняг и аленееше под лъчите на утринното слънце.

Но той трябваше да я види още веднъж, жива, подвижна — нея, чиито думи звучаха като музика. Сега можеше сам да отиде в разкошния палат, да извести, че мраморната Психея е завършена. И той отиде там, премина двора, дето из устата на делфини струеше вода в мраморни басейни и дето цъфтяха в изобилие калии и свежи рози. Оттам влезе в просторни високи покои, чиито стени и тавани бяха украсени с картини и с разноцветни гербове. Нагиздени слуги, важни и горделиви, сновяха насам-натам. Някои лениво и самодоволно се

изтягаха върху украсените с резба пейки, сякаш бяха пълни господари на къщата. Той им каза защо е дошъл и те го поведоха по широка мраморна стълба, постлана с меки килими. От двете ѝ страни се издигаха статуи. Художникът вървеше през богато наредени стаи с картини по стените и с блестящи мозаечни подове. Той дори не можеше да си поеме дъх от всичкото това великолепие и блясък. Но скоро отново му олекна. Старият благородник го прие много любезно и сърдечно и когато младият човек се приготви да си върви, покани го да отиде отново през великолепни стаи и зали в покоите на младата синьора, където тя самата беше най-хубавата украса.

Тя заговори с него. Никакво черковно пение не можеше да трогне толкова сърцето, да развълнува толкова душата, колкото нейната реч. Той хвана ръката ѝ и я притисна до устните си. По-мека от роза беше тая ръка, но от нея излизаше огън — същински пламък! Някакво ново, непобедимо чувство обхвана художника. От устата му потекоха думи — той сам не съзнаваше какво говори. Мигар знае кратерът на вулкана, че изхвърля разтопена лава?... Той ѝ призна, че я обича. Тя стоеше изумена, оскърбена, надменна... На лицето ѝ се появи усмивка — тя имаше такъв израз, като че до нея се бе допряла неочаквано студена, влажна жаба. Бузите ѝ пламнаха, устните ѝ побеляха, очите ѝ мяха мълнии и бяха по-черни от нощта.

— Безумнико! — извика тя. — Махай се! Вън! — И тя се обърна гърбом към него. Лицето на хубавицата прие такъв израз, какъвто има вкамененото лице със змии вместо коси.

Залитащ, сякаш смъртно ранен, художникът слезе по стълбата на палата и тръгна като насън из улиците. Опомни се чак у дома си, ала тук изпадна в ярост, грабна един чук и замахна отвисоко с него, за да разбие прекрасната мраморна статуя. В изстъплението си той дори не забеляза, че до него стои приятелят му Анджели. Анджели успя да го хване навреме за ръката и да го спре.

— Ти си полудял! Какво искаш да направиш?

Завърза се борба. Анджели беше по-силен и най-сетне младият художник падна върху един стол, задъхан и капнал от умора.

— Какво се е случило? — питаше Анджели. — Ела на себе си! Говори!

Но какво можеше той да говори? Какво можеше да каже! И като не получи отговор, Анджели престана да го разпитва.

— Кръвта ти е просто застояла от вечните мечти! Стани най-после човек като всички хора, не се възнасяй толкова с идеалите си, защото съвсем ще се побъркаш. Пийни си една-две чашки винце и ще заспиш като праведник. Вземи си за лекар някое хубаво момиче. Девойките от Кампаня са също тъй хубави, както и княгините от мраморния палат. И едните, и другите са дъщери на Ева — в рая не можеш ги разпозна. Последвай примера на твоя Анджели! Та аз наистина съм твой ангел-пазител. Ще дойде време, когато ще остарееш, тялото ти ще се сбръчка и свие и ето че някой прекрасен ден, когато всичко в природата ще се наслаждава и ликува, ти ще лежиш като увехнало стъбло, което не ще може да расте повече. Не вярвам аз в това, което поповете разправят за живота на оня свят. Всичко туй е гола измислица, приказка за децата — наистина много хубава за ония, които могат да си я представят. А аз не искам да живея с въображения, аз предпочитам да си живея с действителността. Ела с мен! Стани човек!

И Анджели завлече със себе си своя приятел. Ваятелят не упорствуваше вече. Кръвта му кипеше, в душата му ставаше някакво преображение. Той чувствуваше потребност да скъса с всичко минало, с целия си предишен живот, да се откаже от собственото си предишно „аз“. И тръгна след Анджели.

В една от далечните покрайнини на Рим се намираше странноприемница, посещавана почти само от художници. Тя беше изградена посред развалините на стара баня. Големи жълти лимони висяха посред тъмния блестящ листак и закриваха част от старите червено-жълти стени. Странноприемницата приличаше на меча дупка, скрита под развалини. Вътре, пред образа на Божията майка, светеше кандило. В огнището гореше голям огън, на който печеха и пържеха разни ястия. Пред къщата, под лимонови и лаврови дървета, имаше подредени няколко маси.

Новодошлите бяха посрещнати с радостни викове. Ядяха малко, пиеха много, а туй засилваше още повече веселбата. Едни пееха, други свиреха на китара. Скоро се разнесоха звуци на салтарело^[1] и се започна весел танц. В играта взеха участие две млади римлянки, които служеха за модели на младите художници и бяха същински вакханки. Разбира се, те не можеха да се сравняват с никаква Психея — не бяха нежни, прекрасни рози, а свежи, здрави, пламенни карамфили.

Колко горещо и задушно беше тоя ден — дори след слънчевия залез! Огън в кръвта, огън във въздуха, огън във всеки поглед! Въздухът блестеше от злато и рози, животът беше пълен със злато и рози.

— Най-сетне се вразуми! — казваха приятелите му. — Отдай се на волята на потока, който шуми в тебе и около тебе!

— Никога досега не съм бил тъй млад и весел! — каза младият човек. — Ти си прав, Анджели, вие всички сте прави — аз бях глупак и мечтател. Човек трябва да живее в действителността, а не във фантазията.

С песни, под звуците на китара, младите хора се връщаха из тесните улички от странноприемницата. Настъпила беше вече нощ — ясна, звездна нощ. Заедно с тях вървяха и двата пламенни карамфила, дъщери на Кампаня.

В стаята на Анджели, сред разхвърляни рисунки, листове и картини с пламенни образи, гласовете звучаха по-тихо, но веселието закипя още по-силно. По пода се търкаляха скици, които изобразяваха дъщерите на Кампаня с тяхната променлива, могъща красота, но самите оригинали си оставаха все пак по-хубави. Голямата лампа гореше и светеше с всичките си шест фитила. Човешките фигури растяха и приличаха на пируващи богове.

— Аполоне! Юпитере! Аз се възнесох на вашето небе! Струва ми се, че в тая минута в сърцето ми разцъфва цветът на живота!

Да, цветът на живота цъфна, увехна и капна. Замайваща зловонна пара се издигна от него, замъгли погледа и помрачи ума: пламъкът на страстите угасна, настъпи тъмнина...

Той се намери отново в стаята си. Седна на кревата и се помъчи да се опомни.

— Тю! — откъсна се изведнъж от устата му, изскубна се от сърцето му. — Нещастнико! Махни се оттук! Вън! — И тежка, дълбока въздишка се изтръгна из гърдите му.

— Махай се! Вън! — тия нейни думи, думи на живата Психея, не преставаха да звучат в душата му, трептяха на устните му. Той зарови глава във възглавницата, мислите му лека-полека се заплетоха, той заспа.

На разсъмване художникът беше вече на крак и се мъчеше да си спомни какво се беше случило предишната вечер. Какво стана? Не

беше ли видял той всичко това насън? Посещението му при нея, вечерта в странноприемницата, скитането му с пурпурните карамфили на Кампаня? Не, всичко туй беше действителност, която той не познаваше по-рано.

Върху покритото с пурпур небе гореше светлата утринна Звездица. Лъчите ѝ падаха върху него и върху мраморната Психея. Той потрепери, когато погледът му зърна статуята. Стори му се, че тоя поглед е осквернен, че той е недостоеен да се взира повече в непорочния образ. Художникът метна едно платно върху статуята, после поиска да го снее, за да я погледне още веднъж, ала не му стигнаха сили да види своето произведение.

Целия ден той прекара мрачен и неспокоен, потънал в тежките си мисли. Не забелязваше нищо наоколо си. Никой не знаеше какво става в самия него, в дъното на душата му.

Минаваха дни и седмици. Мъчително дълго се влачеха нощите.

Една сутрин светлата звездичка видя как художникът стана в трескав трепет от леглото си, приближи се до мраморната статуя, отметна покривалото и като я изгледа с дълъг и скръбен поглед, повлече я към градината, прегърбен под тежината ѝ. Там, в градината, имаше стар пресъхнал кладенец, който приличаше повече на яма. В него художникът спусна своята Психея, засипа я с пръст и я покри със съчки и земя.

— Махай се! Вън! — изкрещя той като надгробна реч.

Утринната звездица видя всичко това от пурпурнорозовото небе и лъчите ѝ трепнаха в двете едри сълзи, които се търколиха по смъртнобледите бузи на младия човек.

— Той има треска, на умиране е! — казваха за него всички, които го видяха тоя ден.

По време на болестта му при него идваше често калугерът Игнатий като лекар и другар. Той му носеше утехата на религията, говореше му за мира и щастието, които човек добива в лоното на черквата, говореше му за греховността на хората и за благостта и милосърдието на Бога.

Като топли слънчеви лъчи, падащи върху влажна земя, действуваха думите на калугера върху душата на болния. Из нейните дълбини се издигаха като пара мъгляви образи и картини, родени от въображението и нямащи нищо общо с действителността. И от тия

плаващи острови гледаше той човешкия живот. Целият живот е суета, безкраен низ от грешки, заблуди и разочарования. Такъв е той за всички, такъв беше и за него. Изкуството е зла магьосница, която ни тика към славолубие, към земни страсти. Ние лъжем себе си, лъжем приятелите си, лъжем дори Бога. В нас стои загнездена змия-изкусителка, която ни шепне на ухото: „Хапни и ще станеш равен на Господа!“

Едва сега му се струваше, че той е разбрал самия себе си, намерил е пътя към истината и спокойствието. Само в черквата има истина и божия светлина, само в килията на калугера се намира онова успокоение, което подготвя човека за вечен живот.

Отец Игнатий укрепваше в него това гледище и у художника постепенно надря решението да се покалугери. Светското дете стана служител на черквата, младият художник се отрече от света и отиде в манастир.

С каква радост и с каква обич посрещнаха братята новия послушник! С каква тържественост беше отпразнувано неговото подстригване! Сам Господ сякаш присъствуваше тук, в слънчевите лъчи, които озаряваха черквата, и в сиянието, окръжаващо ликовете на светиите и блестящите кръстове. И когато вечерта, след залез-слънце, той отвори прозореца на малката си килия и видя стария Рим, разрушените храмове, могъщия, но мъртъв Колизей — всичко потънало в разкошен пролетен накит — когато видя как навсякъде цъфтят акации, зеленеят неувехки, разпъпват се рози, пламтят лимони и портокали, а палмите лъхат прохлада като грамадни ветрила, той се почувствува смутен и потресен както никога. Просторната безмълвна Кампаня се разстилаше далеч пред него, до самите сини оснежени планини, и тия планини изглеждаха като нарисувани във въздуха. Всичко се сливаше в едно, всичко лъхаше спокойствие и хубост, всичко сякаш плуваше в прозрачния въздух като облак, като блян, като сън...

Да, блян и сън беше животът между тези стени. Но сънят продължава само няколко часа, прекратява се, после се връща отново, а животът в манастира продължава с години — много и дълги години.

Из глъбините или из сърцето на човека излизат много неща, които го правят нечист и го оскверняват. Той знаеше сега това от личен опит. Какъв огън го изгаряше понякога! Какъв непресъхващ извор на

зло кипеше вътре в него! Туй, което той отпъждаше от себе си, се връщаше постоянно назад. Той бичуваше тялото си, но злото идеше отвътре. Като змия лъкатушеше умът му и се мъчеше да измами съвестта му, като се промъкваше под булото на безкрайна обич и му шепнеше утешителни думи: нали за нас се молят светите угодници и Божията майка, нали сам Христос проля кръвта си за нас?... Какво беше това — искрена детска вяра ли, или младежко лекомислие, които му вдъхваха понякога съзнанието, че го е осенила благодат и че тая благодат го възвеличава и го издига високо над другите? Нали той се беше отрекъл вече от светската суета, защото бе станал служител на черквата?

Веднъж, след много години, той срещна Анджели, който го позна веднага.

— Нещастнико! — извика му Анджели. — Ти ли си? Е, доволен ли си сега? Ти съгреши пред Бога, отхвърли неговия дар, отрече се от призванието си в тоя свят. Прочети притчата за талантите! Учителят, който я разказа, откри в нея истината. Какво спечели ти, какво придоби? Та ти не живееш, а прекарваш времето си в блянове! Религията, на която служиш, си я създал сам, по свое разбиране, както правят впрочем и всички други. Е, ами какво ще стане, ако всичко туй е сън, фантазия, празно бълнуване?

— Махни се от мен, Сатана! — извика калугерът и остави Анджели.

„Дяволът съществува и има човешки образ! Днес го видях с очите си! — бърбеше на себе си калугерът. — Някога му протегнах пръста си, той сграбчи цялата ми ръка!... Не! — прошепна той с въздишка. — Злото е вътре в мене, както е и в тоя човек, само че него не го притиска — той ходи с високо вдигната глава и се наслаждава на щастието, а пък аз търся щастие за себе си в утехата на религията... Какво ли би било, ако туй е само утеха? Какво ли би било, ако всичко тук е също тъй призрачно като света, от който избягах, също такава измама като хубостта на пурпурните облаци при залез, като трептящата синева на далечните планини?... Нали отблизо и едните, и другите изглеждат досущ различни?... О, вечност! Ти си също като голям, безбрежен, тих океан, който ни мами и ни вика при себе си, като ни обещава незнайни блага. А отдадем ли му се, ние падаме долу,

изчезваме — преставаме да съществуваме! Лъжа, всичко е лъжа! Махай се! Вън!“

И мълчалив, потънал в себе си, той стана от коравото си легло и падна на колене — пред кого? Пред каменното разпятие на стената? Не, само навикът наведе тялото му в коленопреклонна стойка.

Колкото по-дълбоко се вглеждаше той в себе си, толкова по-мрачно му се струваше всичко: „Пустота вътре! Пустота отвън! Загубен живот!“ И тая мисъл се търкаляше като снежна лавина, растеше, притискаше го и най-сетне го смаза.

— Аз не трябва да казвам никому какъв ужасен червей прояжда и разкъсва моята вътрешност. Засега това е още моя тайна — мой пленник. Щом пусна той пленник, той сам ще ми стане господар.

И божествената сила, която живееше в него, страдаше и се бореше.

— О, Боже мой, Господи! — викаше той в отчаяние. — Бъди милостив към мене, прати ми вяра! Аз отритнах твоя дар, не изпълних предназначението си! Не ми достигаше сила, но и ти не ми я прати. Моето безсмъртие, Психея в душата ми, назад, назад! Тя ще бъде погребана, както и оная Психея, най-хубавият лъч в светлината на моя живот! Тя никога не ще възкръсне из гроба!

На утринното пурпурно небе засия отново звездата — звездата, която някога ще изгасне и ще се изгуби, а душата ще продължава да живее и да сияе. Нейните трептящи лъчи паднаха върху бялата стена, но не начертах там нищо за величието на Бога, за неговото милосърдие и безкрайна любов, чийто отзвук трепти в душата на вярващия.

— Психея в нас никога не умира!... Или тя живее само в съзнанието ни?... Мигар недостижимото е действителен факт? Да, да! Тогава и моето „аз“ е недостижимо! Недостижим си и ти, Господи! Целият свят е недостижим. Целият свят — тая чудна творба на всемогъществото и любовта!

Очите му светнаха — светнаха и потъмняха. Черковната камбана извести за нов покойник. Заровиха го в земя, донесена от Йерусалим и смесена с праха на светите угодници.

След няколко години извадиха скелета му от гроба, както правеха и с другите умрели преди него калугери, облякоха го в тъмнокафяво расо, пъхнаха в ръцете му броеница и го изправиха в редицата на

другите скелети, каквито има и днес още в костниците на старите манастири. Отвън грееше слънце, а вътре в манастира ухаеше на тамян и се пееха упокойни молитви.

Минаха много години.

Костите на скелетите се отделиха една от друга и се разпиляха. Мъртвите черепи бяха събрани и сложени отново в редици — така че образуваха цяла външна ограда на черквата. Тук, под лъчите на пламтящото слънце, лежеше черепът на някогашния художник. Много мъртъвци имаше тук, никой вече не знаеше техните имена, не знаеше дори и неговото име. Но що е това? В очните дупки на черепа мръдна нещо живо. Шарен гуцер се провираше в празния череп, като се мушкаше ту през едната, ту през другата очна дупка. Сега само гуцерът живееше в главата, в която някога се носеха велики мисли, светли мечти, любов към изкуството и към всичко възвишено и прекрасно, отдето се лееха горещи сълзи и дето живееше надеждата за безсмъртие. Гуцерът се мярна няколко пъти, сетне изчезна — черепът се разсипа и стана прах в праха.

Това се случи няколко столетия по-късно. Утринната звезда сияеше все тъй ясно, както и преди хиляди години, небето бе разтворено от зората, свежа като роза и алена като кръв.

На мястото, дето някога имаше тясна уличка с развалини от стар храм, сега се издигаше женски манастир. В манастирската градина копаеха гроб. Умряла беше една млада калугерка и тая сутрин трябваше да я погребат. Изведнъж мотиката удари о камък. Нещо бяло светна изпод пръстта — камъкът беше ослепително бял мрамор. Ето показва се бяло рамо, ето и ръка. Започнаха да копаят внимателно и най-сетне се показва женска глава с криле на пеперуда зад плещите. От гроба, в който искаха да спуснат умрялата калугерка, при светлината на пурпурната зора извадиха прекрасна статуя на Психея, изваяна от бял мрамор. „Каква красота! Какво съвършенство! Това е велика художествена творба от епохата на разцвета на изкуствата!“ — говореха всички. Но кой беше нейният творец? Туй никой не знаеше — никой, освен светлата утринна Звезда, която блещукаше вече много хилядолетия. Само тя помнеше художника, знаеше живота му, изпитанията му и човешката му слабост.

Тоя човек умря и неговият прах, като всеки прах, беше разпилян от вятъра, но плодът на неговите стремежи, борбата, в която бе

въплътена тлеещата в него искра божия — Психея, която никога не умира и преживява земната слава, — неговата Психея остана на земята. Тя се запази, намериха я, възхищаваха се от хубостта ѝ, обичаха я.

Ясната утринна звезда хвърляше от пурпурното небе блещукащите си лъчи върху Психея и върху блажено усмихнатите очи и устни на зрителите, които съзерцаваха с възторг току-що намерената, изваяна от мрамор душа.

Всичко земно се разрушава и забравя, само звездите в безкрайното пространство запазват спомен за него. Всичко небесно само сияе в предсмъртна слава, а когато тая слава угасне — тогава все още остава Психея.

[1] Салтарело — Старинен италиански танц — Б.р. ↑

ПОСЛЕДНИЯТ СЪН НА СТАРИЯ ДЪБ

В гората, на стръмния бряг край самото море, растеше стар, престарял дъб. Той беше на триста шейсет и пет години, ала за дърветата годините са същото, каквото са за нас, хората, дните. Денем ние сме будни, а нощем спим и виждаме разни сънища; с дърветата е съвсем иначе: те са будни през трите годишни времена и спят само през зимата. За тях зимата е време за почивка — тяхна нощ след дългия ден, който се нарича пролет, лято и есен.

Често през топлите летни дни някоя муха едnodневка се въртеше около върха на дъба, виеше се, играеше и се чувствуваше напълно щастлива. И когато мъничкото създание сядаше за минутка да си откъдне върху някой голям свеж дъбов лист, дървото винаги казваше:

— Бедна мушице! Целият твой живот трае само един ден! Колко малко! Колко ми е жално за теб!

— Жално? Какво искаш да кажеш? — питаше обикновено мухата едnodневка. — Ето, наоколо е тъй светло, топло и приятно! И на мен ми е тъй весело!

— Да, но всичко туй продължава само един ден, а после идва краят!

— Край? — повтаряше мухата едnodневка. — Край — на какво? И на теб ли идва краят?

— О, не! Аз може би ще преживея хиляди такива дни като твоя, а моят ден продължава три цели годишни времена. Той е толкова дълъг, че ти дори не можеш да го пресметнеш.

— Не те разбирам! Ето, ти ще проживееш хиляди мои дни, а пък аз имам хиляди мигове, през които мога да бъда весела и щастлива. Нима всичкото великолепие на тоя свят ще изчезне, когато ти умреш?

— Не — отвърна дъбът. — Светът, разбира се, ще си съществува и след това, дори много по-дълго, отколкото мога да си представя.

— Тогава ние живеем еднакво дълго, само сметката ни е различна.

И мухата едnodневка пак играеше и се въртеше из въздуха, радваше се на нежните си крилца, изтъкани сякаш от коприна и кадифе, радваше се на топлия ветреца, напоен с ухание на детелина и диви рози, с мирис на бязовина и калина, на трънак, смола, воден крем и мента. Въздухът беше толкова напоен с ухание, че мухата едnodневка изглеждаше като пияна. Денят беше дълъг и прекрасен, изпълнен с удоволствия и сладки усещания, и когато най-сетне слънцето почнеше да залязва, мъничкото създание чувствуваше някаква приятна умора от преживените наслади. Крилцата му не искаха да го носят повече. То се спущаше леко и бавно върху меката, люлееща се тревица, навеждаше главичка и заспиваше сладък сън: това беше неговата смърт.

— Бедна малка мушице! — говореше тогава дъбът. — Съвсем кратък беше твоят живот!

И всеки летен ден се повтаряше все същата история — същите игри, същите думи и отговори и същият смъртен сън. Цели поколения едnodневки изпитваха същата участ и всички те се чувствуваха много доволни и щастливи.

А дъбът стоеше все буден. Пролетта беше негово утро, лятото — пладне, а есента — вечер. Наближаваше времето за почивка — неговата нощ: настъпваше зимата.

Ето и бурите запяха своята песен:

— Лека нощ! Лека нощ!

Едно след друго капеха листата, а бурята пееше все по-високо и по-силно:

— Ние те люлеем, ние те люлеем! Спи, заспи по-скоро! Ние ще те приспим със сладка песен — как хубаво ще се чувствуват твоите стари клони! Те пращат от удоволствие! Лека нощ! Лека нощ! Това е твоята триста шейсет и пета нощ! В същност ти си още съвсем млад! Спи — заспи по-скоро! От облаците ще падне сняг; той ще обвие нозете ти с топла покривка! Лека нощ и приятни сънища!

И дъбът хвърли своята зелена дреха, за да прекара в почивка цялата дълга зима и да види отново насън много от това, което бе преживял, както се случва и със спящите хора.

Някога големият дъб беше също малък — дори толкова малък, че жълдът можеше да му служи за люлка. Според човешкото пресмятане, дъбът преживяваше вече четвъртия си век. Той беше най-голямото и великолепно дърво в гората: короната му се издигаше над

всички други дървета и се виждаше още отдалеч в морето. Дъбът служеше за показател на пътя на моряците, ала нему и през ум не му минаваше, че го търсят толкова много очи. На самия му връх, в зелената шума, си бяха свили гнездо диви гълъби и кукаше кукувица. Наесен пък, когато листата заприличваха на ковани медни люспи, при него долитаха прелетни птици и кацаха по клоните му да си починат, преди да се впуснат на далечен път към топлите страни отвъд моретата.

Ала сега беше зима. Дъбът стоеше оголен и можеше да се види колко криви и извити бяха клоните му, израснали по дънера. Прелитаха врани и гарвани, кацаха на дървото и си приказваха за тежките времена и за това колко трудно е да се намери храна през зимата.

Настъпи Бъдни вечер и ето, на стария дъб се присъни най-хубавият сън в живота му.

Старият дъб чувствуваше ясно, че е празнично време; нему се струваше, че чува звъна на всички камбани в околността, ала ведно с това му се струваше, че е топло и ясно като през хубав слънчев ден. Широко и могъщо разгръща той зеления си връх, слънчевите лъчи играят по листата и клоните му, въздухът е напоен с уханье от треви и цветя, шарените пеперуди се гонят една друга, мухите едnodневки се въртят и играят, сякаш всичко е създадено само за да могат те да играят и да се веселят. Всичко, което дъбът бе преживял в продължение на дълги години, всичко, което се бе случило около него, минаваше сега пред погледа му като в тържествено шествие. Той виждаше как се носят, яхнали на хубави коне, рицари от старите времена и дами с развети пера по шапките и със соколи в ръце; тръбяха ловджийски рогове, лаеха кучета. Дъбът виждаше как неприятелски войници в пъстри дрехи и в блестящо въоръжение, с копия и алебарди, опъваха палатки и пак ги дигаха: буйно пламтяха огньовете на пазачите, хората пееха и заспиваха под неговите клони. Той виждаше как влюбени се любуват под сянката му на лунната светлина и изрязват началните букви на имената си върху неговата сиво-зелена кора. Весели скитници калфи, тръгнаха да си дирят щастieto — о, това беше вече отдавна, много отдавна, — окачват по клоните му цитри и еолови арфи — и ето, те висят отново тук и отново се разнасят в тишината ония чудни звуци. Горските гълъби гукат,

сякаш искат да разкажат какво чувства старият дъб, а кукувицата кука колко летни дни му остават още да живее.

И изведнъж на дъба се стори, че нова струя живот протича през него и се издига от най-дълбоките му коренчета нагоре до най-последното клонче, до най-горния листец. В същото време старият дъб почувствува как се обтяга и изправя; той усещаше как прииждат в него нови сили, как расте все по-високо и по-високо; бързо, непрекъснато растеше неговият дънер. Короната му ставаше все по-гъста, разгръщаше се все по-нашироко и се издигаше все по-високо. И колкото повече растеше дъбът, толкова повече растеше и неговата сила, толкова по-могъщ ставаше и стремежът му да се издигне още по-нагоре, до самото лъчезарно топло слънчице.

Ето, дъбът се издигна вече по-високо от облаците, които се носеха над него като тъмни ята от прелетни птици или като големи бели лебеди.

Сега всеки лист можеше да гледа, сякаш имаше очи. Посред бял ден се виждаха звездите, големи и искрящи, и всяка от тях сияеше като две ясни кротки очи. И старият дъб си припомни други също такива светли и мили очи — очи, на деца и влюбени, които бяха седели под него.

Това беше чуден миг, пълен с неизразима радост и блаженство! Ала в своето щастие старият дъб изпитваше страстно желание да могат да видят тоя блясък — да почувствуват същата радост всички други дървета в гората, всички храсти, треви и цветя. Величественият стар дъб не можеше да бъде напълно щастлив в своето великолепие, ако не поделеше щастието си с всички останали — големи и малки. И от това страстно желание всичките му клони потрепераха и се люшкаха бързо и силно, сякаш се вълнуваше в тревога човешка гръд.

Върхът на дъба се люлееше на всички страни, сякаш жадно търсеше нещо; той се отметна назад и старият дъб усети уханието на нарциса, а после — още по-силното ухание на теменужката и на ментата; стори му се, че някъде закука кукувица.

Да, през облаците се виждаха зелените върхове на гората и старият дъб гледаше как под него растат и се изправят и другите дървета. Храстите и тревите се издигаха високо нагоре; някои се изскубваха из земята с корените си и хвърчаха още по-бързо към облаците. Брезата изпревари всички; нейното стройно тяло се носеше

към облаците като белия лъч на мълнията; клоните ѝ се развяваха като зелена мрежа. Всичката горска растителност, дори жълтата тръстика, летеше нагоре; летяха нагоре със сладка песен и птиците. А върху едно стъбълце, което се развяваше из въздуха като дълга зелена копринена панделка, седеше щурец и свиреше, като търкаше крилца о крачката си. Майските бръмбари и пчелите бръмчаха, всяка птичка пееше своята песничка. Всичко до самото небе беше изпълнено с пеене, звуци и радост.

— Но къде е червеният цветец, който растеше край водата? — извика дъбът. — Къде са синята камбанка и бялата маргаритка? — Стариият дъб искаше всички да бъдат около него.

— Тук сме! Тук сме! — разнесе се и прозвуча от всички страни.

— Ами храбрият нарцис, който беше тук миналото лято? Миналото лято тук имаше толкова много момини сълзи! Ами дивата ябълка, която цъфтеше тъй хубаво? И всичката горска растителност от миналите години? Ако тя живееше още, и тя би могла да бъде около мен.

— И ние сме тук! И ние! — разнесе се и прозвуча още по-високо.

— Не, туй е чудно хубаво! — ликуваше стариият дъб. — Сега те всички са около мен! И големи, и малки! Никой не е забравен. Възможно ли е, мислимо ли е такова блаженство?

И стариият дъб, който все растеше и растеше, почувствува, че кожените му се отделят от земята.

— Тъй е хубаво, тъй е най-добре! — извика дъбът. — Сега вече нищо не ме свързва със земята. Аз мога да отлетя при самия извор на светлината и блясъка! И всички мои мили са с мен, големи и малки, всички!

— Всички!...

Такъв беше сънят на стария дъб. И докато той сънуваше това, по море и суша беснееше страшна буря. Грамадни вълни се изливаха на брега. Дъбът се огъваше и трещеше и най-сетне бурята го изтръгна из корен тъкмо в оная минута, когато му се присъни, че се отделя от земята. Дъбът падна. Неговите триста шейсет и пет години отлетяха тъй, както отлита единият ден на мухата едnodневка.

Сутринта, при изгрев-слънце, бурята се укроти. Морето постепенно утихна и на големия кораб, който се бори цяла нощ с бурята и благополучно оцеля, издигнаха тържествено всички знамена.

— Няма го вече старият дъб, който ни показваше пътя от брега!
— говореха моряците. — Нощната буря го е повалила! Кой ще го
замести сега? Никой!

Такава беше надгробната реч — кратка, ала пълна с чувство, —
която хората казаха за дъба, прострян върху снежната покривка на
морския бряг.

ИСТОРИЯТА НА ЕДНА МАЙКА

Майката седеше до люлката на своето болно дете. Тя беше много тъжна и се страхуваше, че то ще умре. Детето лежеше съвсем бледно, със затворени очи, и дишаше тежко. От време на време от гърдите му се откъсваше дълбока въздишка, прилична на пъшкане, и тогава майката поглеждаше още по-тъжно нещастната си скъпа рожба. Изведнъж някой похлопа на вратата и в стаята влезе беден старец, облечен в топъл кожух, защото навън беше люта зима. Всичко бе покрито със сняг и лед и остър вятър брулеше лицето.

Старецът трепереше от студ. Като забеляза, че детето бе заспало за миг, майката стана и сложи на печката едно гърне с вино, за да го стопли за госта си. Старецът седна на нейното място и започна да люлее детето. Майката се отпусна на стария стол до него, погледна загрижено детето си, което дишаше тежко, и го хвана за ръчицата.

— Как мислиш, нали ще остане живо? — попита тя. — Нали добрият Бог не ще ми го вземе?

А старецът, който беше самата Смърт, кимна някак неопределено с глава. Това движение можеше да означава и „да“, и „не“. Майката наведе очи и по бузите ѝ покапаха сълзи. Главата ѝ тежеше: три дена и три нощи вече не беше мигвала. Затуй тя заспа сега, но само за минутка. Сетне скочи и потрепери от студ. „Какво става?“ — извика тя и се огледа наоколо. Но стареца го нямаше, нямаше го и детето ѝ: той го беше взел със себе си. Старият часовник в ъгъла тракаше и бръмчеше. Тежката му топка се спусна до самия под и — зъррр! — часовникът спря.

Бедната майка изскочи като луда от къщата и започна да вика силно детето си.

На двора в снега седеше жена в дълга черна дреха. Като видя разплаканата майка, тя каза:

— В твоята къща беше Смъртта. Аз я видях, когато излезе с детето ти. Тя бяга по-бързо от вятъра и никога не връща това, което е взела!

— Кажи ми само из кой път тръгна — рече майката. — Аз ще я догоня!

— Аз зная пътя — отвърна жената в черната дреха, — но преди да ти го покажа, ти трябва да ми изпееш всички песни, които пееше на детето си. Аз ги обичам много и съм ги слушала неведнъж. Аз съм Нощта и видях сълзите ти, когато ги пееше.

— Ще ти изпея всичките, всичките! — извика майката. — Само не ме задържай сега, остави ме да догоня Смъртта и да върна детето си!

Ала Нощта седеше мълчалива и безучастна. Тогава майката зачупи ръце и със сълзи на очи започна да пее. Много песни изпя тя, но още повече сълзи пророни. Най-сетне Нощта каза:

— Върви надясно, в тъмната елхова гора! Там Смъртта отнесе детето ти!

В дъното на гората пътищата се кръстосаха и майката не знаеше накъде да върви. Тя забеляза пред себе си трънлив храст, по който нямаше нито листа, нито цветове. Беше зима и от всички клончета висяха ледени висулки.

— Не е ли минавала оттук Смъртта с моето дете? — попита го тя.

— Да, мина! — отвърна храстът. — Но аз не ще ти кажа накъде отиде, докато ти не ме стоплиш до гърдите си. Аз съм премръзнал и скоро ще се покрива цял с лед.

И майката притисна силно до гърдите си трънливия храст, за да го сгрее по-скоро. Бодлите му се забиха в тялото ѝ и едри капки кръв покапаха по снега. А храстът пусна пресни зелени листа и цъфна сред студената зимна нощ: толкова горещо беше сърцето на тъжната майка. Тогава трънливият храст ѝ посочи пътя, по който трябваше да върви.

След това тя стигна до едно голямо езеро, в което нямаше нито кораб, нито лодка. Езерото не бе замръзнало достатъчно, за да мине тя по леда му, пък и водата му не беше толкова плитка, за да може да я прегazi. А трябваше да премине това езеро, за да намери детето си. Отчаяната майка легна на земята и поиска да изпие всичката вода на езерото. Туй, разбира се, беше невъзможно за човека, но тя вярваше, че ще стане някакво чудо.

— Не, напразно се мъчиш! — каза ѝ езерото. — По-добре да се разберем приятелски. Аз обичам да събирам скъпоценни камъни, а

твоите очи са най-прекрасните бисери, каквито съм виждал досега. Ако ти ги изплачеш в мен, аз ще те пренеса в голямата градина, дето живее Смъртта и отглежда цветя и дървета. Всяко цвете и всяко дърво там е един човешки живот.

— О, какво не бих дала, за да върна детето си! — извика майката, потънала в сълзи. И тя заплака още по-силно, и очите ѝ паднаха на дъното на езерото и се превърнаха в два скъпоценни бисера. Тогава езерото я издигна като в люлка и я пренесе мигом на другия бряг, дето се издигаше една чудна къща, дълга няколко километра. Не можеше да се каже дали тая къща беше планина с гори и пещери, или здание, направено от човешки ръце. Но бедната жена не виждаше нищо: тя бе изплакала очите си.

— Къде ще намеря Смъртта, която взе детето ми? — попита тя с въздишка.

— Тя още не е идвала! — отвърна старата гробарка, която наглеждаше голямата градина на Смъртта. — Как дойде тук? Кой ти помогна?

— Господ ми помогна! — рече майката. — Той се съжали над мен, съжали се и ти! Къде ще намеря моето дете?

— Не зная — каза старата жена. — Пък и ти нищо не виждаш. Много дървета и цветя увехнаха тая нощ. Смъртта ще дойде скоро и ще ги пресади отново. Ти навярно знаеш, че всеки човек има свое дърво и свой цветец на живота. Наглед те приличат на обикновени растения, но имат живи, туптящи сърца. И детските сърца също туптят. Иди потърси, може би ще познаеш по биенето на сърцето твоето дете. Но ще ми дадеш ли нещо, ако ти кажа какво трябва да направиш по-нататък?

— Не мога нищо да ти дам — каза тъжно майката, — но за теб съм готова да отида накрай света.

— Не ми трябва това — отвърна жената. — По-добре дай ми дългите си черни коси. Ти сама знаеш колко хубави са те, пък и на мен много ми харесват. Вместо тях аз ще ти дам моите побелели коси — и те все пак са нещо.

— Само туй ли? — попита майката. — О, аз ще ти ги дам на драго сърце!

И без ни най-малко колебание тя даде прекрасните си черни коси и получи за тях белите като сняг коси на бабичката.

После те влязоха в градината на Смъртта, където растяха пръснати цветя и дървета. На едно място, под стъклени похлупаци, имаше жълти зюмбюли, на друго цъфтяха големи рози, по-нататък се виеха водни растения — едни съвсем свежи, други полуувехнали. По тях лежах водни змии и черни раци се бяха налепили по стъблата им. Още по-нататък се възвисяваха разкошни палми, дъбове и платани, после се редяха магданоз и дъхава мащерка. Всеки цветец, всяко дърво

си имаше свое име. Всяко растение беше един човешки живот и тия хора още живееха: един в Китай, друг в Гренландия — по цялата земя. Имаше и големи дървета в толкова малки саксии, та саксиите се бяха пукнали. Имаше и мънички нежни цветенца върху плодна земя, оградени с мъх и грижливо отглеждани.

Бедната майка се навеждаше към всички малки растения, вслушваше се в биенето на техните човешки сърца и между милионите позна сърцето на своето дете.

— Ето го! — извика тя и протегна ръка към един син цветец, който се бе наклонил на една страна.

— Не се докосвай до цветеца! — каза старата жена. — Застани само до него и когато дойде Смъртта, която аз чакам отдавна, не й давай да го откъсне. Заплаши я, че и ти ще направиш същото с другите растения. Тя ще се уплаши и ще го остави, защото трябва да отговаря за тях пред Бога. Без негово позволение не може да бъде откъснато нито едно цветче.

В тоя миг в градината поя леден вятър и сляпата майка почувствува, че Смъртта е дошла.

— Как намери пътя дотук? — попита я Смъртта. — Как можа да дойдеш по-рано от мен?

— Аз съм майка! — отговори тя.

И Смъртта протегна дългата си ръка към малкия нежен цветец. Но майката го закри с ръце — грижливо и внимателно, без да докосне нито едно негово листенце. Тогава Смъртта я духна по ръцете и тя усети, че това подухване беше по-студено от зимния вятър, и ръцете й се отпуснаха безсилно.

— Ти не можеш да се бориш с мен! — рече Смъртта.

— Но Бог може! — възрази майката.

— Аз върша само това, което нему е угодно! — каза Смъртта. — Аз съм негов градинар. Грижа се за всичките му цветя и дървета и ги пресаждам в голямата райска градина в неznайната страна. Как растат те там и какво им е, това не смея да ти кажа.

— Върни ми детето! — рече майката и заплака. И изведнъж тя сграбчи два чудни цветенца и извика: — Аз ще изскубя всичките ти цветя, защото съм отчаяна!

— Не ги докосвай! — рече Смъртта. — Ти казваш, че си нещастна, а искаш да направиш също тъй нещастна и друга майка.

— Друга майка ли? — извика бедната жена и веднага пусна двата цветеча.

— Ето ти очите — каза Смъртта. — Аз ги извадих от езерото. Те блестяха много силно, не знаех, че са твои. Вземи си ги — сега те са по-светли от по-рано. Вземи ги и погледни в тоя дълбок кладенец. Аз ще ти кажа имената на двата цветеча, които искаше да откъснеш, и ти ще видиш цялото им бъдеще, целия им човешки живот. Тогава ще разбереш какво искаше да погубиш.

И майката погледна в кладенеца и видя с радост как единият цветец носеше благодат за целия свят, защото разливаше наоколо си щастие и радост. Тя видя също тъй и живота на другия, който беше верига от грижи и нужди, от скръб и отчаяние.

— Кой от тях е цветецът на нещастieto и кой — цветецът на щастieto? — попита майката.

— Това не ще ти кажа — отвърна Смъртта. — Знай само, че единият от тях беше цветецът на твоето собствено дете. Ти видя съдбата му и цялото му бъдеще.

Тогава майката извика, обхваната от ужас:

— Но кой от тях беше цветецът на моето дете? Кажи ми! Освободи невинната му душа! Избави детето ми от всички тия нещастия! По-добре го вземи! Занеси го в Царството Божие! Забрави сълзите и молбите ми, забрави всичко, което казах и сторих!

— Не те разбирам! — рече Смъртта. — Какво искаш: да ти върна детето или да го отнеса в оная страна, за която ти нищо не знаеш?

Тогава майката дигна ръце, падна на колене и започна да се моли:

— Господи, не слушай молбите ми, ако аз искам нещо, което е против твоята воля! Ти знаеш най-добре всичко! Не ме слушай! Не ме слушай!

И тя отпусна глава на гърдите си.

А Смъртта отнесе детето ѝ в неznайната страна.

ПЕТ В ЕДНА ШУШУЛКА

В една шушулка седяха пет грахови зърна. Зърната бяха зелени и шушулката беше зелена, затова те мислеха, че и целият свят е зелен. И туй, разбира се, беше напълно естествено. Шушулката растеше, растяха и граховите зърна. Те се нагаждаха към условията и седяха редом едно до друго. Слънцето грееше и топлеше шушулката, а дъждът я миеше и я правеше прозрачна. Вътре в нея беше топло и приятно, денем светло, а нощем тъмно — точно тъй, както трябваше и да бъде. А граховите зърна растяха и както си седяха, все повече и повече се замисляха — нали все пак трябваше да правят нещо.

— Мигар ние вечно ще седим тук? — попита едно. — Страх ме е, че от дългото седене ще се втвърдим съвсем. Струва ми се, че вън от тая обвивка има още нещо. Вярно ви казвам, тъй ми се струва.

Минаха седмици. Граховите зърна станаха жълти, шушулката — също.

— Целият свят пожълтява! — казаха те и туй, разбира се, беше съвсем вярно.

Изведнъж те усетиха силно раздрусване. Шушулката бе откъсната. Тя попадна в някакви човешки ръце, които я спуснаха заедно с други шушулки в джоба на една куртка.

— Скоро ще ни пуснат на свобода! — рекоха грахчетата и зачакаха с нетърпение.

— Бих искало да зная кое от нас ще отиде най-далеч! — каза най-малкото грахче. — Да, скоро ще видим това!

— Каквото даде бог, все е хубаво! — рече най-голямото.

Прас! — Шушулката се пукна и петте грахови зърна изскочиха на бял свят. Озоваха се в ръката на едно момче. Момчето разправяше, че те ще бъдат хубави патрони за пушката му. То сложи веднага в нея едно грахче и го изстреля.

— Отивам надалеч! Хванете ме, ако можете! — И с тия думи граховото зърно се скри от погледа на другите.

— Аз — каза второто грахче — ще отлетя право на слънцето. То е чудесна шушулка, и то тъкмо такава, каквата ми приляга най-много.

И второто грахче се изгуби като първото.

— Ние пък ще легнем да спим, дете паднем — казаха други две грахчета. — Все пак и ние ще отидем някъде! — И те се търколиха и паднаха на земята. Но момчето ги взе и ги сложи още веднъж в пушката си.

— Ние ще отлетим най-далеч от всички! — рекоха те сега.

— Да става, каквото ще — каза последното грахче и изхвъркна от пушката. То се удари о старата дъска под прозореца на някакъв покрив и падна в една пукнатина. — Да става, каквото ще — повтори грахчето.

А в малката стаички под прозореца на покрива живееше бедна жена. Денем тя ходеше по чуждите къщи да чисти печки, да сече дърва и да върши друга тежка работа. Тя беше силна и работна жена, но едва си изкарваше прехраната. В къщи, в малката стаичка, оставаше едничката ѝ дъщеря — нежна, слаба девойка. Цяла година вече тя лежеше болна в леглото и изглеждаше, че няма да живее дълго.

Но болното момиче не умираше. По цели дни лежеше то спокойно, мълчаливо, докато майка му шеташе по чуждите къщи, за да спечели някоя парица.

— Тя ще отиде при сестричката си! — говореше майката. — Аз имах две дечица и ми беше тежко да ги храня. Бог взе едното при себе си. Изглежда, бог няма да ги остави разделени и ще ми вземе и това!

Но болното момиче продължаваше да живее. По цял ден то лежеше търпеливо и кротко в леглото, докато майка му беше на работа.

Настъпи пролетта. Една ранна утрин, когато майката се готвеше да излезе, слънцето огря приятно и топло малкия прозорец. Лъчите му паднаха върху пода на бедната стаичка и болното момиче се загледа в най-долното стъкло на прозореца.

— Какво ли е туй зеленото зад стъклото? То се люлее на вятъра! — извика момичето.

Майката отиде до прозореца и го затвори до половина.

— Ах! — каза тя. — Това е грахче. То е хванало коренче и е пуснало листица. Как ли е попаднало в тая пукнатина! Ето, мило дете, и ти ще си имаш малка градинка.

Тя премести леглото на болното момиче до прозореца, за да може то да гледа растящото грахче. След това отиде на работа.

— Мамо, струва ми се, че ще оздравея! — каза вечерта болното дете. — Днес слънцето ме гря чудесно! Малкото грахче расте много добре. Навярно и аз ще оздравея, ще стана и ще изляза на слънце!

— Дай боже! — рече майката, която не вярваше, че туй ще стане.

Но все пак тя подпря граховото стръкче с една пръчица, за да не го прекърши вятърът, а после завърза един конец за горната част на прозореца, за да може стръкчето да се увива около него, когато порасне.

Тъй се и случи. Всеки ден се виждаше как грахчето расте и се увива около конца.

— Ето че нашето грахче ще почне да цъфти! — каза една сутрин майката, като се приближи до прозореца. От тая минута и у нея се събуди надеждата, че болната ѝ дъщеря ще оздравее. Тя си спомни, че напоследък детето бе станало по-весело и че от няколко дни само се изправяше в леглото и гледаше с блестящи очички своята малка грахова градинка.

След една седмица болното момиче се почувствува тъй добре, че слезе от леглото си и весело и щастливо седя цял час на слънце. Прозорецът беше отворен и през него надничаше разкошно цъфналият бледорозов грахов цветец. Момичето подаде главица през прозореца и целуна кротко нежните листица. Тоя ден за него беше истински празник.

— Само за теб е посадено и отгледано това грахче, за да те ободри и зарадва, мило дете, пък и мен също! — каза майката, като гледаше цветеча и му се усмихваше като на ангел хранител.

Ами другите грахови зърна? Какво станаха те?

Първото, което хвъркна по широкия свят и извика: „Хванете ме, ако можете!“ — падна във водосточната тръба, а оттам — в гушата на един гълъб и лежеше вътре, както Йон в корема на кита.

Двете грахчета ленивчета, които искаха само да легнат да спят, също не отидоха много далеч. И тях ги изядоха гълъбите и по тоя начин те все пак принесоха известна полза.

А четвъртото, което искаше да отлети на слънцето, падна в канавката. Дни и седмици лежа то в калната вода и най-сетне страшно се поду.

— Колко голямо станах! — каза това грахче. — В края на краищата, разбира се, ще се пукна. Но нищо повече от туй не вярвам да постигне нито едно грахово зърно. Във всеки случай от всички пет грахчета в шушулката аз съм най-забележителното!

И канавката беше напълно съгласна с него.

А малкото момиче стоеше горе на прозореца със светнали от радост очи и със здрава руменина на бузите. То бе издигнало тънките си ръчици над граховия цветец и му благодареше.

— И все пак — рече канавката — най-забележително е моето грахче!

СТАРИЯТ УЛИЧЕН ФЕНЕР

Слушал ли си ти историята за стария уличен фенер?

Наистина тя не е много забавна, но все пак заслужава да я чуеш.

Имаше някога един стар фенер. Много години наред той служеше честно, но ето че му дойде времето да се оттегли на почивка. За последен път стоеше на своя стълб и осветяваше улицата. Той чувствуваше същото, каквото чувствува някоя стара балерина, която се явява за последен път пред публиката и знае, че утре ще седи самотна и забравена от всички в своята таванска стаичка. Фенерът се страхуваше много от тоя утрешен ден. Той знаеше, че за пръв път ще трябва да се яви в кметството, където кметът и общинският съвет щяха да го прегледат, за да решат дали е годен за по-нататъшна служба.

Да, утре трябваше да се реши въпросът: ще свети ли той и занапред на жителите на едно от предградията, или ще постъпи в някоя фабрика извън града. Може би той щеше да отиде направо в леярницата, за да го претопят. Разбира се, в последния случай от него можеше да излезе дори нещо по-хубаво от фенер, но страшно го измъчваше мисълта дали в новия си вид той ще запази спомена за това, което беше видял и преживял като уличен фенер. Но каквото и да се случеше с него, несъмнено беше едно: че той ще трябва да се раздели с нощния пазач и жена му, които го смятаха едва ли не за член на семейството си. Когато фенерът беше закачен за пръв път на стълба, нощният пазач още беше здрав, млад човек. Туй се случи тъкмо в часа, когато пазачът постъпи на служба. Да, доста години минаха от времето, когато единият стана уличен фенер, а другият — нощен пазач. Тогава жената на пазача беше малко горделива. Само вечер, като минаваше, тя удостояваше фенера с поглед, денем — никога. Но през последните години, когато тримата — и пазачът, и жена му, и фенерът — остаряха, жената започна също да се грижи за фенера, да го чисти и да му налива масло. Много честни хора бяха тия стари съпрузи — нито веднъж не откраднаха дори капка от маслото на фенера.

И ето, настана последната вечер от неговата служба на улицата. Утре фенерът трябваше да се яви в кметството. Тая мрачна мисъл го караше да мъждука едва-едва. Но и много други мисли се въртяха в главата му. Какво ли само не бе осветявал той през живота си, какво ли не бе видял — може би не по-малко, отколкото бяха видели кметът и общинските съветници. Но фенерът не изказваше гласно мислите си. Той беше добър, почтен стар фенер, който не желаше никого да оскърбява, а още по-малко своите началници. Всевъзможни неща си спомняше той сега и пламъкът му потреперваше неспокойно. В тая минута му се струваше, че ще се намерят такива хора, които също ще си спомнят за него.

„Ето тук — спомняше си фенерът — стоеше някога един хубав млад човек. Наистина туй беше много отдавна. Той държеше в ръката си розово писмо със златна ивица. То беше изпълнено с красиви букви, сякаш бе написано от женска ръка. Два пъти го прочете момъкът, после го целуна и дигна към мен очите си, които говореха: «Аз съм най-щастливият човек на света!». Само той и аз знаехме какво беше написано в това първо писмо от неговата любима. Да, спомням си и други две очи... Какви скокове прави понякога мисълта!... По улицата минаваше погребално шествие. Млада, чудно красива жена лежеше в ковчег в разкошна колесница, покрита с цветя и венци. Моята светлина се губеше при блясъка на многобройните факли. По плочниците се тълпеше народ. Всички вървяха след ковчега. Но когато факлите изчезнаха и аз се огледах наоколо, съзрях един човек, който стоеше облегнат на моя стълб и плачеше. Никога не ще забравя тъжните му очи, устремени към мен!“

Тия и други подобни мисли вълнуваха стария уличен фенер, който светеше днес за последен път.

Часовоят, когото сменят на поста, знае поне кой ще го замести и може да пошепне на заместника си няколко думи. А фенерът не знаеше кой заема мястото му, макар че можеше да даде на своя приемник някои полезни съвети за дъжд и мъгла, да му съобщи от каква далечина лъчите на месеца осветяват плочника, от коя страна обикновено духа вятърът и тъй нататък.

На мостчето, извито над водата, стояха три същества, които искаха да се представят на фенера, защото смятаха, че той сам има право да предава другиму длъжността си. Едно от тия същества беше

рибя глава, която също можеше да свети в тъмнината. Тя си мислеше, че ще спести много масло, ако окачат нея на стълба. Второто същество беше късче гнило дърво, което също светеше. Според думите му то произхождаше от един стар дънер, който някога бил най-красивото дърво в гората. Третото същество беше една светулка. Отгдето беше дошла тя — това фенерът не знаеше. Все пак светулката съществуваше и можеше също да свети. Но гнилото дърво и рибята глава се кълняха в един глас, че светулката свети само в определено време и затова не трябва да влиза в сметката.

Разбира се, старият фенер заяви, че никой от тях не свети достатъчно силно, за да заеме длъжността уличен фенер. Но нито един от тримата не повярва това. Ето защо, когато чуха, че фенерът не може сам да предава длъжността си, те намериха, че туй е твърде утешително и че в същност един стар фенер не може да направи добър избор.

В тая минута от ъгъла на улицата се спусна вятърът и мина край стария фенер.

— Какво чувам? — рече той. — Утре си щял да напускаш? Значи днес се виждаме за последен път? В такъв случай аз трябва да ти подаря нещо за спомен. Ще ти духна в главата и така ти не само ще помниш всичко, каквото си видял и чул, но и вътре в тебе ще стане тъй светло, че ще можеш да виждаш онова, което ще говорят или четат в твое присъствие.

— Ах, туй е много, дори твърде много! — каза старият фенер. — Благодаря ти от все сърце! Дано само не ме претопят!

— Това не ще стане тъй скоро! — рече вятърът. — Ето, сега ще ти вдъхна памет. Ако ти получиш още няколко такива подаръци, ще можеш да прекараш много приятно старините си.

— Ах, дано само не ме претопят! — извика фенерът. — Или и в такъв случай аз ще запазя паметта си?

— Бъди благоразумен, стари фенерко! — каза вятърът и духна отново.

В тая минута зад облаците се показа месецът.

— Ти какво ще подариш на фенера? — попита вятърът.

— Нищо! — отвърна месецът. — На мен фенерите никога не са светили, а аз съм им светил неведнъж.

И с тия думи месецът се скри отново зад облаците, за да не го безпокоят повече.

В тоя миг върху фенера падна капка, сякаш от някакъв покрив. Но капката обясни, че е паднала право от сивите облаци и че е може би най-хубавият подарък.

— Аз ще те измокрят тъй, че ти ще получиш способността, ако пожелаеш, за една нощ да се покриеш с ръжда и да се разпаднеш на прах.

Но туй се стори на фенера лош подарък; на същото мнение беше и вятърът.

— Кой друг ще подарява? Кой друг ще подарява? — засвири вятърът с всичка сила.

Тогави по небето се плъзна една падаща звезда, като остави зад себе си дълга светла черта.

— Какво е това? — извика рибята глава. — Не падна ли сега звезда? Дори ми се струва, че тя падна право във фенера! Разбира се, щом такива високопоставени личности се опитват да достигнат тая длъжност, нам не остава нищо друго освен да си пожелаем лека нощ и да си отидем в къщи.

Тъй и направиха тримата. Стариият фенер пък засия изведнъж с ослепителна светлина.

— Ето ти един великолепен подарък! — каза той. — Ясните звезди, на които винаги съм се радвал, все пак забелязаха мене, бедния старец, и ми изпратиха дар да помня и да виждам всичко така ясно, както могат да виждат ония, които обичам. В туй именно се крие истинската наслада, защото радостта, която не можеш да разделиш с другите, е само половин радост.

— Прави ти чест да мислиш така! — рече вятърът. — Но ти, изглежда, не знаеш, че за това са потребни восъчни свещи. Ако някоя свещ не запали в теб всичките ти способности, те ще бъдат безполезни за другите. Така е. За това звездите никога не са и мислили. Те смятат, че всичко, което служи за осветяване, притежава непременно восъчни свещи. Но аз се уморих, пък и време е вече да си лягам! — И вятърът легна да спи.

— Ах, боже мой! Восъчни свещи! — каза фенерът. — Аз никога не съм ги имал и никога не ще ги имам. Дано само не ме претопят!

На следния ден... Но по-добре да не говорим за следния ден. На следната вечер фенерът лежеше в едно голямо старо кресло. Познайте у кого?... У стария нощен пазач. Пазачът бе помолил кмета и общинските съветници да му дадат като награда за дългогодишната и усърдна служба стария фенер, който той сам бе окачил и запалил в първия ден на службата си преди двайсет и четири години. Той го обичаше като свое дете, защото нямаше деца. И фенерът му беше даден.

Сега той лежеше в креслото до топлатата печка. Изглеждаше дори, че бе порасъл, защото заемаше самичък цяло кресло.

Старците вечеряха и поглеждаха ласкаво фенера, комуто биха предложили с удоволствие място на трапезата.

Разбира се, те живееха в избата, на два метра под земята. Трябваше да се мине през един каменен коридор, за да се влезе в стаята им. Но затова пък вътре беше много приятно и топло, тъй като вратата бе обкована по ръбовете с дебел плат. Всичко тук светеше от чистота и спретнатост. Завеските над креватите и над малките прозорци бяха ослепително бели. На прозорците стояха две редки саксии, които матросът Кристиан бе донесъл от Източна или Западна Индия. Саксиите бяха глинени и представляваха два слона, чиито отворени гърбове бяха напълнени с пръст. В едната саксия растеше чудесен лук и туй беше зеленчуковата градина на старицата, а в другата — здравец, това пък беше техният цветарник. На стената висеше голяма картина, изобразяваща Виенския конгрес. Тук човек можеше да види наведнъж всички крале и императори. Стенният часовник с тежки оловни топки тракаше „тик-так“ и вървеше винаги напред. Но старците мислеха, че ще бъде по-добре, ако той остава назад. И тъй те вечеряха сега, а фенерът, както казахме, лежеше в старото кресло до самата печка. Нему се струваше, че целият свят се е обърнал с краката нагоре. Но когато старият нощен пазач го погледна и заговори за всичко, което бе преживял заедно с него в дъжд и мъгла, през късите светли нощи на лятото и през дългите зимни нощи, под писъка на снежната фъртуна — тогава фенерът се почувствува отново добре. Всичко туй изпъкна пред него с такава яснота, сякаш се бе случило съвсем наскоро.

Старците бяха много работни и прилежни хора. Те не можеха да седят нито минута без работа. В неделни дни следобед вземаха някоя

книга, в която се разправяше обикновено за пътешествия, и старецът започваше да чете на глас за Африка, за големите гори, за слоновете, които се разхождат на свобода. А бабичката го слушаше внимателно и поглеждаше крадешком глинените слонове, които служеха за саксии.

— Аз си представям всичко това! — казваше тя.

И тогава фенерът изпитваше горещо желание да запалят в него восъчна свещ, за да може и бабичката да види с най-малки подробности онова, което виждаше сам той: и високите дървета с гъсто сплетени клони, и голите черни хора на диви коне, и стадата слонове, които тъпчат с широките си дебели нозе тръстиката и храстите.

— Каква полза от всички мои способности, когато нямам восъчна свещ! — въздишаше фенерът.

Веднъж в избата попадна цял куп угарки от восъчни свещи. Най-големите бяха изгорени, а малките бабичката задържа за себе си, за да си маже с тях конците, когато шие. Сега имаше достатъчно восъчни свещи, но никому и през ум не минаваше да сложи поне една във фенера.

„Седя си аз тук с моите редки способности — мислеше фенерът. — Какво ли само няма в главата ми, а ето че на никого не мога да го покажа. Старците дори не подозират, че аз мога да покрия тия бедни стени с прекрасни шарки, да ги превърна във великолепни гори — във всичко, каквото те пожелаят.“

Фенерът стоеше изчистен в ъгъла, където всеки можеше да го види. Чуждите хора разправяха, че не е тук мястото на тая счупена вехтория, но старците не обръщаха внимание на това. Те обичаха своя стар фенер.

Веднъж, на рождения ден на стария пазач, бабичката се приближи до фенера и каза усмихната:

— Сега ще те запалят в чест на моя старец!

И от радост фенерът заскърца с тенекиената си обшивка и си помисли: „Слава богу! Най-после се сетиха!“.

Но вместо восъчни свещи в него сложиха само масло. Фенерът горя цяла вечер и разбра, че подаръкът на звездите не може да му послужи за нищо.

И ето че му се присъни сън. Сънува, че старците са умрели и че той е попаднал в леярницата за претопяване. Стана му страшно, както

в оня ден, когато трябваше да се яви на преглед в кметството пред кмета и пред общинските съветници. Но макар че фенерът притежаваше способността да се разпадне по своя воля на прах, той все пак не стори това. И тогава го сложиха в пещта за разтопяване и го превърнаха в прекрасен железен свещник за восъчни свещи. Сега той имаше форма на човек, който държи голям букет. В средата на букета се слагаше восъчната свещ. Свещникът попадна на една зелена писмена маса сред добре наредена стая. Наоколо имаше много книги, по стените висяха чудни картини. В тая стая живееше един поет. Всичко, което той мислеше или пишеше, изпъкваше пред него в живи образи. Природата се превръщаше в гъсти тъмни гори, във весели полянки, по които се разхождаха щъркели, в палуба на кораб, който плуваше из бурно море, в ясно небе с милиарди блещукащи звездици.

— Ах, какви способности се крият в мен! — каза старият фенер, като се събуди. — Право да си кажа, готов съм да отида в леярницата и да се оставя да ме претопят. Но не! Туй не трябва да стане, докато старците са живи! Те ме обичат такъв, какъвто съм. Чистят ме и ми наливат масло. Тук аз не се чувствавам по-зле, отколкото всички тия важни господа, които са изобразени, върху картината на конгреса.

И оттогава фенерът се успокои. Да, старият почтен фенер напълно заслужаваше това.

ЯКАТА

Имаше някога един напет момък, чието цяло богатство се състоеше само от една дъска за събуване на обуца и от един гребен. Затова пък той имаше най-хубавата яка на света и за тази яка именно вие ще чуete сега една приказка.

Яката беше на такава възраст, че започна да мисли за женитба. И ето, случи се, че тя попадна веднъж в прането заедно с едно коланче за чорапи.

— Дявол да го вземе — каза яката, — през целия си живот не съм виждал такова стройно, прекрасно и нежно създание! Смея ли да попитам как се казвате?

— Няма да кажа — отвърна коланчето.

— Откъде сте родом? — продължаваше да разпитва яката.

Но коланчето беше малко срамежливо и затова му се стори твърде неудобно да отговори на тоя въпрос.

— Вие навярно принадлежите към рода на поясите? — рече яката. — Аз виждам, госпожице, че вие служите не само за хубост, но и за полза.

— Моля да не разговаряте с мен — каза чорапното коланче, — струва ми се, че аз не съм ви дала нито най-малък повод за това.

— Ах, а няма вашата хубост не е достатъчен повод? — възрази яката.

— Чакайте, не се приближавайте — каза коланчето. — Вие навярно сте мъж.

— Да, аз съм истински кавалер, аз имам дъска за събуване на обуца и гребен — отвърна яката.

Това не беше вярно, защото тия неща принадлежаха не на яката, а на нейния господар. Тя само поиска да се похвали.

— Не се приближавайте! — повтори чорапното коланче.

— Колко сте неучтива! — рече яката.

В тоя миг ги извадиха от прането, колосаха ги, простряха ги на слънцето да се сушат, а сетне ги сложиха върху една дъска и почнаха

да ги гладят с гореща ютия:

— Вдовице — каза яката на ютията, — аз изгарям! Аз ставам съвсем друго същество! Вие ме покривате с бръчки, изгаряте ме! Ох!

— Парцалко! — каза ютията и се плъзна гордо по яката. Тя си въобразяваше, че е локомотив, който влачи вагони. — Парцалко! — повтори тя.

Яката наистина се разнищи по края. Яви се ножицата и започна да подрязва нишките.

— О! — извика яката. — Вие навярно сте първа балерина! Как хубаво изпъвате крачката си! Никога не съм виждал нещо по-прекрасно! С вас не може да се сравнява никой човек.

— Зная много добре това! — забеляза ножицата.

— Вие сте достойна за безгрижен живот — каза яката. — А цялото мое богатство се състои само от един напет момък, от една дъска за събуване на обуца и от един гребен. Ех, защо не бях богат!

— Гледай го ти какво говори! — извика с досада ножицата и рязна тъй силно бедния господинчо, че той стана за нищо негоден.

„Сега вече ще трябва да се ожения за госпожица Гребенка — помисли си яката, като се обърна към гребена. — Какви хубави зъби имате, госпожице — рече нашият умник. — Я ми кажете, не сте ли мислили нито веднъж досега за женитба?“

— Разбира се — отвърна госпожица Гребенка. — Аз току-що се сгодих за дъската за събуване на обуца.

— Сгодена! — извика яката. Сега тя нямаше вече за кого да се годява и затова започна да презира всеки годаж.

Измина много време и най-сетне яката попадна във фабриката за хартия. Там имаше многобройно общество от парцали: тънките си живееха отделно, дебелите — и те отделно. Всички знаеха много неща за разказване, ала най-много от всички разказваше яката, защото тя беше голям самохвалко.

— Колко много приключения съм преживял! — разправяше яката. — Просто минутка покой не съм имал! Да, аз бях напет момък и при това — винаги бях колосан. Да можехте само да ме видите отнякъде! Аз никога не ще забравя първата си любов. Туй беше едно коланче — такова нежничко, мекичко, хубавичко. Заради мене то се хвърли в коритото с водата. Имаше също и една вдовица, която ме обичаше страшно много. Ала аз не ѝ обръцах никакво внимание и

затова тя почерня от скръб. Последната ми любов беше една първа балерина, тя именно ми нанесе тая рана тук, която вие виждате сега на мен — аха, тя беше ужасно сприхава и буйна особа! Дори Гребенка се влюби в мен и от любов ѝ изпадаха всичките зъби. Да, аз имах много такива приключения. Ала най-мъчно ми е за коланчето, което се хвърли заради мен в коритото с водата. Много грехове тежат на съвестта ми! Време е вече да стана бяла хартия.

И желанието на яката се изпълни — всички парцали се превърнаха в бяла хартия. Самата тя се превърна именно в тия листа, на които е напечатана тая история. А това се случи, защото яката се хвалеше ужасно много и измисляше неща, които никога не бяха се случвали. И ние трябва да извлечем от туй добър урок, защото отде да знаем дали не ще попаднем някога във фабриката за хартия и не ще се превърнем в лист, на който ще отпечатат цялата наша история с всички, дори най-скрити подробности. Тогава ние сами ще скитаме по белия свят и ще разправяме всекиму собствената си история, както яката.

СРЕБЪРНАТА ПАРИЧКА

Имаше някога една сребърна паричка. Тя излезе от монетолеярницата чистичка, беличка — затъркала се и задрънка:

— Ура! Сега ще тръгна по белия свят!

И тръгна.

У кого само не попадна тя. Държеше я в топлите си ръчички и малкото дете, стискаше я в треперещите си ръце и скъперникът. Постарите хора я въртяха и обръщаха дълго, преди да се разделят с нея, а младежът я пускаше веднага да продължи пътя си. Паричката, както казахме, беше сребърна и съдържаше съвсем малко мед. Цяла година вече тя живееше в страната, където беше родена.

И ето, един прекрасен ден тя тръгна да пътува извън границите на родната си земя. Тя беше последната отечествена монета в кесията на своя пътуващ господар. Той никак и не подозираше нейното съществуване, когато веднъж я съгледа случайно.

— Гледай ти, аз съм имал още една родна паричка — каза той. — Нищо, нека и тя попътува с мен.

И паричката задрънка и заскача от радост, когато нейният господар я пусна отново в кесията. Тук тя трябваше да лежи рамо до рамо с чуждестранните си другарки, които влизаха и излизаха непрекъснато, като си отстъпваха място една на друга. Едничка тя продължаваше да стои в кесията и без съмнение туй беше знак на отличие.

Минаха няколко седмици. Паричката беше вече съвсем далеч от родината си, но не знаеше де се намира. Наистина другите монети се препоръчваха за францужойки и италианки, разправяха в кой град се намират, но въпреки туй нашата паричка не можеше да има никаква представа за местата, през които пътуваше. Тя седеше все в кесията, без да може да види нещо.

Но ето, веднъж паричката забеляза, че кесията е отворена, и се плъзна към отвора ѝ, за да погледне поне с едно око белия свят. Туй, разбира се, тя не трябваше да прави, но паричката беше любопитна, а любопитството винаги бива наказвано. Паричката се измъкна от

кесията и влезе в джоба на панталоните. Вечерта, когато господарят извади кесията, тя си остана в джоба му и заедно с другите дрехи бе изнесена в коридора. Там тя падна веднага на пода, но никой не забеляза това.

На другата сутрин внесоха отново дрехите в стаята. Господарят се облече и си замина, а паричката остана. Някой я намери, реши да я похарчи и тя видя пак белия свят заедно с три други парички.

„Колко е хубаво да видиш други хора, други обичаи!“ — помисли си тя.

— Каква е тая парà? — чу се в същата минута. — Тая парà не е нашенска. Да, тя изглежда фалшива. Тя нищо не струва!

Ето, отгук започва историята на сребърната паричка, която тя сама разказа по-късно.

— „Фалшива! Нищо не струва!“ Тия думи се забиха като игли в сърцето ми — разправяше паричката. — Аз знаех, че съм от чисто сребро и че имам много приятен звън. Тия хора навярно се лъжеха. Но може би техните думи не се отнасяха за мен? Не, те говореха точно за мен! Аз именно бях фалшива и нищо не струвах!

— Трябва да я похарча някъде на тъмно — каза човекът, у когото бях попаднала.

И оттогава започнаха да ме харчат на тъмно, а денем ме гледаха сърдито и ме навикваха:

— Фалшива! Нищо не струва! Трябва по-скоро да се отървем от нея!

„Горката аз! — мислех си. — Каква полза от това, че съм направена от чисто сребро и че имам приятен звън, когато всички ме ненавиждат! В очите на света ще останеш такъв, какъвто светът те мисли. Ужасно нещо трябва да е туй да имаш наистина нечиста съвест, да ходиш по лоши пътища, щом като аз самата, която в нищо не съм виновна, се измъчвам толкова много!“

Всеки път, когато ме вадеха от джоба, аз изтръпвах при мисълта за оня поглед, който щеше да ме пониже. Да, аз знаех предварително, че ще ме върнат назад или ще ме хвърлят в чекмеджето, сякаш сама бях лъжкия.

Веднъж попаднах у една бедна стара жена. Тя ме получи като надница за своята тежка работа и след това никъде не можа да ме похарчи. Никой не искаше да ме вземе, а за бедната жена това беше истинско наказание.

— Да, по неволя трябва да излъжа и аз някого — каза тя. — При тая бедност не мога да я държа повече у себе си. Ще я дам на богатия бакалин, от това той няма да стане по-беден. И все пак туй не е хубаво, зная, че не е хубаво!

„Само това оставаше! Да измъчвам сега и съвестта на бедната жена! — въздъгнах аз. — Нима наистина съм се променила тъй много от времето?“

Жената отиде при богатия бакалин, но той познаваше много добре парите и не се остави да го излъжат. Той ме погледна и ме запрати в лицето на бедната жена. С мен тя не можа да си купи хляб и туй нарани дълбоко сърцето ми. „Нима съм създадена само за нещастие на другите? — помислих си аз. — А на младини блестях и звънтях весело и се гордеех тъй много с ценността си и с отличната си изработка? Ах, колко съм нещастна!“

Да, мъчно и тежко ми беше — тъй тежко, както може да бъде само на една бедна пара, която никой не иска да вземе.

Но старата жена ме занесе пак в къщи, погледна ме с добри и ласкави очи и рече:

— Не, аз не ще лъжа вече никого с теб. Ще ти пробия една дупчица — нека всеки знае, че ти си фалшива. Или чакай... може би ти носиш щастие. Да, да, виж ти, как ми хрумна туй съвсем случайно в главата!... Може пък наистина да е така!... Ще ти пробия дупчица, ще те нанижа на връвчица и ще те окача на шията на съседското момиченце, за да му донесеш щастие.

И тя ми проби дупчица. Разбира се, не е много приятно да ти пробиват дупчица, но ако туй се прави с добро намерение, може лесно да се понесе. Сетне аз бях нанизана на връвчица, тъй че заприличах на медальонче, и увиснах на шията на малкото момиченце. Детето ми се смееше и ме целуваше. Цяла нощ прекарах аз върху топлите детски гърди.

На сутринта майката на момиченцето ме взе в ръката си и започна да ме разглежда. Познах я, че беше намислила нещо — изведнъж почувствувах това. Тя взе ножицата и преряза връвчицата.

— Щастлива паричка! — рече тя. — Чакай, туй ще се познае веднага! — И тя ме пусна в оцет и ме държа така, докато станах съвсем зелена. Сетне залепи дупчица с восък, поизчисти ме и когато мръкна, отиде при продавача на лотарийни билети да си опита щастието.

Колко тежко ми беше! Просто щях да се пръсна от мъка! Аз знаех, че ще ме нарекат фалшива и ще ме захвърлят пред очите на другите монети, които лежах и се гордееха със своите надписи и гербове.

Ала тоя път сполучих да се изплъзна. При продавача имаше много хора, той беше твърде зает и аз се търкулнах със звън при другите монети. Не зная дали купеният с мен билет спечели, зная само, че на другия ден ме нарекоха фалшива, сложиха ме настрана и ме пуснаха отново да лъжа! Туй е непоносимо, когато имаш честен характер, а аз, без да се хваля, имам точно такъв характер.

Много години наред минавах по такъв начин от ръка в ръка, от къща в къща и слушах непрекъснато само ругатни и упреци. Никой не ми вярваше, пък и аз сама не вярвах вече нито на себе си, нито на света. Да, тежко беше за мен това време!

Но ето, веднъж пристигна някакъв пътешественик. Попадах в ръцете му и той беше тъй прост, че ме взе за обикновена местна монета. Ала когато поиска да плаща с мен, аз чух отново:

— Нищо не струва! Фалшива е!

— Че на мен ми я дадоха за истинска — рече непознатият и започна да ме разглежда внимателно. Изведнъж лицето му светна от радост, а това не бе се случвало досега с нито един от ония, които ме разглеждаха. — Я, как е дошла тук? — извика той. — Та това е нашенска паричка — добра и честна паричка, на която са пробили дупчица и която наричат фалшива. Интересно наистина! Чакай да я взема!

Ех, как се зарадвах! Най-сетне ме признаха за добра и честна монета. Аз щях да се върна пак в родината си, дето всички ме знаеха и дето щяха да разберат, че съм сребърна. От радост бях готова да хвърля няколко искри, но туй ле ми е в природата. Туй може да прави само стоманата, но не и среброто.

Моят господар ме зави в тънка бяла хартия, за да не ме смесва с другите монети и да не ме загуби. В тържествени случаи, при среща със земляци, той ме изваждаше и ме показваше на всички и аз слушах много добри отзиви за себе си — разправяха например, че съм интересна. Чудно наистина как можех да бъда интересна, когато не казвах нито думица!

Най-сетне аз пристигнах в родината си. Край на всички мъки! Радостта ми се върна отново — ето, аз бях от истинско сребро и имах отлична изработка. Вярно е, че бях пробита като фалшива монета, но туй няма никакво значение, щом наистина не съм фалшива. Трябва само да имаш търпение и да чакаш: в края на краищата истината винаги излиза наяве! В това съм твърдо убедена! — завърши паричката.

ЕЛАТА

В гората растеше хубава малка ела. Тя си имаше чудесно място и много въздух и светлина, а наоколо растяха по-старите ѝ другарки — ели и борове. На малката ела страшно много се искаше да порасне по-скоро. Тя не мислеше нито за топлото слънце, нито за чистия въздух, не обръщаше дори внимание и на бърливите селски деца, които тичаха весело из гората и събираха малини и ягоди. Щом напълнеха кошничките си или пък нанижеха като маниста ягодите на тънки пръчици, децата сядаха да си починат под елата и казваха:

— Ей, че е хубава тая малка еличка!

Но такива думи еличката никак не искаше да слуша.

След година тя порасна с още едно коленце, а през другата — с още едно. Тъй е с всички ели: по броя на коленцата може винаги да се узнае на колко са години.

— Ах, да бях и аз голяма като другите дървета! — въздишаше еличката. — Тогава бих разгърнала нашироко клоните си, бих издигнала високо глава и бих гледала далече-далече по белия свят! Птиците щяха да свият гнезда в клоните ми, а духнеште ли вятър, щях и аз да кимам важно с глава като големите дървета!

И еличката не се радваше нито на слънцето, нито на птичките, нито на розовите облаци, които плуваха сутрин и вечер над нея по небето.

Зиме, когато земята се покриеше с блестяща снежна пелена, идваха зайчета, тичаха насам-натам, а понякога дори и прескачаха еличката — каква обида! Ала минаха още две зими и на третата дръвчето стана толкова високо, че зайчетата трябваше да го заобикалят.

„О, да растеш, да растеш и да станеш голямо, старо дърво — има ли на света нещо по-хубаво от това?“ — мислеше си еличката.

Всяка есен в гората идваха дървари и отсичаха най-големите дървета. Еличката винаги трепереше от страх, когато някое голямо, хубаво дърво падаше с трясък на земята. Тогава на дървото отрязваха

всички клони и то ставаше тъй голо и тънко, че едва можеше да се познае. Сетне натоварваха на коли отсечените дървета и ги извозваха от гората.

Къде? Какво ставаше с тях?

Напролет, когато долитаха лястовичките и щъркелите, елата ги питаше:

— Не знаете ли къде отнесоха ония дървета? Не сте ли ги срещали? Лястовичките не знаеха нищо, ала един от щъркелите се замисли, поклати глава и каза:

— Зная, разбира се! Когато се връщах от Египет, аз срещнах по морето много нови кораби с великолепни мачти. От тях лъхаше мирис на смола. Виждаш ли сега къде са отишли твоите другарки?

— Ах, кога ще стана и аз толкова голяма, че да тръгна по морето! Но що е туй — море, на какво прилича то?

— Трябва да ти разправам надълго и нашироко — отвърна щъркелът и хвъркна.

— Радвай се на младостта си! — говореха слънчевите лъчи на еличката. — Радвай се на своя растеж и на силите, които кипят у теб.

И вятърът целуваше дръвчето, а росата го обливаше със сълзи. Но еличката не умееше да цени нищо.

Наближаваше Коледа. В гората започнаха да сечат няколко съвсем млади дръвчета. Някои от тях бяха дори много по-малки от нашата еличка, която гореше от нетърпение да порасте по-скоро. Всички отрязани ели бяха чудно хубави — клоните им никой не откъсна. Натрупаха ги веднага в една кола и ги изнесоха от гората.

— Къде ли ще ги носят? — попита еличката. — Те не са големи от мен, а една дори е по-малка! И защо не им откъснаха клонките? Накъде ли заминаха?

— Ние знаем! Ние знаем! — изчуруликаха вrabчетата. — Ние бяхме в града и надничахме през прозорците. Сега знаем къде отидоха те. О, те са на такава почит, че за туй не може и да се говори. Ние гледахме през прозореца и видяхме как сред топли стаи те стоят украсени с най-прекрасни неща — с позлатени ябълки, с медени кравайчета, с играчки и с хиляди свещи!

— А после? — попита еличката, като потрепера с всичките си клончета. — А после?

Какво стана после с тях?

— Повече не можахме нищо да видим. Ала и туй, което видяхме, беше тъй хубаво! „Може би и аз ще имам това щастие! — помисли си с радост еличката. — Да, туй е още по-хубаво, отколкото пътуването по море. Ах, колко тежко е да чакаш! Дано дойде по-скоро Коледа! Ето сега аз съм също тъй голяма, както ония ели, които отсякоха миналата година! Ах, кога ли ще легна и аз най-сетне в колата? Кога ли ще застана сред топлата стая, окръжена с всичкото великолепиe? Ами после?... После навярно ще бъде още по-хубаво, иначе защо ще ме кичат? Да, разбира се, че после ще бъде още по-хубаво... Какво ли ще бъде? Ах, как ме измъчва тая неизвестност! Сама не зная що става с мен!“

— Радвай ни се! — казаха ѝ въздухът и слънчевият лъч. — Радвай се на младостта си и на горската шир!

Ала еличката не можеше да се радва спокойно, тя все растеше и растеше. И зиме, и лете тя стоеше облечена в зелената си премяна и всички, които я виждаха, казваха:

— Колко хубаво дръвче!

Най-сетне настъпи Коледа и първа отсякоха нашата еличка. Дълбоко, в самата ѝ сърцевина се заби брадвата, еличката изохка и падна на земята. Тя чувствуваше силна болка и слабост и не можеше да мисли вече за никакво щастие. Мъчно ѝ беше да се раздели с родната гора, с мястото, където бе израснала — да, тя знаеше, че никога вече не ще види своите другарки, малките храстчета и цветя, които растяха наоколо, а може би не ще види и птичките! Да заминеш — колко тъжно беше това!

Еличката дойде на себе си едва когато я сложиха в един двор заедно с много други дръвчета. Тогава някой извика:

— Каква хубава еличка! Тъкмо такава ни трябва!

Дойдоха двама нагиздени мъже и отнесоха дръвчето в голяма хубава стая. По стените бяха накачени картини, а до печката от лъскави плочки стояха големи китайски вази с лъвове на похлупака. Тук имаше столове люлки, копринени канапета и големи маси, отрупани с албуми, книжки и играчки за няколкостотин талера — тъй поне разправяха децата. Елата сложиха в едно голямо буре с пясък, ала никой не можеше да разбере, че това е буре, защото то беше обвито в зелено платно и бе поставено върху голям шарен килим. О, как трепереше бедната ела! Какво ли ще стане сега?... Дойдоха млади момичета и

почнаха да я кичат. Върху клончетата окачиха мънички люлчици, изрязани от цветна хартия и пълни с бонбони и сладки; ето по дръвчето израснаха позлатени ябълки и орехи, залюляха се и куклички — също като живи човечета. Такива кукли елата никога не беше виждала. Най-сетне по клончетата налепиха стотици червени, сини и бели свещици, а на самия връх на дръвчето изгря голяма звезда от златен варак.

— Как ще блесне елата довечера, когато запалим свещите! — казаха всички.

„Ах — помисли си елхата, — дано настъпи по-скоро вечерта, та да запалят свещите. Какво ли ще стане след това? Дали не ще дойдат дърветата от гората, за да ми се порадват? Дали не ще долетят врабчетата, за да надникнат през прозорците? А може и да пусна корен в това буре и да си стоя все тъй накичена и зиме, и лете?“

Да, няма що да се каже, много нещо искаше еличката. От голямо нетърпение дори я заболя кората, а тая болка за дървото е също тъй неприятна, както е главоболието за хората.

Най-сетне свещите бяха запалени. Какъв блясък, какво великолепие! Елата затрепера тъй силно с клоните си, че един от тях се подпали от близката свещ и зелените му игли запращяха.

— Ай! Ай! — завикаха момичетата и изгасиха мигом огъня.

Сега елата не смееше дори да се помръдне. О, туй беше истинско мъчение! Ала тя се страхуваше толкова много да не изгуби нещо от своята украса! Всичкият тоя блясък я беше съвсем замаял... Изведнъж двукрилата врата се разтвори широко и цял рояк деца се втурнаха тъй силно в стаята, като че искаха да съборят дървото. След тях влязоха бавно възрастните. Децата застанаха пред елата и онемяха от учудване: ала това продължи само минута. После се дигна страшен шум. Децата започнаха да скачат, да играят около дървото и да късат един по един подаръците.

„Какво правят те? — мислеше си еличката. — Що значи това?“ Свещиците догаряха до самите клончета. Изгасиха ги една след друга и после децата получиха позволение да оберат дървото. Ех, как се нахвърлиха те отгоре му! Всички клончета запращяха и ако елата не беше закрепена за тавана със златната звезда, навярно щяха да я съборят на земята.

Децата скачаха и играеха с хубавите си играчки. На елата никой вече не обръщаше внимание. Само старата бавачка се приближи още веднъж до нея, и то само за да види дали не е останала между клончетата някоя ябълка.

— Приказка! Приказка! — завикаха децата и задърпаха към елата един малък дебел човек.

Той седна под дървото и каза:

— Ето ни сега в гората! Ще ни слуша и еличката! Но ще ви разкажа само една приказка. Коя искате: за Иведе-Аведе или за Клумпе-Думпе, който макар да паднал от стълбата, все пак достигнал до големи почести и се оженил за царската дъщеря?

— За Иведе-Аведе! — закрещяха едни.

— За Клумпе-Думпе! — запискаха други. Дигна се страшна олелия и шум. Само еличката стоеше мълчалива и си мислеше:

„Мигар аз не ще взема никакво участие в играта?“ Тя не разбираше, че беше свършила работата си и че никому вече не бе потребна.

И дебелият човек разказа за Клумпе-Думпе, който паднал от стълбата и все пак достигнал до големи почести и се оженил за царската дъщеря.

Децата запляскаха ръце и закрещяха:

— Още! Още!

Те искаха да чуят и приказката за Иведе-Аведе; ала дебелият човек не пожела да разказва повече.

Елата стоеше дълбоко замислена — горските птички никога не бяха ѝ разказвали такова нещо. „Клумпе-Думпе паднал от стълбата и все пак се оженил за царската дъщеря! Гледай ти какви работи ставали по света! — мислеше елата и вярваше, че туй е самата истина, защото приказката бе разказана от такъв почтен господин. — Пък кой знае! Може и аз някога да падна от стълбата и да достигна до големи почести!“ И еличката си представяше с радост как на следния ден ще я украсят отново със свещи, играчки, злато и плодове.

„Утре вече няма да треперя! — мислеше тя. — Аз само ще се радвам на моето великолепие. Утре ще чуя пак приказката за Клумпе-Думпе, а може би и за Иведе-Аведе.“

И цяла нощ елата стоя замислена и мълчалива.

На сутринта в стаята влязоха слугата и слугинята.

„Сега ще почнат да ме кичат отново!“ — помисли си елата. Ала те я измъкнаха от стаята, повлякоха я нагоре по стълбата и я тикнаха в най-тъмния ъгъл на тавана, дето не проникваше дори дневна светлина.

„Що значи това? — помисли си елата. — Какво ще правя тук? Какво ще слушам и ще гледам?“ — И тя се облегна о стената и все мислеше и мислеше. За това тя имаше много време: минаваха дни и нощи, а никой не се сецаше за нея. Само веднъж на тавана дойде някакъв човек да остави няколко големи куфара. Дръвчето стоеше съвсем настрана — него сякаш го бяха забравили.

„Сега навън е зима — мислеше елата. — Земята е твърда и покрита със сняг, затова и хората не могат да ме посадят и да искат и ме държат тук до пролетта. Колко умно е туй! Колко добри са хората! Само да не беше тук толкова тъмно и пусто! ... Няма дори нито едно зайче!... А колко хубаво беше в гората, когато наоколо имаше сняг и по снега се гонеха зайчета! Да, хубаво беше... дори и тогава, когато те ме прескачаха, макар че туй ме сърдеше. Колко самотна съм тук!“

— Ц-ъррр! Ц-ъррр! — изписка изведнъж едно мишле и изскочи от дупката си. След него се показаха още няколко други. Те помиришаха дървото и се скриха между клоните му.

— Какъв ужасен студ! — казаха мишките. — Иначе щеше да бъде много хубаво. Нали, стара еличке?

— Аз никак не съм стара! — отвърна елата. — От мен има много по-стари ели.

— Отде си ти, отде знаеш това? — попитаха мишките, понеже бяха много любопитни. — Разкажи ни кое е най-хубавото място на земята? Била ли си там? Била ли си някога в килера, дето има сирене по полиците, а по тавана виси пушено месо, дето може да се скача върху лоени свещи, дето влизаш мършава, а излизаш дебела?

— Не, такива места не зная! — рече елата. — Но затова пък познавам гората, дето свети слънцето и пеят птичките.

И тя им разказа за своята младост, а мишките, които никога не бяха чували такова нещо, я изслушаха с внимание и казаха:

— Колко много си видяла! Колко щастлива си била!

— Щастлива? — рече елата и се замисли за това, което току-що бе разказала. — Да, хубави бяха наистина ония дни.

Сетне тя разказа за оная вечер, когато я бяха накичили с кравайчета и със свещи.

— О, колко щастлива си била ти, стара еличке!

— Аз никак не съм стара! — отвърна елата. — Аз дойдох едва тая зима от гората. Аз съм в разцвета на годините си, само че на ръст съм дребничка.

— Колко хубаво приказваш! — рекоха мишките и на следната нощ доведоха със себе си още четири слушателки. И елата започна да разказва отново и колкото повече разказваше, толкова по-ясно си спомняше миналото.

— Хубаво беше онова време! Но пак ще се върне. Клумпе-Думпе паднал от стъблата и все пак достигнал до големи почести. Кой знае, може и аз да достигна до големи почести.

— Какво е това Клумпе-Думпе? — попитаха малките мишлета и елата им разправи цялата приказка. Тя помнеше всяка дума и мишките се радваха тъй много, че насмалко щяха да скочат върху самия връх на дървото. На следната нощ дойдоха и други мишки, а в неделя се явиха дори и два плъха. Ала те заявиха, че приказката никак не е интересна. Туй наскърби мишките и те сами започнаха да разправят, че историята с Клумпе-Думпе не е тъй занимателна.

— Само тая приказка ли знаете? — попитаха плъховете.

— Да, само тая! — отвърна елата. — Аз я чух през най-щастливата вечер в живота си, ала тогава не разбирах колко голямо е моето щастие.

— Това е много глупава приказка! Не можете ли да ни разправите нещо за свинската сланина или за лоените свеци? Или пък за килера?

— Не — отговори елата.

— Тогава довиждане! — рекоха плъховете и си отидоха.

Скоро и мишките престанаха да идват и елата започна да тъгува отново сред своята самота.

— Колко хубаво беше, когато малките игриви мишлета седяха около мен и слушаха моите разкази! — въздишаше тя. — Сега и туй се свърши. Но аз ще си спомням с радост за тия минути, когато ме изнесат оттук.

А кога стана това?

Да, една сутрин дойдоха някакви хора да чистят тавана. Те дигнаха куфарите, а след тях и елата. Хвърлиха я грубо на пода, после я повлякоха надолу по стълбата.

„Да, сега за мен ще почне нов живот!“ — помисли си елата. Тя почувствува свежия въздух, светлината на слънцето и се намери долу на двора. Всичко туй стана тъй бързо, наоколо имаше интересни неща, че елата дори забрави да се погледне. Дворът допираше до една градина, която бе потънала в цветя и зеленина. Свежите ухаещи рози се свеждаха над ниската ограда, липите цъфтяха, а лястовичките се виеха над тях и чуруликаха:

— Квир-вир-фит! Ето я, ето я най-послед! Ала туй, разбира се, не се отнасяше за елата.

„Сега и аз ще заживея!“ — зарадва се елата и разпери клоните си. Ала те бяха пожълтели и изсъхнали, а самото дърво лежеше в един ъгъл сред плевел и коприва. Златната звезда стоеше все още на върха му и блещукаше под слънчевите лъчи.

На двора играеха няколко от ония деца, които скачаха на Бъдни вечер около украсеното дърво. Едно от тях, най-малкото, изтича при елата и откъсна от нея златната звезда.

— Вижте какво е останало на тая мръсна, стара ела! — извика то и настъпи тъй силно клоните ѝ, че те изпрацяха под обувките му.

И елата обгърна с поглед китната градина, погледна себе си и поиска да се върне пак в тъмното кътче на тавана. Тя си спомни своята младост в гората, веселия Бъдни вечер и мъничките мишлета, които слушаха с такава наслада приказката за Клумпе-Думпе.

— Свърши се, всичко се свърши! — каза старата ела. — Защо ли не се радвах, докато беше време? А сега... всичко е минало и няма да се върне.

Скоро дойде един слуга и накърши елата на парчета — от нея излезе цял сноп съчки. Как ярко пламнаха те под големия котел! Елата въздишаше тежко-тежко. Всяка нейна въздишка приличаше на слаб гърмеж и затуй децата престанаха да играят, насядаха край огъня и като гледаха пламъците, повтаряха:

— Пиф-паф!

И при всяко изпрацяване, което беше дълбока въздишка, елата си спомняше ясните летни дни и звездните зимни нощи в гората, веселия Бъдни вечер и приказката за Клумпе-Думпе — едничката приказка, която тя беше слушала и умееше да разказва... Сетне елата изгоря.

А децата продължиха играта си в градината. Най-малкото носеше на гърдите си златната звезда, която украсяваше елата през най-щастливата вечер на нейния живот. Сега тая вечер беше минала, елата я нямаше вече и затова и на нашата приказка идва краят. Всичко минава, всичко се свършва на тоя свят — дори и най-хубавата приказка.

ЛАЙКУЧКАТА

И тъй, слушай сега!

Извън града, край самия път, се гушеше лятна къщичка. Навярно и ти си я виждал. Пред къщичката имаше градинка с боядисана ограда, а зад оградата до вадичката, сред гъстата зелена трева, бе поникнала малка лайкучка. Слънцето ѝ пращаше също такива светли и топли лъчи, каквито пращаше на големите прекрасни цветя в градината, и затова тя растеше не с дни, а с часове.

Една сутрин лайкучката разтвори малките си ослепително бели листца, които окръжаваха мъничкото жълто слънчице в средата също като слънчевите лъчи. Тя не мислеше, че никой не ще я види тук, в тревата, а също не мислеше, че е бедно, презряно цвете. Не, тя беше много доволна и радостна. Обърната право към слънцето, тя гледаше и слушаше песента на чучулигата, която се виеше високо-високо над земята.

Малката лайкучка се чувствуваше толкова щастлива и весела, сякаш тоя ден беше голям празник, а не обикновен понеделник. Децата бяха на училище и докато те седяха на чиновете си и се учеха, тя също тъй седеше върху зеленото си стръкче под лъчите на топлото слънце. Лайкучката слушаше чучулигата и ѝ се струваше, че в нейната песен се говори за това, което тя сама чувствуваше в тишината. С дълбока почит гледаше тя щастливата птичка, която можеше да пее и да лети, но туй не я огорчаваше, нито я караше да завижда. „Нали гледам и слушам всичко — мислеше си тя. — Слънцето ми свети, а вятърът ме целува. О, колко съм щастлива.“

Зад оградата растяха много хубави, гордо изправени цветя. Колкото по-малко ухаеха те, толкова по-горделиви бяха. Божурите се надуваха, колкото можеха, за да изглеждат по-големи от розите. Но работата не е в големината. Лалетата блестяха във великолепни багри. Те знаеха много добре това и стояха изправени като стрели, за да се виждат отдалече. Никое от тях не обръщаше внимание на скромното цвете, което растеше зад оградата. Затова пък лайкучката не можеше

да им се нагледа и си мислеше: „Колко гиздави и хубави са те! Навярно при тях ще дойде на гости чудната птичка! Слава Богу, че аз съм наблизил, за да ѝ се полюбувам!“ Но щом помисли това, наоколо се разнесе чуруликане и чучулигата се спусна долу, но не при божурите и лалетата, а право в тревата, при бедната лайкучка. И лайкучката се разтрепери от радост и просто не знаеше какво да мисли.

Птичката скачаше около нея и пееше: „Ах, каква хубава, мека тревица! Какво мило цветенце със златно сърце и сребърна рокличка!“ И наистина жълтото кръгче на лайкучката приличаше на злато, а белите листца наоколо светеха като сребро.

Колко щастлива беше лайкучката! Не, това никой не може да разбере. Птичката я целуна с клюна си, изпя ѝ една песничка и после се издигна отново към синьото небе. Измина четвърт час, докато цветето се опомни и дойде на себе си. Радостна и засрамена, лайкучката погледна другите цветя в градината: нали те видяха каква чест ѝ бе направила чучулигата. Те трябваше да разберат нейната радост! Но лалетата се надуха и станаха още по-важни от по-рано, а лицата им почервенияха от гняв. Божурите също щяха да се пръснат от гордост. Добре, че те не знаеха да говорят — иначе лайкучката щеше да си изпати. Бедното цвете разбра изведнъж, че те са сърдити, и туй много го огорчи.

В същото време в градината влезе едно момиченце с голям остър нож в ръцете. То се приближи до лалетата и ги изрязва едно по едно. „Ах! — въздъхна лайкучката. — Колко страшно е това! Ето, няма ги вече!“ После момиченцето отнесе лалетата със себе си. А лайкучката се радваше, че е бедно, просто цвете и расте не в градината, а в тревата зад оградата. Тя бе изпълнена с дълбока признателност и когато слънцето залезе, сви листцата си, заспа и цяла нощ сънува за слънцето и чудната птичка.

На следната утрин, когато цветеът протегна отново към слънцето като ръчички своите бели листца, наоколо му се разнесе пак гласът на птичката, но тоя път песента ѝ беше тъжна. Да, бедната чучулига не беше вече весела! Тя бе уловена и стоеше в клетка до отворения прозорец. Тя пееше за свободата, за ясната шир на небето, пееше за младата зелена ръж из полята и за чудните пътешествия, които можеше да направи високо-високо във въздуха. Бедната птичка беше натъжена, защото седеше затворен в клетка.

На малката лайкучка много ѝ се искаше да ѝ помогне. Но как да стори това — не можеше да измисли. Сега тя забрави колко хубаво е наоколо, колко приятно грее слънцето и как чудно святкат белите ѝ листца. Ах, тя мислеше само за уловената птичка, на която с нищо не можеше да помогне!

В това време в градината влязоха две малки момчета. Едното държеше в ръцете си нож, също такъв голям и остър като оня, с който момиченцето отрязва лалетата. Те отидоха право при лайкучката, но тя не се досети какво ще правят.

— Ето, оттук можем да изрежем хубав чим за чучулигата! — рече едното от момчетата и започна да изрязва около лайкучката един четириъгълник с трева тъй, че тя остана в средата.

— Откъсни цветето! — каза другото момче.

Лайкучката затрепери от страх, защото ако я откъснаха, щеше да умре. А на нея ѝ се искаше да живее и да попадне заедно с чима в клетката на чучулигата.

— Не, да го оставим! — отвърна първото момче. — Тъй е по-хубаво.

И лайкучката попадна в клетката при чучулигата.

Но бедната птичка тъжеше за изгубената си свобода и се биеше с криле о железните пръчки на клетката. А лайкучката не можеше да ѝ каже нито думица за утеха, макар, че много ѝ се искаше да стори това. Тъй измина времето до обяд.

— Тука няма вода — оплакваше се уловената чучулига. — Те си отидоха и забравиха да ме напоят. Гърлото ми пресъхна, в гърдите ми има сякаш огън, а въздухът е тъй тежък! Ах, аз трябва да умра, да се разделя с топлото слънце, с приятната зеленина и с целия свят!

Тя натисна клюна си във влажния чим, за да се разхлади малко и погледът ѝ падна върху лайкучката. Тогава птичката ѝ кимна с главица, целуна я с клюнчето си и рече:

— И ти ще увехнеш тук, бедно мъничко цвете! Тебе и това парче зелена тревица ми дадоха те вместо целия широк свят! Те мислят, че всяка билка може да бъде за мен зелено дърво и всяко от твоите бели листца — ухаещо цвете! Ах, ти ми спомняш само колко много съм изгубила!

„Да можех да я утеша!“ — мислеше си лайкучката. Но тя не можеше да помръдне нито един листец. Само уханието, което

излъчваше, беше по-силно от всякога. Птичката забелязваше това, но не докосваше цветеча и сърцето ѝ се пръсна от мъка. Сега вече лайкучката не можеше да свие листцата си и да заспи както по-рано. Тъжна и болна, тя наведе глава към земята.

Чак на другата сутрин дойдоха момчетата и като видяха мъртвата птичка, заплакаха горчиво. Сетне те изкопаха хубаво гробче, украсиха го с цветя, а трупа на чучулигата сложиха в красива червена кутийка. Погребаха бедната птичка с всички почести! Докато тя живееше и пееше, те не се сещаха за нея, държаха я в клетка и я измъчваха с жажда, а сега, когато беше мъртва, я окичиха с цветя и я оплакаха!

А чима с лайкучката изхвърлиха на прашния път. Никой и не помисли за цветето, което обичаше толкова много малката птичка и искаше да я утеши.

НЕЩО

— Искам да направя нещо — каза най-старият от петимата братя, — искам да принеса на света някаква полза! Нека положението ми си остане най-скромно — не е беда. Стига само това, което направя, да бъде полезно. Ще правя тухли, от тях има нужда, а това е все нещо.

— Да, но нещо съвсем нищожно! — рече вторият брат. — Това, което искаш да правиш, е празна работа. Такова просто нещо може да извърши и машината. Не, аз мисля, че най-добре ще е за мене да стана зидар — това наистина е нещо! Ще стана занаятчия, ще вляза в еснафското сдружение, ще си имам собствено знаме и собствена кръчма. Да! И ако работата ми тръгне добре, ще взема и чираци, ще се наричам господар, а жена ми — господарка. Ето, туй е вече нещо.

— И все пак е нищо! — каза третият брат. — Какво значение е това — зидар! В града има много хора, които стоят по-горе от занаятчиите. Ти може да си най-прекрасният човек, но щом си занаятчия, винаги ще принадлежиш към простолюдието. Не, аз ще си избира нещо по-хубаво! Ще стана архитект, ще се заловя с изкуство, ще се наредя до първите хора в царството на духа. Разбира се, аз ще трябва да почна отдолу, ще трябва да бъда най-напред прост чирак, да ходя с каскет, макар, че съм свикнал да нося копринена шапка, после ще трябва да разносям бира и ракия на калфите, които ще ми говорят на „ти“, а туй е твърде обидно! Но аз ще си въобразявам, че всичко това е карнавална игра и че утре, сиреч в деня, когато свърша учението, ще тръгна по свой собствен път и нищо друго няма да ме интересува. Аз ще постъпя в академията, ще се науча да рисувам и ще стана архитект. Да, това наистина е нещо, дори повече от нещо! Аз ще вляза във „висшето общество“ и пред името ми ще стои званието „архитект“. Ще строя непрекъснато, както са строили други преди мене. Ето, туй наричам аз „нещо“.

— А според мен и твоето „нещо“ е също нищо! — обади се четвъртият брат. — Не, аз няма да ходя по чуждите стъпки и да подражавам на другите. Аз искам да стана гений, искам да направя

нещо повече, отколкото вие двамата заедно! Аз ще стана творец на нова работа, ще начертая план на здание, според климата и строителните материали на страната, според бита на народа и неговата култура, и към това здание ще прибавя още един етаж за моя собствен гений!

— Ами ако климатът и материалите не стават за нищо? — намеси се петият брат. — Тогава това ще бъде много неприятно. Народният бит също може да бъде преувеличен и обезобразен, а развитието на културата ще те изпревари тъй бързо, че ти не ще го догониш. Виждам отсега още, че никой от вас не ще направи нещо полезно, колкото и голямо мнение да имате за себе си. Но туй не ме интересува — правете, каквото искате. Аз пък ще стоя настрана и ще се мъча да разбирам това, което вършите. Във всяка работа има нещо лошо, несполучено — ето тия недостатъци аз ще търся и ще осъждам. А и това е все нещо!

И той наистина постъпи тъй и хората казваха за него:

— Тоя умник положително притежава нещо! Жалко само, че нищо не върши!

Но тъкмо затова всички виждаха у него „нещо“.

Да, тая история е къса и все пак тя няма да има край, докато светът съществува.

Но какво стана с петимата братя? Мигар никой не постигна нищо?

Нека чуем нататък — това е цяла приказка.

Най-старият брат, който правеше тухли, забеляза скоро, че от всяка готова тухла пада по една малка монета. Наистина тая монета беше медна, но няколко медни монети, събрани заедно, образуваха сребърен талер, а с талера, където и да похлопаш при хлебаря, при месаря, при шивача, с една дума, при когото и да било, — вратите се разтварят широко пред тебе и ти получаваш всичко, което ти е потребно. Вярно е, че при изработката някои тухли се ронят и стават на парчета, но и парчетата влизат в работа и дават нещо!

Една бедна жена на име Маргарита искаше да си построи къщица върху висок насип срещу морето. Тя получи всички счупени тухли заедно с няколко цели като прибавка, защото най-старият брат имаше добро сърце, макар че правеше само тухли. Бедната жена сама си издигна къщицата. Тя беше наистина малка и тясна, едничкото ѝ

прозорче стоеше изкривено на една страна, вратата — твърде ниска, а сламеният покрив — зле сложен, но все пак и това жилище можеше да служи за подслон. От прозорчето се откриваше далечна гледка към морето, чиито вълни се разбиваха яростно о насипа и обливаха със солени пръски къщицата, която продължаваше да си стои на мястото дори и тогава, когато майсторът на тухли беше вече отдавна умрял и заровен в земята.

Вторият брат умееше да строи по-хубави къщи от бедната Маргарита и затова стана зидар. Като издържа изпита си за калфа, той метна на рамо една торба и потегли на път с песента на зидарите:

*Аз млад съм, с бодър дух прелитам
през планини, гори, поля —
самичък по света се скитам —
и чужди домове строя.*

*Щом в моя край се върна —
на старите липи в града, —
аз мойта мила ще прегърна
и дом за нас ще изградя.*

Скоро калфата скитник стана майстор и когато се върна в родината си, започна да гради къща след къща. Застрои цяла улица. А когато улицата бе свършена и разхубави града, всички издигнати от него къщи му построиха малък дом, който стана негов собствен. Как? Нима къщите могат да строят? Ако ти им зададеш този въпрос, те няма да ти отговорят, но хората ще кажат: „Разбира се, улицата му построи къща!“ Тая къща бе наистина малка, с глинен под, но затова пък,

когато стопанинът влезе вътре и започна да танцува с годеницата си, от всяка тухла на стените израсна по едно цвете и стаята блесна така, като че бе украсена с най-прекрасни шарки. Чудесна беше тая къщица и стопаните ѝ бяха много щастливи. Отпреде ѝ се развяваше знамето на зидарското сдружение, а калфите и чираците на стопанина викаха: „Ура!“ Да, туй несъмнено беше „нещо“! После стопанинът умря, а и това също значи нещо!

Третият брат, който искаше да стане архитект, беше отначало чирак при един дърводелец, носеше каскет и тичаше из града с поръчки от калфите. Сетне той постъпи в академията, стана архитект и хората започнаха да се обръщат към него с думите: „Ваша милост!“

Да, ако къщите от новата улица построиха дом на брата зидар, то пък самата улица бе кръстена на името на архитекта и най-красивата къща беше неговата. Туй вече беше „нещо“ и самият архитект беше „нещо“. Децата му бяха „благородни“, а когато той умря, жена му остана знатна вдовица. Неговото име се запази завинаги на ъгъла на улицата и се повтаряше от всички като име на улицата. Да, това наистина беше „нещо“!

После дойде редът на четвъртия брат, който искаше да стане гений и да създаде нещо ново, особено, и то с прибавка на още един етаж. Но тоя етаж се събори, а заедно с него падна и строителят и си счупи главата. Затова пък нему бе устроено великолепно погребение, със знамена и музика, с цветя из улиците и с хвалби във вестниците. Над гроба му бяха произнесени три речи, една от друга по-дълги, а това му достави голямо удоволствие, защото той обичаше да се говори за него. Над гроба му издигнаха паметник, наистина само на един етаж, но и туй все пак значи нещо.

И тъй, той умря и бе погребан, както другите трима братя. Но последният, петият — оня, който всичко критикуваше, остана жив. И тъкмо затова той трябваше да каже последната дума. „Той е умник“ — говореха за него хората. Но ето, че най-сетне удари и неговият час. Той умря и отиде пред вратите на рая. Тук душите на покойниците винаги чакат ред, наредени по две. Той трябваше да застане заедно с друга една душа, която също искаше да влезе в рая. Тя беше душата на старата Маргарита от къщицата върху насипа.

— Тая бедна душица сигурно са поставили до мен, за да изпъкне по-силно разликата помежду ни — каза си мъртвият. — Коя си ти,

бабичко? И ти ли искаш да влезеш тук? — попита той.

Старата жена му се поклони съвсем ниско. Тя помисли, че с нея говори самият Свети Петър, вратарят на рая.

— Аз съм бедна и самотна жена, аз съм старата Маргарита от къщицата върху насипа — каза тя.

— Е, кажи ми сега какво си направила, какво си свършила на земята?

— Ах, право да си кажа, нищо добро не съм сторила, нищо такова, заради което би трябвало да ме пуснат тук! Само по милост мога де се мушна през вратата.

— Как напусна ти земята? — продължаваше да я разпитва той само да мине времето, докато чакаше реда си.

— Ей, Богу, не зная как се случи това! През последните години бях тъй болна и слаба, че не можах да издържа, когато трябваше да стана от леглото и да изляза неочаквано на студа и вятъра. Тая зима беше ужасно сурова. Няколко дни времето беше тихо, но много студено — ваша милост навярно си спомня, — морето беше покрито с лед, докъдето поглед стига. Всички хора от града бяха излезли да се поразходят по леда — там, разправяха, се пързали с кънки, някои дори и танцували. Там свиреше музика и се даваше угощение. Аз слушах музиката от леглото в стаичката си. Настъпи вечерта. Месечината се показва на небето и макар да не беше още в пълния си блясък, изглеждаше много красива. Аз гледах от леглото си морето и забелязах, че в далечината, на самия край на небето, изплува неочаквано едно бяло облаче. Аз лежах и гледах това облаче, гледах в средата му и черната точка, която ставаше все по-голяма и по-голяма, и изведнъж се досетих какво значи това. Аз съм стара и опитна и макар че такива неща не се случват много често, познах веднага облачето и ме обхвана ужас.

Два пъти вече в живота си бях виждала подобно явление и знаех, че то предвещава страшна буря с прилив и че тая буря ще се разрази точно над тия хора, които сега танцуват и се веселят на леда. Кой да ги предупреди, ако никой от тях не знае това, което знаех аз? Стана ми страшно. Почувствувах се силна както никога. Слязох от леглото и се приближих до прозореца — по-нататък не можех да мръдна от слабост... Но все пак успях да отворя прозореца. Аз видях как хората тичаха и играеха по леда, видях как във въздуха се развяваха знамена.

Слушах как децата викаха „ура!“, а момците и девойките пееха песни. Да, там хората се веселяха, а в това време бялото облаче с черната точка все повече приближаваше. Аз почнах да викам с всичка сила, но никой не ме чу, защото бях много далеч. Още малко — страшната буря ще връхлети и всички хора, които се намираха върху леда, щяха да загинат. Те не можеха да ме чуят, аз нямах сили да отида при тях — ах, ако можех да ги изтегля някак на брега! Тъкмо в този миг милостивият Господ ми внуши мисълта да запаля леглото си, да запаля дори къщицата си, само за да се спасят хората отсреща. Запалих огъня — червеният пламък се изви високо, аз успях да се измъкна навън и там останах да лежа, защото нозете ми се подкосиха. Пламъкът се развя през прозореца, проби покрива. Хората съгледаха пожара и се спуснаха да спасяват бедната старица, която, както предполагаша, щеше да изгори жива. На леда не остана нито един човек. Аз ги чувах как се приближават и в същото време чувах как във въздуха затрецяха сякаш топовни гърмежи. Приливът надигна леда и го разчупи на хиляди късове. Но затова пък хората успяха да стигнат до насипа, дето върху мен падаха вече искри. Всички те бяха спасени! Само аз, както изглежда, не можах да издържа на студа и уплахата и тъй се намерих пред вратите на небето. Казват, че те се отварят дори за такива бедни хора като мен, а аз нямам сега дори малката си къщица върху насипа. Кой знае дали ще ме пуснат да вляза!

Но в тоя миг небесните двери се отвориха и един ангел въведе бабичката вътре. От нея падна сламка от леглото ѝ — една от ония сламки, които тя бе запалила, за да спаси толкова много хора. И тая сламка се превърна веднага в чисто злато и ставаше все по-голяма и по-голяма, докато най-сетне се покри с прекрасни цветя и листа.

— Ето, виж какво донесе бедната жена! — рече ангелът. — Ами ти какво си донесъл? Да, зная, ти нищо не си направил, не си направил дори една тухла! Да би могъл да се върнеш отново на земята и да донесеш поне една тухла! Сама за себе си тя нищо не би струвала, но все пак, при добра воля, и туй би било нещо. Но ти не можеш да се върнеш и аз не мога да сторя нищо за тебе!

Тогава за него се застъпи душата на бедната Маргарита от къщицата върху насипа.

— Неговият брат — каза тя — ми подари всички тухли и тухлени парчета, от които построих къщицата си, а за такава бедна жена като

мене това беше много нещо. Не може ли всичките тия тухли и парчета да бъдат сметнати за една тухла? Нали тук е изворът на милосърдието, а той се нуждае от милосърдие?

— Твоят брат, когото ти смяташе за най-нищожен и чийто занаят ти се струваше презрян — рече ангелът, — ти отделя сега частица от своите заслуги. Ти няма да бъдеш изпъден. Ще можеш да останеш тук пред вратите и да размишляваш как да поправиш живота си на земята. Но ти не ще влезеш в рая, докато не извършиш наистина нещо!

„Аз бих казал това много по-добре!“ — помисли си безделникът.

Помисли си, но не изказа гласно мисълта си, а туй все пак беше нещо!

ЩАСТИЕТО МОЖЕ ДА СЕ КРИЕ И В КЛОНЧЕ

Сега ще ви разкажа една история за щастието. Всички ние знаем що е щастие. Едни от нас го виждат постоянно, други — от време на време, трети — само за един ден. Има и такива хора, които са го виждали само веднъж в живота си, но няма човек, който да не знае що е щастие.

Живееше някога един беден човек. В бедност се беше родил, в бедност бе израснал. Но въпреки туй тоя човек има смелостта да се ожени. Занимаваше се със стругарство и правеше дръжки и пръчки на чадъри. Но от тая работа печелеше толкова малко, че едва свързваше двата края.

— Нямам щастие! — казваше той.

Туй, което разправам тук, не е приказка, а истинска случка. Аз мога дори да назова страната и града, където живееше тоя човек, но от това, разбира се, моята история нищо не ще спечели.

До къщичката на стругаря имаше градинка, чиято най-хубава украса бяха няколко вишневи дървета с червени, но кисели плодове. В градинката растеше също и една круша, но круши по нея никога не виждаха. И все пак тъкмо в това дърво, в неговите невидими плодове, се криеше и щастието на нашия стругар.

Една нощ в града беснееше страшна буря. Вестниците писаха, че голямата пощенска кола, която пътувала през нощта, била подхваната от вятъра и захвърлена като топка в една яма. Затова не беше чудно, че вятърът откърти и един голям клон от крушата, която растеше в градината на стругаря.

Счупеният клон бе внесен в работилницата и стругарят реши да се пошегува, та направи от него най-напред една голяма круша, после още една по-малка и след това — няколко съвсем мънички.

— Ето че най-после и нашето дърво роди плодове! — каза той, като даде крушите на децата си.

В нашата страна, където често ваят дъждове, чадърът е предмет на необходимост. Въпреки туй в къщата на стругаря имаше само един чадър за всички членове на семейството. Ако задухаше много силен вятър, тогава чадърът се обръщаше наопаки. Понякога се и счупваше, но стругарят го поправяше веднага. Досадно беше само това, че копчето, което държеше затворен чадъра, се откопчаваше често.

Един прекрасен ден копчето пак отхвъркна. Стругарят го търси по пода, но напразно. Вместо копчето го напипа една от ония мънички крушки, които бе направил за забава на децата си.

— Копчето, изглежда, се е изгубило, но тая играчка сигурно ще го замести.

Речено — сторено. Той провъртя в крушката дупка, вдяна в нея шнурчето и се опита да закачи пръстенчето за самата крушка. За негово учудване се оказа, че крушката държи по-добре шнурчето, отколкото копчето. По-хубава закопчалка не можеше и да се желае.

Когато стругарят изпрати на следната година в столицата нова пратка дръжки за чадъри, той прибави към тях и няколко мънички крушки, като помоли търговците да опитат тоя нов вид закопчалки. Няколко от тях попаднаха в Америка и там скоро се увериха, че крушовидните закопчалки са много по-удобни, отколкото предишните копчета. Поради това търговецът, който ги беше изпратил в Америка, получи писмо да изпраца занапред само чадъри с крушовидни закопчалки.

Оттогава нашият стругар бе затрупан с поръчки. Хиляди мънички крушки правеше той и ги закачваше за чадърите. Работата му се увеличи. Стругът не спираше да се върти. Цялото крушово дърво от градината му се превърна в малки крушки. Но в замяна на това в неговия джоб задрънкаха шилинги и дори талери.

— Моето щастие, изглежда, се е криело в това крушово дърво! — каза стругарят.

И той реши да си отвори по-голяма работилница и да вземе неколцина чираци и калфи. Сега той не се оплакваше вече от липса на щастие.

— Щастието може да се крие и в едно клонче! — разправяше той след това.

Същото казвам и аз, който разprávям тая история.

У нас, в Дания, има една пословица, която гласи: „Сложи в устата си бяло клонче и ще станеш невидим.“

Но такова клонче може да бъде само онова, в което се крие нашето щастие. Аз притежавам също такова клонче и затова мога като нашия стругар да събирам звънко, блестящо злато. Ала моето злато има по-друг блясък и по-друг звън от златото на стругаря. То гори с блясъка на сияещите детски очички, то е лъчезарно като усмивката върху устните на щастливите родители. Децата четат историите, които им разказвам, а в това време аз стоя невидим в стаята до тях, защото в устата си имам бялото вълшебно клонче. И когато виждам как моите приказки радват малките, тогава повтарям на себе си:

— Да, щастieto може да се крие и в едно клонче!

ТОРНИЯТ БРЪМБАР

На един кон подариха златни подкови — на всеки крак по една златна подкова.

Но за какви заслуги?

Конят беше много хубав — с тънки крака, с умни ясни очи и с разкошна грива, която покриваше като наметало цялата му шия. Той бе носил господаря си през барутен дим, под градушка от куршуми, бе слушал съскането и свистенето на гранатите, беше газил с копитата си настъпващите врагове, с един скок бе прескочил падналия неприятелски конник и по тоя начин бе спасил живота на господаря си, а човешкият живот, както е известно, е много по-скъп от златото. Тъкмо затова наградиха коня със златни подкови.

Ала ето че из конюшната изпълзя един торен бръмбар.

— Най-напред се награждават големите, а после малките — каза той. — Впрочем няма никакво значение кой какъв е! — И той протегна тънките си крачета.

— Какво искаш? — попита ковачът.

— Златни подкови — отвърна торният бръмбар.

— Гледай ти какво му се приискало! — извика ковачът. — Че как ще ти дадат на тебе златни подкови?

— Да, златни подкови! — рече торният бръмбар. — Защо пък да не ми дадат? С какво съм по-лош аз от това голямо животно, коня, когото и чешат, и чистят, комуто дават и храна, и вода? Та нали и аз живея в същата конюшня?

— Нима ти не знаеш защо наградиха коня със златни подкови? — попита ковачът. — Толкова ли не разбираш това?

— Аз разбирам само, че ме пренебрегват нарочно. Да, всичко туй се прави само за да ме оскърбят. Но нищо, и без подкови ще мина. Ще взема да избягам накрай света!

— Добър ти път! — рече ковачът.

— Простак! — отвърна торният бръмбар и изхвъркна от конюшната.

Като полетя малко, той се намери в един цветарник, където ухаеше на рози.

— Не е ли хубаво тук? — попита една божа кравичка с червени и твърди като щит крилца, които бяха нашарени с черни точки. — Колко е приятно тук, колко е чудесно!

— Аз съм свикнал на по-хубаво! — каза торният бръмбар. — Според вас, значи, тук е чудесно? Смешно наистина. Какво ли му е хубавото тук? Няма нито една купчина тор.

И той тръгна нататък — под сянката на един голям шибой. Там пълзеше една гъсеница.

— Колко прекрасен е светът! — говореше тя. — Слънцето грее тъй приятно, всички се наслаждават на живота. А когато най-сетне аз заспя, или, както се казва, умра, тогава ще се събудя пеперуда и ще хвъркна.

— Добре си го измислила — да хвърчиш като пеперуда! — рече торният бръмбар. — Много ще има да чакаш! Ето, аз току-що ида от конюшната, но и там дори самият кон не си въобразява, че след време ще може да хвърчи. Та той още износва моите стари златни подкови! Щяла да хвърчи! Виж, ние сме нещо съвсем друго! Ние можем да хвърчим! — И той литна нататък.

— Не исках да се сърдя, а ме разсърдиха — рече торният бръмбар, като се дигна във въздуха.

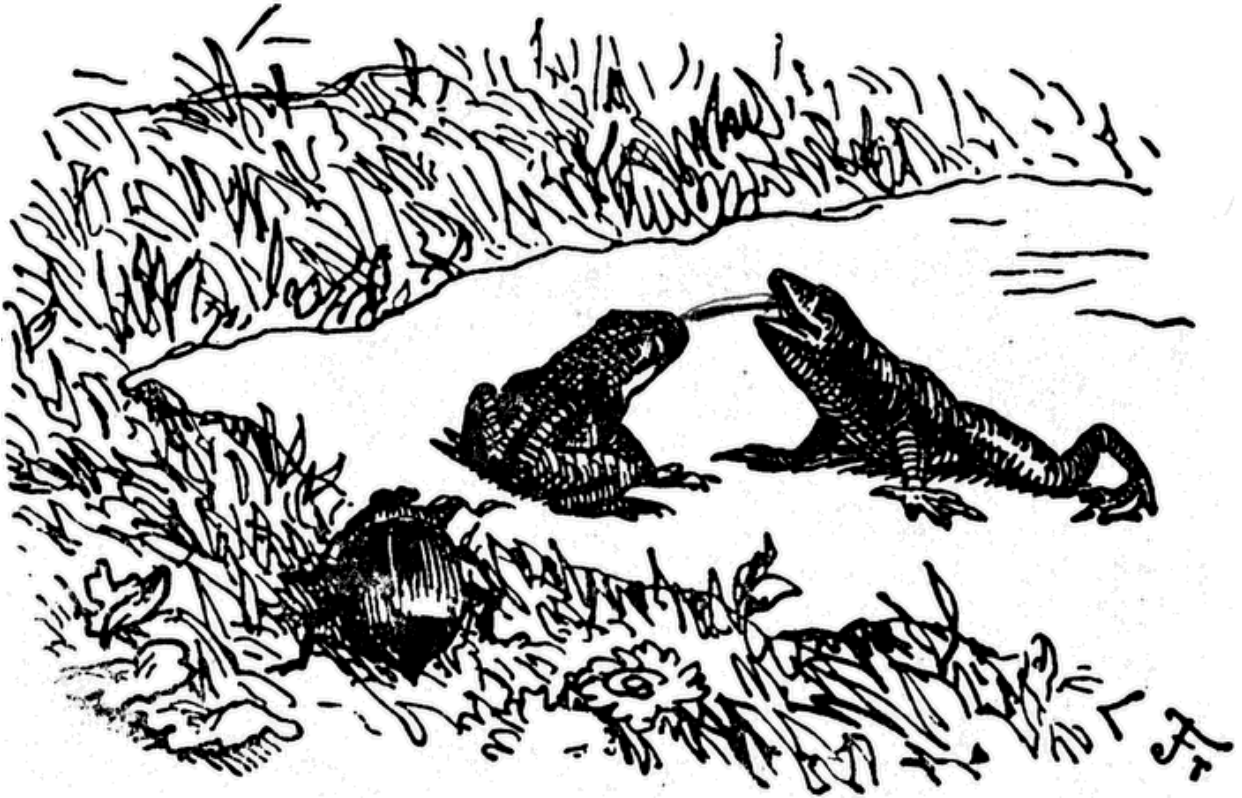
Скоро той попадна на една поляна, обрасла с гъста трева. Полежа тук, полежа и най-сетне заспа.

Изведнъж се надвесиха облаци и рукна пороен дъжд. Торният бръмбар се събуди от шума и поиска да се скрие в земята, ала напразно. Водата го въртеше на всички страни и той плуваше ту по корем, ту на гръб. Да си послужи с крилете и да хвъркне — за това не можеше и да се мисли. Той дори загуби надежда, че някога ще се измъкне жив от това място. Престана да се търкаля и остана да лежи там, дето беше паднал.

Когато дъждът поутихна малко, торният бръмбар изтри очите си от водата и видя пред себе си нещо бяло: туй беше платно, простряно за белене. Допълзя той криво-ляво до платното и се мушна в една от мокрите му гънки. Да се лежи тук, разбира се, не беше тъй приятно, както в топлата купчина тор в конюшната, ала по-хубаво убежище не се виждаше и бръмбарът прекара тук целия ден и цялата нощ. А дъждът валеше и не спираше.

Призори торният бръмбар изпълзя от скривалището си. Не беше много разположен и проклинаше тукашния климат.

Върху платното седяха две жаби. Светлите им очи сияеха от удоволствие.

— Чудесно време! — каза едната от тях. — Каква прохлада! И как добре се държи платното във водата. Ех, че ми се иска да поплувам малко!

— Аз бих искала да зная — рече другата жаба — дали лястовичката, която пътува из далечни страни, е срещала някъде такъв чудесен климат като нашия? Каква хубава влага! Като че лежиш в локва. Който е недоволен от това, той не обича отечеството си.

— Вие, изглежда, никога не сте били в конюшната — каза торният бръмбар. — Там влагата е топла и миризлива. Ето, туй наричам аз добър климат. За съжаление него не можеш да носиш със себе си на път. Кажете, няма ли тук в градината парник, дето знатните особи като мен биха могли да намерят прилично помещение?

Но жабите или не го разбраха, или не искаха да го разберат.

— Аз никога не питам два пъти — рече торният бръмбар, след като пита три пъти и не получи никакъв отговор.

Той повървя малко и стигна до едно парче от глинена саксия. На това парче, разбира се, не беше тук мястото, но тъй като то лежеше тук, можеше да послужи за скривалище от дъжда и от вятъра. В него живееха няколко семейства ухولةзи. Тия насекоми са твърде

общителни, а женските са изпълнени с най-нежна майчина обич към своето потомство. Всяка майка хвалеше детето си като първи хубавец и умник в целия свят.

— Нашето синче е сгодено — казваше една майка. — И да знаете само колко е невинно! Представете си, то мисли само как да влезе в ухото на някой свещеник. Колко мило и невинно е туй, нали? Годежът го предпазва от увлечения. Каква радост за майчиното сърце!

— А нашето синче — каза друга майка — току се излюпи из яйцето и тръгна веднага на път. Какво пъргаво същество. Нека си походи, докато е младо. Има на какво да се радва майка му — нали, господин торен бръмбар? — Те познаха чужденеца по външността му.

— И двете сте прави — отвърна бръмбарът.

След това го поканиха да влезе в стаята и той се мушна в парчето саксия.

— Сега вие трябва да видите и нашите дечица — извикаха още две майки. — Те са тъй мили и тъй палави. Държат се винаги добре, само че понякога ги боли коремчето, но това, разбира се, е нещо обикновено за тяхната възраст.

Тъй хвалеше всяка майка децата си, а децата също не мълчаха и с мъничките си пипалца на опашката дърпаха торния бръмбар за брадата.

— Ах, дяволчета такива! Дай им само да се закачат! — говореха майките, запъхтени от майчинска нежност. Ала на торния бръмбар дотегна това, та запита:

— Има ли още много път до парника?

— О, да, той е много, много далеч, там нейде зад рова — отвърна една ухولةза. — Надявам се, че толкова далеч не може да отиде нито едно от моите деца — иначе бих умряла от мъка!

— Аз пък ще се опитам да отида! — рече торният бръмбар и се запъти нататък, без да се сбогува с някого, а туй, разбира се, беше признак на благородство.

В рова той срещна много свои братя — все торни бръмбари.

— Ние живеем тук! — казаха те. — При нас е много приятно. Моля, заповядайте долу в мазната тиня. Вие навярно сте изморен от дългия път?

— Да, изморен съм! — отвърна торният бръмбар. — Аз трябваше да лежа под дъжда върху чисто платно, а чистотата, както знаете, винаги ме изморява. Пък освен туй си простудих едното крило, защото

трябваше да стоя на течение под едно парче саксия. Как се радвам, че попаднах най-после сред близки — туй е истинска наслада!

— Вие навярно идете от парника? — попита най-старият.

— Не, от много по-важно място! — извика торният бръмбар. — Аз ида от конюшната, дето се родих със златни подкови. Сега пътувам с тайна поръка и затова по-добре ще бъде да не ме разпитвате, защото нищо повече не ще ви кажа.

След туй торният бръмбар слезе долу в мазната тиня. Там седяха три млади госпожици бръмбарки. Те се кискаха, защото не знаеха какво да приказват.

— И трите още не са сгодени — рече майката, а бръмбарките се разкискаха отново, тоя път, разбира се, от смущение.

— Дори в конюшната не съм виждал такива хубавици! — каза любезно торният бръмбар.

— Ах, моля ви се, не смущавайте дъщерите ми и не разговаряйте с тях, ако нямате сериозни намерения! Но вие, разбира се, имате такива намерения и аз ще ви дам благословията си.

— Ура! — закрепяха всички торни бръмбари и нашият бръмбар бе сгоден. Веднага след годежа отпразнуваха и сватбата, защото нямаше причина да я отлагат.

Следният ден мина твърде приятно, вторият — задоволително, но на третия ден бръмбарът трябваше да се замисли вече за прехраната на жена си и дори на децата си.

— Няма що, добре ме изиграха! — каза торният бръмбар. — Сега ми остава само едно: да ги измамя и аз на свой ред.

Речено — сторено. Той излезе и не се върна цял ден. През нощта също не се яви. Жена му остана вдовица.

— О! — казаха другите торни бръмбари. — Ние взехме в семейството си прост скитник. Той си отиде, а жена си окачи на шията ни.

— Нищо, тя може да бъде пак мома и да остане да живее при мен! — рече майката. — Струва ли си да се скърби за такъв негодник?

А в това време торният бръмбар продължаваше пътуването си и преплува рова върху един лист от зелка. Сутринта при рова дойдоха двама човеци. Като видяха бръмбара, те го дигнаха, започнаха да го обръщат на всички страни и да говорят учено, особено единият от тях, който беше малко момче.

— Аллах вижда черен бръмбар на черен камък върху черна скала! Тъй е писано в корана, нали? — попита момчето.

След това то преведе името на бръмбара на латински език и започна да говори за неговия род и навиците му. Другият човек, който беше стар учен, предложи да пренесат бръмбара в къщи, дето имаше вече няколко също такива хубави същества. Ала това предложение се стори на бръмбара много нелюбезно и той изхвъркна из ръцете на учения мъж.

Крилете му бяха вече съвсем сухи, затова той измина твърде голямо разстояние и стигна до парника. За щастие рамката беше дигната, бръмбарът пропълзя под нея и се зарови в една купчина пресен тор.

— Ето, туй се казва блаженство! — рече той.

Скоро след това бръмбарът заспа и му се присъни, че неговият стар познайник конят е паднал, а златните му подкови са дадени нему — на бръмбара, — и то с обещание да му подарят още един чифт.

Сънят беше твърде приятен. Като се събуди, торният бръмбар изпълзя из купчината тор и се огледа на всички страни. Колко хубаво беше наоколо! В дъното се виждаха могъщи палми, които се издигаха гордо към небето и изглеждаха прозрачни под лъчите на слънцето. Под палмите се стелеше свежа зеленина и блестяха цветя — ту червени като огън, ту жълти като кехлибар, ту бели като току-що паднал сняг.

— Каква прекрасна растителност! — каза торният бръмбар. — Ех, че ядене ще падне, когато всичко туй изгние! Богат килер, няма що да се каже! Навярно тук живее някой от нашите. Я да ида да видя дали заслужава да се запозная с някого.

Ала изведнъж някаква ръка го хвана, стисна го и започна да го обръща на всички страни.

В парника беше влязъл синът на градинаря заедно с други момчета. Като видяха бръмбара, те намислиха да си поиграят с него. Отначало го загънаха в лозов лист и го скриха в тъмния джоб на едни панталони. Бръмбарът замърда и започна да се противи, но момчето го притисна с ръка и той трябваше да се укроти по неволя. Сетне децата изтичаха при голямото езеро на края на градината. Там те сложиха бръмбара в една стара дървена обувка, втигнаха в обувката една пръчица вместо мачта и завързаха за нея бръмбара с вълнен конец. Сега бръмбарът стана моряк и трябваше да плува.

Езерото беше много голямо и торният бръмбар го помисли за истински океан. Той беше тъй поразен от неговия вид, че се обърна на гръб и започна да рита най-отчаяно.

В същото време корабчето потегли на път. Водата го подхвана и го понесе надолу. Но колкото и далеч да отиваше то, момчето запретваше веднага панталонките си, скачаше във водата и го изтегляше пак на брега. Изведнъж, когато корабът навлизаше вече в открито море, някой извика децата в къщи. Те се изплашиха, избягаха от брега и оставиха пътешественика на неговата собствена съдба.

Сега корабът можеше да отплува свободно навътре. Той навлизаше все повече и повече в открито море, а бръмбарът изпадеше във все по-голямо отчаяние. Беше привързан за мачтата и не можеше да хвъркне.

Тъкмо тогава му дойде на гости една муха.

— Ех, че хубаво време! — каза тя. — Ще поседя тук малко да си почина и да се погрея на слънцето.

— Какво ти хубаво време! Нима не виждаш, че съм завързан? — рече торният бръмбар.

— Аз пък не съм завързана — каза мухата и литна.

— Да, сега разбрах света — рече торният бръмбар. — Светът е подъл и низък! В него има само едно честно същество и това същество съм аз. Не, туй наистина е несправедливо. Отначало ме излъгаха със златните подкови, после бях принуден да се търкалям върху мокро платно и да стоя на течение, а отгоре на туй ми натрапиха и жена. Измъквам се аз на свобода, искам да разгледам широкия свят и да си опитам щастието. Сполучвам да изляза на правия път, но какво става? Идва някакво хлапе, завързва ме за мачтата и ме хвърля сред бурните вълни. А в това време конят се разхожда със златните подкови и се надува. Ето туй ме ядоса най-много от всичко. Но защо ли разправям това? На тоя свят не чакам съчувствие от никого. Историята на моя живот е много интересна, само че никой я не знае. Впрочем светът и не заслужава да му я разкажа. Иначе той щеше да ми даде златни подкови още в конюшнията, когато подковавах коня и когато аз също тъй протягах нозете си. Ако имах златни подкови, щях да бъда хубостта и гордостта на цялата вселена — сега всичко е свършено!

Но още не всичко беше свършено. В езерото се показа лодка, в която седяха няколко млади момичета.

— Вижте, там плува една дървена обувка! — извика едно от момичетата.

— И в нея се чернее нещо! — каза друго.

Лодката се приближи до корабчето с бръмбара и младите момичета го измъкнаха от водата. Едното от тях извади от джоба си малка ножичка, преряза конеца, без да причини на бръмбара нито най-малка повреда, и после, като излязоха на брега, момичето сложи скитника на тревата.

— Хайде, хвъркни! — рече то. — Свободата е най-хубава от всичко!

И торният бръмбар хвъркна и попадна в отворения прозорец на едно високо здание. Тук, съсипан от умора, той се отпусна върху меката грива на коня. Торният бръмбар бе пристигнал неочаквано в родината

си — в конюшната. Той се улови здраво за гривата, прекара така известно време, без да мръдне, и дойде на себе си.

— Сега седя на коня също като неговия господар!... Ах, какво щях да кажа? Да, спомних си! Ето една блестяща и напълно справедлива мисъл. „Защо наградиха коня със златни подкови?“ — попита ме тогава ковачът. Едва сега разбирам тая въпрос. Подковите му бяха подарени заради мен — това е истината! Най-сетне отгатнах!

И торният бръмбар изпадна отново в хубаво настроение.

— Пътуването действа чудесно на мислите — каза той.

Слънчевите лъчи струяха през прозореца и галеха бръмбара. В конюшната беше светло и приятно.

— В същност, ако поразмислим добре, светът съвсем не е тъй лош, както изглежда — рече торният бръмбар. — Трябва само да умееш да се оправяш в него.

Да, светът стана добър и прекрасен, защото конят бе награден със златни подкови само за да го язди торният бръмбар.

— Сега ще сляза долу при другите бръмбари и ще им разкажа как ме отличиха. Ще им разкажа и за всички неприятности, които преживях през време на пътуването си в чужбина, а така също ще заявя, че съм готов да остана в къщи дотогава, докато конят износи златните си подкови.

СКОКЛЪОВЦИ

Бълхата, скакалецът и кончето от гъша кост намислиха веднъж да опитат кой от тях ще скочи най-високо. И тъй, поканиха те всеки, който желае да се полюбува на чудесното зрелище. Състезанието ставаше в стаята. И тримата бяха отлични скокълъовци.

— Тоя, който скочи най-високо, ще се ожени за дъщеря ми — каза царят. — Не бива да скачате даром!

Първа излезе напред бълхата. Тя имаше приятно държане и се кланяше любезно на всички страни, защото в жилите ѝ течеше моминска кръв. Тя беше свикнала да има работа с хората, а туй значи много нещо.

След нея се яви скакалецът. Той, разбира се, беше по-тежък от бълхата, ала имаше също тъй прекрасна фигурка и носеше зелена дреха, която му бе дадена от самата природа. При това той уверяваше, че произхожда от Египет, от един твърде стар род, който там се ползувал с голяма почит.

— Доведоха ме тук право от полето — рече той — и ме сложиха в триетажна къщица, направена от карти за игра, обърнати с картинките навътре. В къщицата имаше и врати, и прозорци, които бяха изрязани тъкмо в тялото на дамата купа. Аз пея тъй хубаво, че шестнадесет тукашни щурци, които свирят от детинство и все пак нямат картонена къщица, станаха от завист още по-мършави, когато чуха моето пеене.

По такъв начин и бълхата, и скакалецът се препоръчаха достатъчно какви са и доказаха, че ако се съди по званието им, могат да се надяват на ръката на княгинята.

Кончето от гъша кост не каза нищо, ала за него се разправяше, че обича да мисли много. Придворното куче пък, като го помириса, започна веднага да уверява, че кончето е направено от гръдната кост на истинска породиста гъска. Старият съветник, който беше награден с три ордена заради мълчанието си, дори заяви, че гръдната кост може да предсказва времето също тъй, както неговата собствена кост

предсказвала каква ще бъде зимата — топла или студена. А туй, разбира се, не можела да каже дори гръдната кост на оня, който сам съчинява календарите.

— Аз пък нищо не ще кажа — рече старият цар. — Но зная още отсега как ще свърши състезанието.

И надскачането започна. Бълхата подскочи тъй високо, че се загуби съвсем от погледа. Тогава всички започнаха да твърдят, че тя изобщо не е скачала. Това твърдение беше наистина недобросъвестно.

Щурецът скочи два пъти по-ниско от бълхата, но попадна право в лицето на царя, който заяви, че туй е твърде неприлично от негова страна.

Кончето от гъша кост стоя дълго мълчаливо и замислено. Най-сетне някои започнаха да мислят, че то не умее да скача.

— Дано само не му се случи нещо — рече придворното куче и го помириса отново.

Но в тая минута кончето направи малък скок и — хоп! — скочи право в скута на княгинята, която седеше на ниско златно столче.

Тогава царят каза:

— Най-високо от всички скача този, който може да стигне дъщеря ми. Но за такъв скок трябва да имаш умна глава и кончето доказва, че я има.

И тъй, кончето от гъша кост получи ръката на княгинята.

— Но аз скочих най-високо от всички — рече бълхата. — Впрочем все ми е едно. Нека княгинята се омъжи за кончето. Все пак аз скочих най-високо! На тоя свят трябва да имаш едро тяло, за да те забележат!

И бълхата отиде в чужди страни, постъпи там на военна служба и както разправят, била убита в едно сражение.

Скакалецът пък седна в рова и започна да мисли колко странно е уреден тоя свят. Той каза също:

— Да, трябва да имаш едро тяло!

И след това запя своята тъжна песничка и от песничката именно ние взехме тая история, за да я напечатаме.

МЪНИЧКИ ЗЕЛЕНИЧКИ

Пред прозореца растеше розов храст. Доскоро той беше свеж и покрит с цветове, но сега залиня и имаше плачевен вид. Изглеждаше, че се измъчва от нещо.

Дойдоха му и квартиранти, които започнаха да го ядат, макар че тия квартиранти бяха много почитени и носеха дори зелени мундири.

Заприказвах с едного от тях. От деня на раждането му бяха минали едва три дни, ала въпреки туй той беше вече прадядо. И знаеш ли какво ми разказа той? Разправи ми за себе си и за другите квартиранти и всичко, което ми каза, беше съвсем вярно.

— Ние сме най-забележителни от всички същества земята. Щом времето се затопли, раждат ни се деца, през лятото празнуваме нашите сватби, а към есен снасяме яйца там, дето ще е топло и приятно на децата ни. Най-мъдрото същество, мравката, към която ние храним голямо уважение, ни изучава и ни цени твърде високо. Тя не ни изяжда веднага, но събира яйцата ни, пренася ги в долния етаж на мравуняка и ги трупа едно до друго в редици. Всеки ден от яйцата се излюпва по едно живо същество. След това мравките ни затварят в кошарки, притискат ни задните крака и ни доят дотогава, докато ние умрем. Туй е много приятно! Мравките са ни дали най-прекрасното име — те ни наричат свои „милички дойни кравички“. Всички животни, които притежават ума на мравките, ни наричат със същото име, само човекът не прави това и туй за нас е толкова обидно, че не може дори да се опише. Не можете ли вие да напишете нещо в наша полза и да вразумите хората? Та те ни гледат съвсем презрително и не могат да ни простят, ако ние изядем някой розов лист, и то в същото време, когато те изяждат всички живи същества и дори всичко, което зеленее или има зелен цвят. Те ни дават най-презрителното, най-гнузното име на света — аз дори не се решавам да го изговоря, толкова мръсно е то. У-у-у, червата ми се обръщат, само като си опомня това име! Не мога да го произнасям, когато нося мундир, а аз съм винаги в мундир.

Родих се на листа на розовия храст. Аз и целият наш полк живеем от тоя храст, но това е голяма чест за храста, защото ние принадлежим към най-отбраното общество. Хората ни убиват със сапунена вода, а тя е най-ужасното питие. Става ми лошо, като усетя миризмата ѝ. Ужасно нещо е да бъдеш измит, когато си се родил на белия свят такъв, че нямаш нужда от миене!

О, човече! Ти, който ме гледаш със строгите си очи, напомнящи сапунена вода, помисли за мястото, което ние заемаме в природата, помисли за нашето мъдро устройство, благодарение на което ние можем да снасяме яйца и да раждаме живи деца! Та нали и ние изпълняваме завета на природата: „Плодете се и се размножавайте!“.

Ние се раждаме по розите и умираме върху розите. Целият наш живот е изпълнен с най-чиста поезия. Не позволявай да тежи над нас това ужасно име, което ти смяташ за най-отвратително на земята, името... Не, аз не мога да го изговоря! Наричай ни по-добре дойни кравички на мравките, обитатели на розовия храст, наричай ни най-сетне „мънички зеленички“...

И аз, човекът, стоях и гледах розовия храст и мъничките зеленички същества, чието име също не ще кажа, защото не искам да оскърбявам повече обитателите на жилището на най-чистата поезия, членовете на великото семейство, които снасят яйца с живи деца. Сапунената вода, с която исках да измия мъничките зеленички същества, по-добре да превърна в пяна и да започна да пускам от нея сапунени мехури. Аз ще се радвам на цветовете на дъгата върху летящите мехури — във всеки от тях може би ще намеря някоя приказка.

Ала ето, един от сапунените мехури се наду повече от другите и заигра с най-ослепителни багри. В долната му част аз видях една бяла точка, подобна на голям сребрист бисер. Мехурът се заклати насам-натам, сетне се издигна нагоре, литна към вратата, удари се о нея и се пукна. В същия миг вратата се разтвори и на прага се показа самата царица на приказките.

Нека сега тя ти разкаже приказка за... не, не ще кажа името — приказка за мъничките зеленички...

— За листните въшки! — каза царицата на приказките. — Всяко нещо трябва да се нарича с истинското му име и макар това да не е удобно винаги, в приказките то винаги се позволява.

ЖАБАТА

Кладенецът беше дълбок, затова и въжето беше дълго. Всеки път, когато изваждаха пълната кофа, въжето с мъка се навиваше. Водата в кладенеца беше прозрачна, но слънчевите лъчи не стигаха никога до дъното. Затова пък навсякъде, където те надничаха между камъните и стените, растеше зелена тревица.

Долу в кладенеца живееше едно жабешко семейство. То беше попаднало там съвсем случайно, след като старата земна жаба скочи веднъж в кладенеца. Тя живееше и днес още. Зелените водни жаби, които смятаха себе си за истински обитатели на кладенеца и можеха да плуват във водата, признаха другите жаби за свои роднини и ги нарекоха „кладенчеви гости“. Но гостите, както изглеждаше, намислиха да останат тук завинаги. Те живееха твърде добре на дъното между влажните камъни.

Веднъж старата баба жаба направи пътешествие. Тя седна в кофата с водата и се изкачи с нея горе, но слънчевата светлина я ослепи и очите я заболяха. За щастие тя сполучи да се измъкне от кофата и — пляс! — скочи пак във водата, но три дена след това не чувствуваше гърба си от болки. Разбира се, тя не можеше да разправи много нещо за това, което беше видяла отвън, но знаеше, а туй знаеха и всички останали жаби, че кладенецът съвсем не е целият свят. Все пак старата жаба можеше да разкаже и друго нещо, но тя не обичаше да отговаря на въпросите — затова и никой не я разпитваше много.

— У-у-у, колко е дебела и грозна! — говореха за нея младите водни жабчета. — След време и децата ѝ ще станат такива грозници.

— Може да станат! — казваше старата жаба. — Но затова пък в главата на едно от тях, а може би и в моята собствена глава е скрит скъпоценен камък!

Водните жабчета я слушаха и пулеха очички и понеже туй не им се нравеше кривяха лицата си и се гмуркаха на дъното. А младите земни жаби изпъваха от гордост задните си крачета, защото всяко от тях се мислеше за притежателка на скъпоценния камък. Сетне те седяха

мирно край старата жаба и без да мърдат глави, питаха я какво нещо скъпоценният камък и защо те трябва да се гордеят.

— Ах, да знаете само колко е хубав! — отвръщаше старата жаба. — Тоя камък носи щастие на оногова, който го притежава, и буди завист у другите. Повече не ме разпитвайте няма да ви отговоря!

— Сигурно скъпоценният камък не е у мен! — каза най-младата от земните жаби. Тя беше толкова грозна, че по-грозна жаба от нея нямаше. — Пък и защо ли ми е такава скъпоценност? Щом тя сърди другите, каква радост мога да изпитвам аз? Не, аз искам само едно — да се покатеря някога на върха на кладенеца и да видя какво има горе, там трябва да е много хубаво.

— Я ти по-добре си стой на мястото! — рече старата жаба. — Тук ти познаваш всички и знаеш какво имаш. Пази се от кофата, тя може да те смаже. Ако ли пък попаднеш невредима в нея, тогава кой знае дали ще се върнеш жива при нас. Не всеки може да пада тъй добре като мен и да запази тялото и яйцата си.

— Квак! — въздъхна малката жаба също тъй, както ние, хората, казваме „ах“!

Тя имаше такова силно желание да излезе от кладенеца и да се полюбува на широкия свят! Как силно я привличаше зелената тревица там горе!

И ето, на следната сутрин кофата спря случайно пред камъка, на който седеше младата жаба. Тя не можа да се стърпи и — хоп! — скочи вътре. Извадиха кофата и плиснаха водата.

— Тю, мръсна гад! — извика човекът, като видя жабата. — Такова нещо никога не съм виждал! — и при тия думи той ритна тъй силно нещастната жаба с дървената си обувка, че насмалко щеше да я осакати. Жабата едва успя да се скрие във високата коприва, която растеше край кладенеца. Тя се огледа наоколо и видя много стъбла едно до друго, погледна нагоре към слънчевите лъчи, които осветяваха листата и ги правеха прозрачни, и в тоя миг изпита същото чувство, каквото ние, хората, изпитваме, когато попаднем неочаквано в някоя гъста гора, където слънчевите лъчи проникват през клоните и листата.

— Тук е много по-хубаво, отколкото в кладенеца! Да, аз ще остана завинаги тук — каза малката жаба. И наистина мина час, мина още един, а тя продължаваше да лежи в копривата.

„Какво ли има отсреща? — мислеше тя през това време. — Щом съм дошла дотук, трябва да ида и по-нататък.“

И младата жаба заподскача бързо и излезе на големия път. Слънцето я грееше, прахът я пудреше, а тя все вървеше и вървеше.

— Гледай ти, каква суша! — каза жабата. — Наистина, колко е хубаво! Дори нещо ме гъделичка от удоволствие!

Тъй тя стигна до един ров, където растяха незабравки и ливадничета. Над рова се издигаше жив плет от глогови и бързови храсти. Колко много цветя имаше тук! Ето, прехвъркна пеперудка и жабата я помисли за цветче, което се е откъснало от стъблото си, за да може да разглежда по-добре белия свят. Да, жабата разбираше много добре това желание.

— Да можех да направя и аз такова пътешествие! — каза си жабата. — Квак! Това би било чудесно!

Цели осем дена и осем ноци прекара тя в рова, без да чувства някаква липсата храна. Но на деветия ден жабата си помисли: „Време е вече да вървя! Може да намеря и нещо по-хубаво! Може би ще срещна някоя зелена жаба като мен или пък няколко водни жабчета!“

През последната нощ вятърът беше донесъл до ушите ѝ жабешко крякане. Тук наблизо живееха сигурно нейни роднини.

— Колко хубаво е да живееш, да се измъкнеш от кладенеца, да лежиш в копривата, да пълзиш по прашния път и да се търкаляш във влажния ров! Но по-нататък, по-нататък! Трябва да се намери някоя жаба! Без това не може, природата не е достатъчна!

И жабата потегли отново на път. Тя излезе на полето и скоро стигна до едно езеро, обрасло по краищата с висока тръстика. Тя скочи в него.

— Тук е много влажно за вас! — извикаха няколко водни жабчета. — Но заповядайте! Вие господин ли сте, или госпожица? Впрочем това няма никакво значение за нас. Молим, заповядайте!

Вечерта водните жабчета поканиха малката жаба на семеен концерт. Вие, разбира се, знаете какво е това семеен концерт: много радост и много тънки гласчета. Угощение нямаше, но затова пък питието беше предостатъчно — всичката вода на езерото.

— Сега ще продължа пътя си! — каза малката жаба. Тя се стремеше все към по-хубавото.

Тя видя над себе си големите ясни звезди, видя и новата месечина, видя и слънцето, което се издигаше все по-високо и по-високо.

— Значи аз все пак се намирам в кладенец, само че по-голям. Трябва да се изкача още по-високо! Нещо ме тегли, непрестанно ме тегли към по-хубавото.

А когато настъпи пълнолуние, жабата си помисли за месечината: „Няма ли да спуснат тая кофа, за да скоча в нея и да се издигна още по-високо? Или може би слънцето е по-голяма кофа? Колко голямо и лъчезарно е то! Ние всички бихме могли да се поберем в него. Трябва да внимавам, за да не изпусна случая. О, колко е светло в главата ми! Скъпоценният камък едва ли ще свети тъй силно. Аз и без това нямам в главата си скъпоценен камък, пък и не бих искала да имам. Искам само да се издигна още по-високо — към повече блясък и радост, — да, това е вече съвсем друго нещо. Едновременно чувствавам и лекота, и страх — предстои ми да направя една трудна стъпка и ще я направя. И тъй, напред! Напред по пътя!“

И тя закрачи или — с други думи — започна да пълзи и скоро излезе на един голям път, край който живееха хора. Тук имаше и градини с цветя, и бостани със зеле. Жабата седна да си почине край един бостан.

— Колко много същества има на тоя свят, които никога не съм виждала! И колко голям и хубав е самият свят! Само че трябва да го разгледам отблизо, а не да седя на едно място. И жабата се промъкна вътре в бостана. — Колко е хубаво тук! Каква зеленина!

— Да, зная много добре това! — каза гъсеницата, която седеше на едно зелево листо. — Моят лист е най-големият тук. Той закрива от очите ми половината свят, но аз мога и без тая половина.

— Куд-куд-куд-кудяк! — чу се наблизо и след малко в бостана влязоха няколко кокошки. Кокошката, която вървеше най-напред, се случи далекогледа. Тя забеляза веднага гъсеницата върху къдравия лист и я клъвна. Гъсеницата падна на земята и започна да се гърчи и извива. Кокошката я погледна най-напред с едното око, сетне с другото — тя никак не можеше да разбере какво означават тия гърчения.

— Да, тя не се гърчи от добра воля! — реши тя най-сетне и дигна главата си, за да клъвне още веднъж гъсеницата. Но в тоя миг жабата се изплаши толкова много, че изскочи под самия нос на кокошката.

— Ах, тя имала и съюзници! Къш, гадино проклета! — рече кокошката и си обърна гърба. — Не заслужава да си отварям устата за такова зелено червейче. Може дори и на гърлото ми да загорчи!

Останалите кокошки бяха на същото мнение и всички излязоха от бостана.

— Слава богу, изплъзнах се! — каза гъсеницата. — Ето какво значи да не губиш присъствие на духа. Но сега ми остава най-трудното: да се кача отново на моето зелево листо.

— Къде е то?

Тогавя малката жаба се приближи до нея, за да ѝ помогне. Тя се радваше, че с грозотата си бе пропъдила кокошките.

— Какво искате да кажете? — попита гъсеницата. — Аз сама се спасих от опасността. У-у-у не мога да ви гледам? Оставете ме, моля ви се, на спокойствие! Гледай ти, значи аз не мога да бъда спокойна дори в собствената си къща! Да, ето зелето, ето и моя лист. Чакай само да се изкача горе.

— Да, по-нагоре! — каза малката жаба. — По-високо! И тя чувствава също като мен, само че сега не е разположена — изплашила се е малко. Всички ние се стремим да се издигнем нагоре! — и жабата дигна главата си съвсем високо.

Върху покрива на селската къщичка отсреща стоеше един щъркел. Той тракаше с клюна си, тракаше и щъркелицата.

„Колко високо живеят те! — помисли си жабата. — Да мога да се изкача там!“

В къщичката живееха двама млади студенти. Единият беше поет, другият естественик. Единият възпяваше радостно всяко прекрасно нещо — така, както то се отразяваше в сърцето му, възпяваше го в къси, ясни и звучни стихове. Другият се стремеше да проникне в самата същина на нещата, гледаше на всяко същество като на аритметическа задача, пресмяташе, умножаваше, искаше да узнае всички предмети както от външната, така и от вътрешната им страна и говореше за тях само с разсъдъка си. Той беше надарен с ясен ум и говореше за всичко с голямо увлечение. И двамата бяха добри и весели младежи.

— Ето една чудесна земна жаба! Прекрасен екземпляр! — каза естественикът. — Трябва да я сложа в спирт!

— Че ти имаш вече две! — отвърна студентът. — Остави я да се радва на живота.

— Но виж я колко е грозна! — рече първият.

— Ех, да беше скрит в главата ѝ скъпоценният камък, аз сам бих ти помогнал да ѝ разпорим търбуха! — каза поетът.

— Скъпоценен камък ли? — повтораестественикът. — Вижда се, че много разбираш от естествена история!

— А нима не е хубаво онова народно поверие, което разправя, че в главата на жабата — най-отвратителното животно — се крие често най-скъпоценният камък? Нима туй също не се случва и с хората? Какъв скъпоценен камък притежаваше например Езоп? Ами Сократ?

Жабата не можа да чуе по-нататъшния разговор, но и това, което чу, тя разбра само наполовина. Двамата приятели отминаха и тя се спаси от опасността да попадне в спирта.

„И те говореха за скъпоценния камък! — помисли си жабата. — Добре, че го няма! Той щеше да ми причини доста неприятности.“

В тоя миг откъм покрива на селската къщичка се чу тракане. Старият щъркел държеше реч, а неговото семейство гледаше накриво двамата студенти, които се разхождаха из бостана.

— Човекът е най-горделивото същество! — разправяше щъркелът. — Чуйте ги само как са се разбървали! Те не могат дори да тракат, а пък се гордеят с езика си! Няма що да се каже, хубав е тоя език, който след едnodневно пътуване става вече неразбираем! А ние се разбираме във всички кътчета на земята — и в Далечния север, и в Египет. Да, светът би могъл да съществува и без хората. Във всеки

случай ние не чувствуваме никаква нужда от тях. Нам са нужни само жабчета и дъждовни червеи!

„Ето, туй се казва реч! — помисли си малката жаба. — Колко величествен е той и колко високо стои! Досега аз никога не съм виждала на такава висота! Ах, как хубаво плува!“ — извика тя, когато щъркелът размаха криле и полетя във въздуха.

А щъркелицата продължаваше да разказва на децата си за Египет, за Нил и за чудната тамошна тиня. За малката жаба тия разкази бяха съвсем нови и увлекателни.

— Трябва и аз да отида в Египет! — каза тя. — Да иска само щъркелът или някое от децата му да ме вземе със себе си! Все и аз ще им се отплатя с нещо. Да, аз ще попадна непременно в Египет, на мен винаги ми върви. Наистина той вечен стремеж напред, насладата, която той ми доставя — всичко туй е много по-хубаво от всякакъв скъпоценен камък в главата ми!

Жабата не знаеше, че тъкмо той вечен стремеж беше скъпоценният камък, който светеше в нейната глава.

В същия миг щъркелът връхлетя върху нея. Той видя жабата в тревата и я сграбчи не особено нежно с клюна си. Клюнът се затвори, вятърът засвири в ушите на жабата — туй беше твърде неприятно, но затова пък тя хвърчеше нагоре, към Египет!... И при тая мисъл очите на жабата светнаха и от тях сякаш отхвъркна искра.

— Квак! Ах!

Жабата умря, тялото ѝ стана на малки късчета. Но къде отиде искрата от очите ѝ? Слънчевият лъч я улови, слънчевият лъч отнесе скъпоценния камък от главата на жабата. Къде?

Не питай за това естественика — попитай по-добре поета. Той ще ти го разправи като приказка и в тая приказка ще вземат участие и гъсеницата, и щъркеловото семейство. Представи си: гъсеницата се преобръща в какавида и от нея изхвърква чудно хубава пеперуда! Щъркеловото семейство отлита през планини и морета в далечната Африка, а сетне се връща по най-късия път пак в същата страна, на същия покрив. Да, това звучи почти невероятно и все пак е истина. Можеш да попиташ дори естественика — и той ще ти каже същото. Пък и ти сам го знаеш, защото си го виждал със собствените си очи.

А скъпоценният камък от главата на жабата?

Търси го в слънцето! Погледни го, ако можеш!

Но блясъкът на слънцето е ослепителен. Ние още нямаме такива очи, които биха могли да видят всичката хубост на света, ала един ден ще ги имаме и туй ще бъде най-вълшебната приказка, защото в нея ще участвуваме и самите ние.

СЯНКА

В топлите страни слънцето пече много силно. Там хората стават от жегата съвсем кафяви, а в най-топлите земи — дори напълно черни. Впрочем това, което ще разкажем тук, се случи не в най-топлата страна. Там пристигна един учен от студените земи. Той мислеше, че ще може да се разхожда из улиците също тъй свободно, както в собствената си родина, но скоро трябваше да промени мнението си. Като всички благоразумни хора, той трябваше да седи денем вкъщи. През целия ден вратите и капациите на прозорците стояха затворени, сякаш обитателите на къщата спяха или пък бяха заминали нейде. Тясната улица с високи къщи, дето живееше ученият, беше разположена тъй, че слънцето я грееше от сутрин до вечер. Ученият от студените страни беше още млад човек. На него му се струваше, че седи в нажежена печка. От горещината той бе съвсем отслабнал. Дори самата му сянка се беше свила и бе станала много по-малка, отколкото в родината му. Тя се съживяваше само вечер, след залез-слънце.

Приятно беше да се гледа как бързо растеше сянката, щом запалеха свещите, как тя се разтягаше по цялата стена и стигаше чак до тавана. Необходимо й беше да се пообтегне, за да добие отново сила. Ученият излизаше на балкона и също се обтягаше — той чувствуваше, че се съживява едва когато върху ясното небе се покажеха звездите. По всички балкони на улицата — в топлите страни всеки прозорец си има балкон — се явяваха хора. Защото свежий въздух е потребен дори и на оня, който се е помирил с кафявия цвят на лицето си. Навсякъде закипяваше живот: обущари и шивачи, с една дума, всички хора излизаха на улицата, изнасяха маси и столове, запалваха свещи, хиляди свещи. Едни пееха, други разговаряха, трети се разхождаха. Чуваше се шум от минаващи коли, тропот на мулета, по чиито хамути дрънкаха звънчета. Минаваха погребални процесии, биеха черковни камбани. Да, из улицата кипеше живот. Само в една къща, точно срещу къщата, в която живееше ученият, цареше пълна тишина. А в тоя дом, както изглеждаше, живеяха хора, защото на

балкона имаше прекрасни цветя, които не биха цъфтели, ако стопаните не ги поливаха. Някой ги поливаше — значи в къщата живееха хора. Освен това вечер вратата се отваряше наполовина и макар че вътре беше тъмно, от крайните стаи долиташе музика. Тая къща се харесваше много на учения чужденец. Пък може би тъй само му се струваше, понеже всичко в топлите страни му изглеждаше прекрасно, с изключение на слънцето. Хазаинът на учения казваше, че не знае кой е наемателят на отсрещния дом. Що се отнася до музиката — той я намираще за ужасно досадна. „Като че ли някой се упражнява да свири все една и съща песен и не може да я научи. Ако бях аз, щях да я науча, та макар и цял век да мине“ — твърдеше упорито хазаинът.

Веднъж ученият се събуди посред нощ. Вратата на балкона беше отворена, вятърът движеше завесата и му се стори, че балконът на отсрещната къща е озарен от някаква чудна светлина. Цветята там сияеха в разноцветни огньове и сред тях стоеше прекрасна млада девойка. Ученият разтвори широко очи и се събуди. Скочи мигом от кревата, приближи се тихичко до завесата: младата девойка я нямаше вече. Светлината беше изчезнала, цветята не пламтяха, макар да изглеждаха все тъй прекрасни, както винаги. Вратата на балкона беше полуотворена и отвътре долиташе нежна, вълшебна музика. Кой живееше в тая къща? Де беше нейният истински вход? Целият долен етаж както откъм улицата, тъй и откъм страничната уличка бе зает само от малки дюкянчета, а през тях не можеше да се минава постоянно.

Една вечер ученият седеше у дома си на балкона. В стаята точно зад него гореше свещ и сянката му падаше върху стената на отсрещната къща. Тя стоеше там между цветята и повтаряше всяко негово движение.

— Както изглежда, моята сянка е едничкото живо същество в тая къща — каза ученият. — Ето как удобно се е разположила между цветята. Вратата на стаята е полуотворена. Дано се сети да влезе вътре и да разгледа всичко, а после да се върне при мен и да ми разкаже какво е видяла. Да, ти би могла да ми направиш голяма услуга — продължаваше да се шегува ученият.

— Наистина, бъди тъй любезна и влез вътре. Кажу ми, нали ще отидеш? — И той кимна с глава на сянката и сянката също му кимна. — Хайде, върви, само недей остава там завинаги!

И ученият стана, и сянката на балкона на отсрещния дом също стана. Човекът се обърна, сянката също се обърна. Внимателният наблюдател можеше да забележи, че в тоя миг, когато ученият влезе в стаята си, сянката влезе право в полуотворената врата на балкона.

На следната сутрин ученият излезе от къщи да пие кафе и да почете вестници.

— Какво е това? — извика той, като се показва на слънцето. — Та аз нямам вече сянка! Значи тя наистина е отишла снощи в отсрещната къща и още не се е върнала? Ех, че неприятна история! — И той се разсърди много — не за това, че сянката му го е напуснала, а защото си спомни приказката за човека без сянка. Там, в родината му, всички знаеха тая приказка. Ако си отидеше в отечеството и разправеше собствената си история, всички щяха да кажат, че той я е измислил, за да подражава на приказката, а това никак не му се искаше. Ето защо ученият реши да не говори никому за приключението си и туй, разбира се, беше най-благоразумно.

Вечерта той излезе отново на балкона и отново сложи свещта зад себе си, но сянката му не се яви. Ученият се навеждаше и изправяше — не, сянката я нямаше. Той каза: „Хм, хм!“, но туй не помогна.

Неприятно наистина. Но в топлите страни всичко расте много бързо. След една седмица нашият учен забеляза с радост, че под нозете му израства нова сянка, когато се покаже на слънцето. Изглеждаше, че коренът на старата сянка бе останал. След три седмици сянката му беше вече доста голяма, а на връщане към къщи тя се уголеми дотолкова, че той смело можеше да даде някому половината от нея.

Нашият учен се върна в родината си и започна да пише книги за всичко добро и прекрасно в света. Минаха дни и години.

Една вечер, когато той седеше в стаята си, някой похлопа тихичко на вратата.

— Влезте! — каза ученият.

Но никой не влезе.

Тогава той стана и сам отвори вратата. Пред него стоеше някакъв слаб човек, толкова слаб, че извикваше учудване. Непознатият беше облечен много добре и изглеждаше да е някоя важна особа.

— С кого имам честта да говоря? — попита ученият.

— Тъй си и мислех, че не ще ме познаете — отвърна изящният господин. — Аз получих плът и дрехи. Вие навярно никога не сте

предполагали, че ще ме видите в такъв образ? Мигар не познавате вашата стара сянка? Разбира се, вие не очаквахте, че аз ще се върна. Откакто се разделихме, животът ми тръгна необикновено добре. Аз станах във всяко отношение твърде бележита личност. Ако трябва да се откупя сега от предишната си служба, мога да сторя това много лесно.

Като говореше това, той си играеше с дебелия златен верижка около шията и подрънкваше скъпоценните дрънкулки, които висяха на часовника му. Брилянтни пръстени блестяха по всичките му пръсти.

— Не, аз не мога да се опомня от учудване — каза ученият. — Какво значи всичко това?

— Разбира се, всичко туй е съвсем необикновено — отвърна сянката. — Но ето че и сам вие не принадлежите към обикновените хора, а аз, както ви е известно, ходя по следите ви още от рождение. Когато на вас ви хрумна мисълта, че моята личност е достатъчно възмъжала, за да може да се движи без странична помощ, аз тръгнах из своя път. Сега работите ми вървят отлично. Но аз имах силно желание да ви видя още веднъж, преди да умрете. Искаше ми се да посетя отново тукашните места — нали към родината човек чувства особена привързаност? Аз зная, сега вие имате нова сянка. Трябва ли да платя нещо на нея или на вас? Моля ви, кажете ми!

— Мигар ти наистина си моята сянка? — рече ученият. — Какви чудеса! Никога не съм допускал, че ще те видя в човешки образ.

— Кажете ми само колко трябва да ви платя? — продължаваше сянката. — Аз не обичам да оставам длъжник на когото и да било!

— Как можеш да приказваш такива неща? — каза ученият. — Може ли да става тук дума за някакъв дълг? Ти си също тъй свободна, както и аз. Много, много се радвам, че си щастлива. Седни, стари приятелю, и ми кажи как се случи всичко това? Разправи ми какво видя в топлите страни и в оная къща, която беше срещу нашата?

— Добре, ще ви разкажа — рече сянката и седна. — Но вие трябва да ми обещаете, че не ще кажете никому в града, че съм бил някога ваша сянка. Аз искам да се оженя. Сега имам достатъчно средства, за да издържам семейство.

— Бъди спокоен — извика ученият. — Аз няма да кажа никому кой си ти в действителност. Давам ти честната си дума.

— Благодаря! — каза сянката, като стисна протегнатата му ръка.

Чудно беше наистина колко много сянката приличаше на човек. Тя имаше дрехи от най-тънък чер плат, лачени обуца и шапка, която се сгъваше тъй, че краищата ѝ прилепваха о дъното. Да не говорим пък за скъпоценностите, които споменахме вече — за златната верижка, за дрънкулките и брилянтните пръстени. Да, сянката беше облечена много добре и туй именно я правеше да прилича на същински човек.

— И тъй, започвам — рече сянката и натисна с лачените си обуца ръката на новата сянка, която лежеше като кученце в нозете на учения. Може би тя стори това от високомерие, а може би и за туй, че новата сянка се прилепи до краката ѝ. Във всеки случай последната продължаваше да си лежи мирно и да слуша какво се говори. Искаше ѝ се да узнае как може и тя да тръгне свободно по света и да стане също господин.

— Знаете ли кой живееше в отсрещната къща? — каза сянката. — Най-прекрасната от прекрасните феи — самата поезия. Аз прекарах там три седмици, а туй е все едно да прекараш на друго място три хиляди години и да знаеш на пръсти всичко, което е писано в стихове и в проза. Ще ви кажа само едно и вие можете да ми повярвате: аз всичко видях и всичко зная.

— Поезията ли? — извика ученият. — Да, тя често живее в големите градове като отшелница. Поезията!... Аз я видях само за миг, когато очите ми се затваряха за сън. Тя стоеше на балкона и сияеше като северно сияние. Разказвай, разказвай нататък, моля ти се! Ти беше на балкона, влезе през вратата и?...

— И се намерих в преддверието — продължаваше сянката. — Точно там, додето стигаше и вашият поглед, когато седяхте на балкона. Там нямаше светлина, а цареше винаги полумрак. Следващите врати, които бяха широко разтворени, водеха към цяла редица осветени зали, дето беше тъй светло, че аз бих ослепял, ако тръгнах право към хубавицата. Но аз бях благоразумен и почаках малко. Тъй трябва да се постъпва винаги.

— И какво видя там? — попита ученият.

— Аз всичко видях и всичко ще ви разкажа. Но... не смятайте туй за гордост от моя страна! Като човек свободен и с такива знания, каквито притежавам сега, да не говорим за блестящото ми обществено положение и богатство, аз бих желал да ми говорите занапред на „ви“.

— Извинете — рече ученият. — Аз ви говорех на „ти“ по стар навик. Вие имате пълно право. И аз ще се съобразявам с желанието ви. Разкажете ми подробно каквото видяхте.

— Всичко — отвърна сянката. — Аз всичко видях и всичко зная.

— Как изглеждат вътрешните стаи? — попита ученият. — Приличат ли те на прохладна гора или на свещен храм? Или може би имат вид на звездното небе, което човек гледа от някоя висока планина?

— Там имаше всичко — каза сянката. — Наистина аз не влязох във вътрешните стаи, а останах в преддверието, в полумрака, но там се чувствах много добре. Аз всичко видях и всичко зная. Аз бях в преддверието на самата поезия.

— Но кажете какво видяхте? Минаваха ли из ония зали боговете на древността? Биеха ли се там древни герои, играеха ли прекрасни деца, които си разказваха своите сънища?

— Казвам ви, че бях там и че видях всичко, каквото можеше да се види. Ако вие бяхте попаднал на това място, нямаше да станете човек, а аз добих човешка плът. И тогава разбрах моята вътрешна същина, моята природа и родството ми с поезията. Да, докато бях при вас, аз не мислех за това, макар че, както ви е известно, всеки ден при изгрев и залез-слънце достигах невероятно големи размери. На лунна светлина аз бях дори много по-забележим от вас. Но тогава още не разбирах природата си. Едва в преддверието на поезията стигнах до това познание и... станах човек! Аз излязох оттам напълно зрял, но вие вече не бяхте в топлите страни. Като човек стана ми срамно да ходя тъй, както ходех дотогава. Нужни ми бяха обуца, дрехи и всичко онова, по което се разпознава човешкото същество. И тъй — на вас мога да открия тая тайна, защото зная, че не ще я съобщите в книгите си — и тъй, аз започнах нов живот, като се скрих в роклята на една готвачка. Тая жена дори не се усъмни кого укрива. Чак привечер аз излязох на бял свят. Тичах из улиците на лунна светлина, разтягах се по цялата си дължина върху стените на къщите и чувствах твърде приятен гъдел по гърба си. Аз бягах насам-натам, надничах през прозорците на най-високите зали и тавани, дето никой не можеше да надникне, и видях всичко онова, което друг не можеше да види. Право да си кажа, светът ми се стори твърде лоша шега и аз в никакъв случай не бих станал човек, ако на това не се придаваше такава голямо

значение. Аз видях най-невероятни неща у жените и у мъжете, у родителите и у техните „мили дечица“. Аз видях това, което не знае нито един човек и което би трябвало да знае всеки: кое е лошото у другите хора. Ако аз пишех във вестниците, щяха да ме четат със затаен дъх. Но аз пишех направо на ония хора, за които се отнасяше работата, и всявах ужас във всички градове, дето се покажех. Как се плашеха от мене хората и колко много ме обичаха! Професорът ме правеше професор, шивачът ми шиеше нови дрехи (сега аз имам пребогат гардероб), богаташът ми даваше пари, а жените ме уверяваха, че съм хубавец. Ето по тоя начин аз станах човек, какъвто ме виждате. А сега — прощавайте! Ето визитната ми картичка. Аз живея на слънчевата страна и в дъждовно време винаги съм вкъщи.

И като каза това, сянката си отиде.

— Забележително явление! — извика ученият.

Минаха дни и години. И ето, веднъж сянката се отби отново.

— Как сте? — попита тя.

— Ах! — каза ученият. — Аз пиша за истината, за доброто и за прекрасното в света, но никой не се интересува от това. Просто съм се отчаял, защото много обичам всичко това.

— Аз пък, напротив, само дебелея и трупам мас, а това е по-важно от всичко — рече сянката. — Вие не разбирате никак живота и затуй ще отслабнете още повече. Знаете ли, че не ще бъде зле да попътувате малко. Това лято аз смятам да направя едно пътешествие и бих желал да имам спътник. Искате ли да пътувате с мен като моя сянка? Ще ми бъде много приятно. Пътните ви разноски ще бъдат за моя сметка.

— Вие сигурно ще отидете някъде много далеч?

— Кому както се стори! — отвърна сянката. — Пътуването ще бъде от голяма полза за вас. Искате ли да станете моя сянка? Тогава няма да плащате нищо.

— Но туй е съвсем глупаво! — каза ученият.

— Такъв е светът, такъв и ще си остане — рече сянката и се отдалечи.

Работите на учения мъж вървяха зле. Грижите и неволите го преследваха на всяка крачка и всичко, което той пишеше за истината, за доброто и красотата, беше за повечето читатели същото нещо, каквото са за свинете портокалите. Най-сетне той заболя.

— Та вие приличате вече на сянка — говореха му хората и ученият изтръпваше при тия думи, които имаха за него особен смисъл.

— Вие трябва да отидете на бани! — каза сянката, като го посети още веднъж. — Друго средство няма. Аз ще ви взема със себе си заради нашето старо познанство. Всички разходи ще бъдат за моя сметка, а вие ще опишете пътуването ни и ще ме забавлявате из пътя. Аз отивам на бани — брадата ми не расте както трябва, а туй е също болест. Брадата ми е необходима. Бъдете благоразумен и приежете предложението ми. Ние ще пътуваме като двама приятели.

И те тръгнаха заедно. Сянката стана човек, а човекът — сянка. Вървяха един пред друг или един зад друг — според това как грееше слънцето. Сянката заемаше винаги първото място, но ученият не обръщаше никакво внимание на туй, защото имаше много добро сърце и беше необикновено добродушен и кротък. Веднъж той каза на сянката:

— Сега ние живеем като приятели и при това сме расли заедно още от детинство. Нека си говорим на „ти“. Туй звучи много по-сърдечно.

— Вие приказвате откровено — рече сянката. — И аз ще ви отговоря също тъй откровено. Като учен човек вие, разбира се, знаете колко различна е природата на хората. Има хора, които не могат да понасят мириса на сярата, други настръхват, когато някой драци стъкло. Що се отнася до мен, аз изпитвам същото чувство, когато вие ми говорите на „ти“. Тогава ми се струва, че изпадам отново в предишното си унижително положение. И трябва да ви кажа, че това не е някаква гордост от моя страна, а чисто и просто едно неволно чувство на неприятност. Все пак аз ще ви говоря с удоволствие на „ти“ — така вашето желание ще се изпълни поне наполовина.

И от тая минута сянката започна да говори на предишния си господар на „ти“.

Но туй е съвсем глупаво! Той ми говори на „ти“, а аз — на „ви“ — мислеше си ученият, без да има смелост да изкаже открито недоволството си.

Те пристигнаха на баните, дето имаше много чужденци. Между тях беше и една хубавица — княгиня, която се лекуваше от твърде остро зрение, а туй я безпокоеше много.

Тя забеляза веднага, че новодошлият не прилича никак на другите хора.

— Разправят, че той е дошъл тук, за да му поникне брада — каза княгинята, — но аз виждам истинската причина на неговото идване: той няма сянка.

Любопитството ѝ нарасна толкова, че по време на разходката тя сама започна разговор с новия гост. И понеже беше княгиня, каза му право в очите:

— Вашата болест се състои в това, че не можете да хвърляте сянка!

— Изглежда, че ваше кралско височество скоро ще оздравее — отвърна сянката. — Аз зная, вие боледувахте от твърде остро зрение, но сега сте напълно излекувана. Не, аз имам сянка, но съвсем необикновена. Не виждате ли оная особа, която винаги стои насреща ми? Другите хора имат обикновени сенки, а аз не обичам обикновените неща. Често господарите обличат слугите си в много похубав плат, отколкото те сами носят. Затова и аз съм натруфил сянката си като човек и както виждате, поставил съм ѝ дори сянка. Това, разбира се, струва много скъпо, но аз обичам всичко необикновено.

„Как? — помисли си княгинята. — Мигар аз наистина съм оздравяла? Тая минерална вода е най-лековитата в целия свят, тя притежава чудесна лечебна сила. Но все пак аз не ще си отида оттук, защото сега именно започва да става весело. Непознатият княз (той непременно е княз) ми харесва много. Дано само брадата му не порасне скоро, иначе той ще си замине.“

Вечерта в голямата бална зала княгинята танцуваше със сянката. Княгинята беше лека, но сянката беше още по-лека. Такъв танцьор тя още никога не бе срещала. Тя каза на кавалера си от коя страна е дошла и излезе, че той познава тая страна. Бе ходил там в нейно отсъствие, бе надникнал през прозорците на палата, по такъв начин бе узнал много работи и затова можеше да разговаря с княгинята за всичко и да ѝ загатва такива неща, които я смайваха. Княгинята реши, че той е най-умният човек на света и почувствува дълбока почит към неговите познания. А когато изиграха заедно още един танц, обикна го от все сърце. После те танцуваха пак и тя едва не му призна колко много го обича. Но княгинята беше разсъдлива и си спомни за своята страна и за многобройните си поданици, които трябваше да управлява.

„Той е умен човек — каза си тя — и туй е хубаво. Той танцува чудесно и туй е хубаво. Но притежава ли достатъчно основни познания? Това е не по-малко важно. Трябва да го изпитам.“

И тя му зададе един много мъчен въпрос, на който сама не би могла да отговори. По лицето на сянката се изписа учудване.

— Значи вие не можете да ми отговорите на тоя въпрос? — попита княгинята.

— Аз знам това още от детинство — отвърна сянката. — Мисля, че дори моята сянка, която стои отсреща при вратата, би могла да отговори на тая дреболия.

— Вашата сянка ли? — каза княгинята. — Това би било много интересно!

— Не съм съвсем сигурен — рече сянката, — но допускам, че тя ще може да отговори. Колко години само върви подире ми и какви неща не е чула от мен. Но позволете да забележа на ваше кралско височество, че моята сянка се гордее много с човешкия си вид и затова който иска да я държи в добро настроение, за да получи сериозен отговор, трябва да се отнася с нея като с истински човек.

— Чудесно! — извика княгинята и се приближи към учения, който стоеше при вратата. Тя заговори с него за слънцето и луната, за зелените гори и хората в разните страни. И ученият даваше на всички въпроси съвсем верни отговори.

„Какъв ли трябва да е сам той, щом като неговата сянка е толкова умна — помисли си княгинята. — Аз ще направя истинско благодеяние на моя народ, ако се омъжа за него. Да, ще го взема за съпруг!“

И княгинята и сянката скоро се разбраха. Решено бе никой да не знае за годежа им, докато княгинята не се завърне в страната си.

— Никой, дори и моята собствена сянка! — каза годеникът, който си имаше причини за това.

После те отпътуваха за страната, дето царуваше княгинята.

— Слушай, приятелю — каза сянката на учения, — сега аз съм щастлив и могъщ и искам да направя и на теб добро. Ти ще живееш при мен в палата, ще ме придружаваш в кралската каляска и ще получаваш годишно по сто хиляди талера. В замяна на това ще трябва да позволяваш на всеки да те нарича сянка и никому да не казваш, че някога си бил човек. Освен туй веднъж в годината, когато аз изляза на

балкона на слънчева светлина, за да се покажа на народа, ти ще трябва да лежиш в нозете ми, както прилича на една сянка. Аз ще се ожения за княгинята — тая вечер е нашата сватба.

— Не, това е вече твърде много! — извика ученият. — Не съм съгласен! Това значи да излъжа цялата страна и самата княгиня! Аз ще разкажа всичко: че аз съм човек, а вие сте моя сянка, облечена само в човешки дрехи!

— Никой не ще ти повярва — рече сянката. — Бъди благодарен, иначе ще извикам стражата.

— Аз ще ида право при княгинята! — каза ученият.

— Аз ще ида при нея по-рано — отвърна сянката, — а ти ще отидеш в затвора.

Тъй се и случи. Стражата послуша тоя, който трябваше да се ожени за княгинята.

— Защо трепериш? — попита княгинята, когато сянката се приближи до нея. — Какво се е случило? Да не се разболееш днес, тая вечер е нашата сватба!

— С мен се случи нещо ужасно! — извика сянката. — Представи си, моята сянка е полудяла! Въобразила си, че тя е човек, а аз — можеш ли да допуснеш? — аз съм бил нейна сянка!

— Това е ужасно! — рече княгинята. — Вярвам, че са я тикнали в затвора.

— Разбира се. Страхувам се само, че тя вече никога не ще оздравее.

— Бедната сянка! — извика княгинята. — Тя трябва да е много нещастна! Всъщност ние ще ѝ направим истинско благодеяние, ако ѝ отнемем и оная капчица живот, която ѝ е останала. Ако пък размислим, че днес простият народ е готов да се бори срещу знатните люде, тогава нам дори се налага да премахнем сянката тихичко, без много шум.

— Всичко туй е много жестоко, тя ми беше верен слуга! — каза сянката и престорено заплака.

— Ти имаш благороден характер! — рече княгинята и се поклони на годеника си.

Вечерта целият град бе осветен, топовете гърмяха — бум! бум! — войниците вдигаха пушки за почест. Сватбата беше отпразнувана много тържествено. Княгинята и сянката излязоха на балкона, за да се покажат на народа, който им извика още веднъж: „Ура!“

Но ученият не чу тия ликуващи викове. Той беше вече убит.

ГЛУПАВИЯТ ХАНС

На края на едно царство, далеч от големия път, се намираше стар чифлик. В него живееше стар чифликчия, а чифликчията имаше двама сина, които се смятаха за много умни. Намислиха те да се оженят за царската дъщеря, защото тя беше разгласила навсякъде, че ще се омъжи за оногова, който най-добре от всички умее да приказва с нея. Цяла седмица се готвиха синовете на чифликчията за изпитанието. Повече време не им дадоха, ала и то бе напълно достатъчно, защото и двамата притежаваха предварителни знания, а туй, както е известно, е много полезно. Единият брат знаеше наизуст целия латински речник и местния всекидневен вестник за цели три години, и то тъй добре, че можеше да разкаже всичко, в какъвто искате ред — и от началото, и от края. Другият пък беше изучил всички наредби на занаятчийските дружества и знаеше наизуст всичко, що трябваше да знае един занаятчийски старейшина. Поради това той беше убеден, че може да разсъждава по всеки държавен въпрос и дори да дава скъпоценни съвети. Освен туй втория брат знаеше още нещо: той умееше да украсява презрамки с рози и с разни други цветя, защото беше много ловък и сръчен.

— Царската дъщеря ще се омъжи за мен! — каза всеки от тях, като тръгнаха към палата.

Бащата подари и на двамата по един хубав кон. Тоя, който знаеш наизуст латинския речник и местния вестник, получи вран кон, а познавачът на занаятчийските наредби и майстор на презрамките — бял. След това и двамата намазаха езиците си с рибено масло, за да приказват по-хубаво.

Всички слуги от къщи наизскачаха на двора да видят как ще седнат братята на конете. Между тях случайно се изтърси и третият брат. Старият чифликчия всъщност имаше не двама, а трима синове, но последният не влизаше в сметката, защото не беше тъй учен както другите. Затуй и всички го наричаха глупавия Ханс.

— Е-хе! — извика глупавият Ханс. — Да не ходите някъде на гости? Какво сте се наконтили такива?

— Отиваме в палата да спечелим с езика си ръката на царската дъщеря. Мигар ти не чу какво разгласиха из цялата страна?

И те му разправиха каква е работата.

— Тъй ли? Дявол да го вземе, и аз ще дойда с вас! — извика Ханс. Ала братята само се изсмяха и потеглиха на път.

— Татенце! Татенце! — закрещя глупавият Ханс. — Дай и на мене кон! Ех, как ми се прииска да се ожения! Ако царската дъщеря ме вземе — добре, ако пък не ме вземе — тогава аз ще я взема. Тъй или иначе, тя ще бъде моя...

— Не дрънкай глупости! — рече старият чифликчия. — На тебе кон няма да дам. Ти не само че нищо не знаеш, ами и човешки не можеш да приказваш. Виж, братята ти са друго нещо. Те няма да се посрамят.

— Добре — каза Ханс. — Щом не ми даваш кон, с козел ще отида. Козелът е мой собствен, той ще ме заведе в палата.

Речено — сторено. Седна Ханс на гърба на козела, удари го с петите си в хълбоците и се понесе като вятър из големия път.

— Ей! Хоп! Ето ме! — крещеше той и пееше с всичка сила.

А братята се движеха бавно напред. Те не говореха нито дума и мислеха непрестанно с какво да учудят царската дъщеря.

— Хей! — извика глупавият Ханс. — Ето ме! Я вижте какво намерих из пътя! — И той им показва една умряла врана.

— Глупак! — казаха братята. — За какво ти е?

— Враната ли? Ще я подаря на царската дъщеря.

— Ех, че си умник! Добре, добре, подари й я — рекоха братята и отминаха със смях нататък.

— Ей! Хоп! Ето ме! — викаше им отдалеч Ханс. — Вижте какво намерих сега. Такова нещо не се намира всеки ден.

Братята се върнаха назад, за да видят намереното.

— Ах, ти, глупако! Та това е стар дървен налъм, и то без каишка. Да не искаш да подариш и него на царската дъщеря?

— Разбира се, ще го подаря! — отвърна Ханс.

Братята се изсмяха и продължиха пътя си. Те бяха отишли вече твърде далеч, когато чуха отново тропот зад гърба си. Гонеше ги глупавият Ханс.

— Ей! Хоп! Ето ме! — викаше той с всичка сила. — Пак намерих нещо! Колко съм щастлив!

— Е, какво намери? — попитаха братята.

— Ах, то е тъй хубаво, че не може да се опише с думи! — отвърна глупавият Ханс. — Ех, че ще се зарадва царската дъщеря.

— Тю! — извикаха братята. — Та туй е кал, най-обикновена кал, от някоя локва!

— Кал, разбира се! — рече глупавият Ханс. — Чудесна кал, отлично качество! Я как тече през пръстите! — И той натъпка целия, си джоб с кал.

Но братята не искаха да го слушат повече. Те удариха конете си и препуснаха тъй силно, че от копитата захвърчаха искри. Затова те стигнаха при градските врати цял час преди Ханс.

Тук, пред вратите, всички получаваха номера, за да се пази ред. Сетне се нареждаха по шестима, ала тъй близко един до друг, че не можеха да мръднат дори с ръка. Туй беше умно измислено, защото иначе всички щяха да си извадят очите, задето единият стои пред другия.

Народът се тълпеше около царския палат. Неколцина сполучаха да се промъкнат до самите прозорци. Всички искаха да видят как царската дъщеря ще приема тия, които искаха да се женят за нея.

Ала щом някой от момците влезеше в залата, езикът му сякаш се схващаше и той почваше да бърбре несвързано.

— Не го харесвам! — казваше царкинята. — Да си върви!

Най-сетне дойде ред и на оня от братята, който знаеше наизуст целия речник. Ала сега всички думи сякаш изскочиха из главата му. Подът беше гладък и бляскав, а таванът бе направен от чисто огледално стъкло, така че той видя себе си с главата надолу и с краката нагоре. При всеки прозорец стояха по трима писари и по един главен писар, които записваха всичко, що се говореше, за да го отпечатат веднага във вестника и да продават из всички кръстопътища по три пари единия вестник. Как да не се уплаши човек! Отгоре на туй и печката беше нагорещена до разтопяване.

— Колко е топло тук! — рече братът.

— Да, моят баща пече днес млади петли! — отвърна царската дъщеря.

— Ме-е! — извика братът и лицето му стана като на овен. За такъв разговор той не беше никак подготвен, а все пак трябваше да каже нещо, и то — остроумно.

— Не го харесвам! — каза царската дъщеря. — Да си върви! И го изгониха навън.

Влезе вторият брат.

— Колко е топло тук! — рече той.

— Да, топло е! Ние печем днес млади петли! — отвърна царската дъщеря.

— Т-т-т-т! — заекна той. И всички писари записаха: Т-т-т-т!

— Не го харесвам, да си върви! — каза царската дъщеря.

Тогава дойде глупавият Ханс. Той влезе право в залата с козела си.

— Ех, че е топло тук! — извика той.

— Да, топло е! Аз пека млади петли! — отвърна царската дъщеря.

— Е-хе, чудесно! — каза глупавият Ханс. — Значи и аз ще мога да си опека тук враната?

— Моля! — каза царската дъщеря. — Само има ли в какво да я опечете? Аз нямам нито гърне, нито тенджерка.

— Ще намерим! — отвърна глупавият Ханс. — Ето, аз имам тенджерка, и то без дръжка.

И той извади из джоба си стария дървен налъм и сложи враната върху него.

— Ех, че хубаво ядене ще имаме! — рече царската дъщеря. — Само отде ще намерим сос?

— И сос ще се намери! — каза глупавият Ханс. — Аз имам толкова много сос, че спокойно мога да излея половината от него. — И той извади из джеба си малко кал.

— Туй ми харесва! — каза царската дъщеря. — Ти умееш да отговаряш и затова аз ще се омъжа за теб. Ала знаеш ли, че всяка дума, която ние казваме сега, се записва и утре ще бъде напечатана във вестника? Я виж, при всеки прозорец стоят по трима писари и по един писар. Старият главен писар е най-лош от всички, защото нищо не разбира.

Тя каза това само за да изплаши Ханс и всички писари зацвилиха от удоволствие и капнаха на пода по една мастилена капка.

— А, ето кой бил тука, господо! И тъй, аз ще дам на главния писар най-хубавото, което имам!

И при тия думи той обърна джоба си и хвърли в лицето на писаря всичката останала кал.

— Виж колко е сръчен! — рече царската дъщеря. — Аз не бих могла да направя такова нещо, но след време навярно ще се науча!

И глупавият Ханс стана цар, взе си жена и корона и седна на престола.

Цялата тая история ние научихме от вестника на главния писар, когато той излезе от печатницата и беше още съвсем мокър. Ала на вестниците човек, разбира се, не винаги може да се вярва!

Издание:

Ханс Кристиан Андерсен. Андерсенови приказки. Том 3

Българска. Първо издание

Издателство „Д. Яков“, София, 1995

Редактор: Тодорка Минева

Коректор: Васка Трендафилова

ISBN 954-527-026-8

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.